

Asukoht (L-Est'97) X 6520084
Y 581155

TÜRI VALLA ÜLDPLANEERING

LISAD

Objekti aadress: JÄRVAMAA, TÜRI VALD

Tellijä: TÜRI VALLAVALITSUS

Töö täitja: KOBRAS AS

Juhataja:

URMAS URI

Projektijuht/planeerija:

TEELE NIGOLA

Kartograaf, planeerija:

PIIA KIRSIMÄE

Kontrollis:

REET LEHTLA

Üldinfo

TÖÖ NIMETUS:	Türi valla üldplaneering
OBJEKTI ASUKOHT:	Järvamaa, Türi vald
TÖÖ EESMÄRK:	Üldplaneeringu koostamine Järvamaa Türi vallale
TÖÖ LIIK:	Üldplaneering
TÖÖ TELLIJAJ:	Türi Vallavalitsus Kohtu tn 2, Türi linn 72213 Türi vald Järva maakond
Kontaktisik:	Marje Pärn Jurist Tel 53333 0476 Marje.parn@tyri.ee
TÖÖ TÄITJAJ:	Kobras AS Registrikood 10171636 Riia 35, 50410 Tartu Tel 730 0310 http://www.kobras.ee
Projektijuht:	Teele Nigola - maastikuarhitekt-planeerija Tel 730 0310, 518 7602 teele@kobras.ee
Töö koostajad:	Piia Kirsimäe - kartograaf, planeerija Priit Paalo - planeerija Silvia Türkson - planeerija assistent
Konsultandid:	Urmas Uri - geoloog, keskkonnaekspert (KMH0046) Reet Lehtla - maastikuarhitekt-planeerija Noela Kulm - keskkonnaekspert Erki Kõnd - projektijuht, projekteerija
Kontrollijad:	Reet Lehtla - maastikuarhitekt-planeerija Ene Kõnd - tehniline kontrollija

Kobras AS litsentsid / tegevusload:

1. Keskkonnamõju hindamise tegevuslitsents:
KMH0046 Urmas Uri;
KMH0159 Noeela Kulm.
2. Keskkonnamõju strateegilise hindamise juhteksperdid: Urmas Uri, Teele Nigola
3. Muinsuskaitseameti tegevusluba E 377/2008. Vastutav spetsialist Teele Nigola (VS 606/2012, tähtajatu). Ehitismälestiste, ajaloomälestiste, tööstusmälestiste ja UNESCO maailmapärandi nimekirja objektidel konserveerimise ja restaureerimise projektide ning muinsuskaitse eritingimuste koostamine, uuringud ja muinsuskaitsealine järelevalve (sh muinsuskaitsealadel) maastikuarhitektuuri valdkonnas.
4. Kutsetunnistused:
 - Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 142815 – Teele Nigola;
 - Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 152113 – Kadri Kattai;
 - Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 155387 – Priit Paalo;
 - Ruumilise keskkonna planeerija, tase 7, kutsetunnistus 109264 – Teele Nigola.

SISUKORD

LISA 1. KSH ARUANNE	5
LISA 2. PLANEERINGU KOOSTAMISE ALUSED JA LÄHTEMATERJALID	5
LISA 3. OLEMASOLEVAD ALUSPLAANID JA MUU INFO ALA KOHTA	5
LISA 4. MÄEERALDISED JA MAARDLAD	6
LISA 5. VEEALAD	7
LISA 6. KULTUURIVÄÄRTUSLIKUD OBJEKTID	10
LISA 7. PÄRANDKULTUURIOBJEKTID	19
LISA 8. VÄÄRTUSLIKUD MAASTIKUD	30
LISA 9. MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD HOONESTUSALAD JA OBJEKTID	33
LISA 10. KAITSTAVAD LOODUSOBJEKTID	35
LISA 11. RIIGITEEDE NIMEKIRI	42
LISA 12. PUHASTID	42
LISA 13. TULETÕRJE VEEVÕTUKOHAD	43
LISA 14. MAAPARANDUSSÜSTEEMID	46
LISA 15. TÜRİ VALLA TERRITOORIUMIL TUULIKUPARKIDE ASUKOHAVALIKU ANALÜÜS	58

Lisa 1. KSH aruanne

KSH aruanne on esitatud eraldi dokumendina.

Lisa 2. Planeeringu koostamise alused ja lähtematerjalid

- Türi valla üldplaneering, kehtestatud Türi Vallavolikogu 25.06.2009 otsusega nr 55;
- Väätsa valla üldplaneering, kehtestatud Väätsa Vallavolikogu 25.03.2010 määrusega nr 3;
- Käru valla üldplaneering, kehtestatud Käru Vallavolikogu 27.11.2008 määrusega nr 8;
- Vabariigi Valitsuse 30.08.2012 korraldusega nr 3687 kehtestatud üleriigiline planeering „Eesti 2030+“;
- Järvamaa maakonnaplaneering, kehtestatud Järva maavanema 12.12.2017 korraldusega nr 1-1/17/329;
- Rapla maakonnaplaneering 2030+, kehtestatud Riigihalduse ministri 13.04.2018 kärgkirjaga nr 1.1-4/80;
- Järva maakonna arengustrateegia 2019-2035+, vastu võetud Türi Vallavolikogu määrusega nr 3;
- Türi valla arengukava 2020-2024, vastu võetud Türi Vallavolikogu 26.09.2019 määrusega nr 11;
- Türi valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2014-2026, vastu võetud Türi Vallavolikogu 26.02.2015 määrusega nr 3;
- Väätsa ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2016-2030, vastu võetud Väätsa Vallavolikogu 21.04.2016 määrusega nr 16;
- Käru valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2014-2026; vast võetud Käru Vallavolikogu 18.08.2014 määrusega nr 10;
- Türi valla jäätmekava 2015-2020, vastu võetud Türi Vallavolikogu 25.06.2015 määrusega nr 13;
- Türi valla Türi linna soojamajanduse arengukava aastateks 2018-2025, vastu võetud Türi Vallavolikogu määrusega nr 4.

Lisa 3. Olemasolevad alusplaaniid ja muu info ala kohta

Olulisemad infoallikad käesoleva planeeringu koostamisel olid teemade lõikes järgmised:

- kaitsealad, kaitsealused liigid, veekogude kalda piirangu- ja ehituskeeluvööndid, vääriselupaigad, poollooduslikud kooslused ning inventeeritud märgalad ja niidud, Natura 2000 alad ja ELF poolt Natura kõlblikuks tunnistatud kooslused, kaitstavad looduse üksikobjektid – Eesti Looduse Infosüsteem (EELIS) andmed seisuga 18.02.2020;
- roheline võrgustik ja väärtuslik maastik – Järvamaa maakonnaplaneering 2030+ ja Rapla maakonnaplaneering 2030+;
- mälestised – Kultuurimälestiste riiklik register, andmed seisuga 24.04.2019;
- maardlad – Maa-amet, andmed seisuga 08.04.2019;
- aluskaart – Maa-ameti Eesti põhikaart, andmed seisuga 26.03.2019;

- katastripiirid ja olemasolev maakasutus – andmed seisuga 27.01.2020;
- teed – Maanteeameti teederegister, andmed seisuga 30.05.2019;
- väärtuslikud põllumaad – Maaeluministeerium, andmed seisuga 10.06.2019;
- elektriliinid ja alajaamad – Elering AS, andmed seisuga 10.05.2019;
- riigikaitse ehitised ja piiranguvööndid – andmed seisuga 21.08.2019;
- tuletõrje veevõtukohtad – Päästeamet, andmed seisuga 24.04.2019;
- ühinenud valdade üldplaneeringud.

Lisa 4. Mäeeraldised ja maardlad

Andmed: Maa-amet, 08.12.2020.

MÄEERALDISED				
Aktiivne				
Varu liik	Nimetus	Kood	Registrikaardi nr	Kaevandusloa nr
Turvas	Epu-Kotku turbatootmisala	267	146	KMIN-069
	Kallissaare	524	112	1/2004
	Lokuta turbatootmisala	230	119	JARM-1/2003
	Retla turbatootmisala	228	76	Jarm-050
	Väljaotsa turbatootmisala	468	93	6/2005
Kruus	Lintsi kruusakarjäär	566	801	L.MK.JÄ-150378
	Määro kruusakarjäär	962	870	JARM-025
	Sonni kruusakarjäär	664	835	Rapm-078
Liiv	Liivamäe II liivakarjäär	1 012	549	JARM-024
	Liivamäe III liivakarjäär	2096	549	KL-508239
	Änari liivakarjäär	1 046	896	JARM-026
	Vissuvere karjäär	74	551	Jarm-040
	Aasuvälja liivakarjäär	2002	967	Jarm-054
Savi	Väätša savikarjäär	1 106	591	JARM-027
Menetluses				
Varu liik	Nimetus	Kood	Registrikaardi nr	
Liiv	Liivamäe II liivakarjäär	2179	549	

MAARDLAD		
Maavara	Nimetus	Registrikaardi nr
Turvas	Retla	76
	Epa-Vassaare	93
	Kallissaare-Lubjaahju	112
	Lokuta	119
	Epu-Kakerdi	143
	Epu-Kakerdi	146
	Epu-Kakerdi	150
	Kastna	465
	Loosalu	467
	Tori-Rikassaare	578
	Kärevere (Kuusiku)	636
	Matussaare	637
Kruus	Kõltsi	503
	Kihli	751
	Lintsi	801
	Sonni	835
	Määro	870
Liiv	Änari	896
	Aasuvälja	967
	Liivamäe	549
	Vissuvere	551

	Türi	226
Savi	Väätsa	591
Dolokivi	Tännassilma	670

Lisa 5. Veealad

Andmed: EELIS, 25.03.2019.

JÄRVED						
Nimi	Veepeegli pindala (ha)	Valgala pindala (km ²)	Kallasrada (m)	Veekaitsevöönd (m)	EKV (m)	Piiranguvöönd (m)
1. Iidva raba laugas (VEE2054760)	1,4	–		10	25	50
2. Vissuvere järv (VEE2049700)	8,3	–	4	10	25	50
3. Jändja paisjärv (VEE2083620)	3,4	898	4	10	25	50
4. Kärü paisjärv (VEE2054670)	4,4	–		10	25	50
5. Laagri paisjärv (VEE2054750)	0,9	1		10	25	50
6. Lokuta paisjärv (VEE2054710)	1,2	–		10	25	50
7. Lungu paisjärv (VEE2054680)	1	120,7		10	25	50
8. Saueaugu paisjärv (VEE2049760)	0,4			10	25	50
9. Säreveere paisjärv (VEE2083610)	1,3	285	4	10	25	50
10. Türi järv (VEE2083710)	6,5	–	4	10	25	50
11. Väätsa paisjärv (VEE2093710)	6,1	13,3	4	10	25	50
12. (Kihli karjääri järv) (VEE2054650)	9,8	–		10	25	50
13. (Kihli karjääri järv) (VEE2054630)	5	–		10	25	50
14. (Kihli karjääri järv) (VEE2054640)	7	–		10	25	50
15. (Kihli karjääri järv) (Kihli karjäär) (VEE2054610)	3,9	–		10	25	50
16. (Liivamäe karjääri järv) (VEE2054720)	4,3	–		10	25	50
17. (Liivamäe karjääri järv) (VEE2054730)	7,2	–		10	25	50
18. Millimäe tiik (Milimäe tiik) (VEE2049720)	1,8	1		10	25	50
19. Nimetu (VEE2054790)	2,8	–		10	25	50
20. Nimetu (VEE2049730)	1,3	–		10	25	50
21. Nimetu (VEE2054780)	2,8	–		10	25	50
22. Nimetu (VEE2054880)	1,8	–		10	25	50
23. Saunamäe tiik (VEE2049740)	3,3	1		10	25	50
24. Toosikõnnu järv (VEE2054660)	3,4	–		10	25	50

– andmed puuduvad

VOOLUVESI						
Nimi	Põhitelje pikkus (km)	Valgala pindala (km ²)	Kallasrada (m)	Veekaitsevöönd (m)	EKV (m)	Piiranguvöönd (m)
Aruküla jõgi (VEE1128600)	30,4	80,3	4	10	50	100
Arussaare jõgi (Retla jõgi) (VEE1132300)	17,5	32,3	4	10	50	100
Käru jõgi (VEE1129000)	58,7	315,5	4	10	50	100
Lintsi jõgi (VEE1127400)	69	285,1	4	10	50	100
Lokuta jõgi (VEE1128100)	33	75,6	4	10	50	100
Mädara jõgi (VEE1128900)	36,9	77,2	4	10	50	100
Navesti jõgi (VEE1131600)	101,6	3004,2	4	10	50	100
Pikkmetša jõgi (VEE1135100)	20,8	47,9	4	10	50	100
Prandi jõgi (VEE1125700)	24,9	281,2	4	10	50	100
Pärnu jõgi (VEE1123500)	144,6	6836,5	4	10	50	100
Reopalu jõgi (VEE1125100)	26,8	142,1	4	10	50	100
Räpu jõgi (VEE1132500)	20,8	54,7	4	10	50	100
Saarjõgi (VEE1134700)	38	187,4	4	10	50	100
Vändra jõgi (VEE1130700)	50,1	254,9	4	10	50	100
Neeva kanal (VEE1125900)	28	153,7	4	10		
Prandi I kanal (VEE1125701)	21	–		10		
Rikassaare kanal (VEE1125702)	4,8	–	10			
Emismäe kraav (VEE1127431)	1,6	–				
Hiieoja (Rassi kraav) (VEE1135000)	18,5	–				
Joodi kraav (VEE1125111)	1	–				
Kabala kraav (VEE1132501)	3,1	–	4			
Kailukraav (VEE1135001)	0,9	–				
Kasekraav (VEE1135003)	0,4	–				
Kuusekraav (VEE1135002)	1,4	–				
Käspre kraav (VEE1133901)	0,2	–				
Liinikraav (VEE1177501)	0,1	–				
Põllu kraav (VEE1125703)	0,1	–				
Pärdi kraav (VEE1128702)	1,8	–				
Retla kraav (VEE1132400)	4,4	6,8				
Saueaugu kraav (Epu kraav) (VEE1127500)	2,8	18,8				
Saunametsa kraav (VEE1177500)	2,5	–				
Takkasaare kraav (VEE1123586)	0,7	–				
Tarnakraav (VEE1135004)	0,4	–				
Vabriku kraav (VEE1123591)	0,2	–				
Viilipi kraav (VEE1132506)	1	–				
Võstermäe kraav (VEE1123585)	2,7	–				
Adra oja (VEE1126701)	4	–		10	25	50

Epneri oja (VEE1127100)	5,9	10,9		10	25	50
Hauginiidu oja (Külmaoja) (VEE1127700)	4,8	11,1		10	25	50
Hundissaare oja (VEE1125600)	4,4	5,2		10	25	50
Immaste oja (VEE1130800)	3,5	2,9		10	25	50
Imsi oja (VEE1130900)	17,8	61,6	4	10	50	100
Ingliste oja (Kõuna oja) (VEE1129800)	13,9	30,1	4	10	50	100
Jooksu oja (Jooksoja) (VEE1129900)	7,6	10		10	25	50
Järavere oja (VEE1131900)	9,6	27,5		10	50	100
Kabloja (Käoaru oja) (VEE1135200)	12,9	16,5		10	25	50
Kõltsi oja (Hiemäe oja) (VEE1128500)	5,7	5,7		10	25	50
Kädva oja (VEE1129600)	12,3	43,9	4	10	50	100
Kärevere oja (VEE1134800)	6	7,8		10	25	50
Madissaare oja (VEE1127800)	8,1	11,5		10	25	50
Mõla oja (VEE1123513)	2,9	–				
Määrasmaa oja (Määrama oja) (VEE1133800)	9,5	13,4		10	25	50
Nabaoja (Lõõla oja) (VEE1127600)	4,3	9,8		10	25	50
Naela oja (VEE1133700)	8,2	17,6		10	25	50
Naeressaare oja (Naerissaare oja) (VEE1128000)	8,6	14,2		10	25	50
Nõmmitsa oja (VEE1135300)	11,9	18,1		10	25	50
Poolevaadioja (Hindreku oja) (VEE1126700)	6,4	11,9		10	25	50
Põdraoja (Laupa oja) (VEE1127300)	2,8	5,8		10	25	50
Põikva oja (Kuivassaare oja) (VEE1128800)	7,2	7		10	25	50
Põrssaoja (Mäeküla oja) (VEE1127200)	6,4	10,7		10	25	50
Raka oja (VEE1129300)	13	46,6	4	10	50	100
Raukla oja (Sauoja) (VEE1127000)	2,7	4		10	25	50
Saksasoo oja (Kääni oja) (VEE1127401)	1,6	–		10	25	50
Salubi oja (VEE1125000)	3,7	4		10	25	50
Tihulaane oja (Tihnulaane oja) (VEE1129700)	5,8	8,7		10	25	50
Tipina oja (VEE1133900)	7,9	19,7		10	25	50
Allipa peakraav (VEE1130000)	12,6	25,5	4	10		
Kiuoja (Ollepa peakraav) (VEE1134900)	7,7	20,2		10		
Kondioja (Võidula peakraav) (VEE1130100)	8,9	19,3		10		
Kotku peakraav (VEE1125400)	15,2	33,4		10		
Kuresoo peakraav (Kahuoja) (VEE1128400)	9,1	10,2		10		

Maltsaare oja (Jälevere peakraav) (VEE1134400)	11,1	10,3		10		
Maooja (Jõemetsa peakraav) (VEE1128200)	3,8	5,6				
Pala peakraav (Liivoja) (VEE1128300)	10,5	14,4		10		
Punnissaare oja / Illassaare oja (Punnissaare peakraav) (VEE1128700)	6,3	10,1		10		
Rokamäe peakraav (VEE1132502)	21	–		10		
Seinapalu peakraav (VEE1126800)	6,7	19		10		
Seli kraav (Põllika peakraav) (VEE1129400)	3,9	11,3		10		
Sinika peakraav (Kondi oja) (VEE1126400)	11	36,1	4	10		
Siugumetsa peakraav (VEE1123502)	4,1	–		10		
Tammistu kraav (Sonni peakraav) (VEE1129500)	1,2	3,9		10		
Vabriku oja (Vissuvere peakraav) (VEE1127900)	9,5	12,4		10		
Vanavälja peakraav (VEE1126600)	7	6,9		10		

ALLIKAD	Veekaitsevöönd (m)	EKV (m)	Piiranguvöönd (m)
Mäo allikas (VEE4511000)	10	25	50
(nimi teadmata) (VEE4709500)	10	25	50
(nimi teadmata) (VEE4509900)	10	25	50
(nimi teadmata) (VEE4511300)	10	25	50

EELIS (Eesti Looduse Infosüsteem - Keskkonnaregister): Keskkonnaagentuur (04.04.2019)

Lisa 6. Kultuuriväärtuslikud objektid

Andmed: Kultuurimälestiste riiklik register, 24.04.2019.

KULTUURIMÄLESTISED							
Mälestise nimi	Mäletise liik	Registri nr	Kaitsekorra alus	Kaitsevööndi ulatus	Seisund	Leevendused	Märkused
1. Vabaduss õja mälestuss ammas	ajaloomälestis	27121	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 26.06.2003. a käskkiri nr 116 (RTL, 2003, 78, 1155)		rahuldav		
2. Kärü mõisa sepikoda	ehitismälestis	15257	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 16.02.1998		hea		
3. Kärü mõisa valitsejam aja	ehitismälestis	15256			avariiline	Hooldustööde tegemine lubatud.	

4. Kärü mõisa park	ehitismälestis	15255	määrus nr 5, (RTL 1998, 147/148, 555)		rahuldav		
5. Kärü mõisa peahoone	ehitismälestis	15254			halb		
6. Väätsa mõisa karjalaut	ehitismälestis	15150	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise	avariline		
7. Väätsa mõisa ait	ehitismälestis	15149	Kultuuriministri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)	kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	halb		
8. Väätsa mõisa pargi piirdemüürid	ehitismälestis	15148	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"		halb	Lubatud hooldustööd.	
9. Väätsa mõisa park	ehitismälestis	15147	, kultuurimälestiseks olemise lõpetamine ja kaitsevööndi määramine"		halb	Lubatud heakorratööd	
10. Väätsa mõisa peahoone	ehitismälestis	15146	Kultuuriministri 24. augusti 2005. a käskkiri nr 265 (RTL, 01.09.2005, 93, 1423)		hea	Leevendusi ei tehta	
11. Jändja vesiveski varemed	ehitismälestis	15145	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise	rahuldav		
12. Jändja puumassi vabriku tamm	ehitismälestis	15144	Kultuuriministri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)	kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
13. Jändja puumassi vabriku hoone varemed	ehitismälestis	15143	"Kultuurimälestistele kaitsevööndite määramine"		rahuldav		
			Kultuuriministri 19. detsember 2006. a käskkiri 388 (RTL, 05.01.2007, 1, 13)				
14. Säreveere mõisa kuivati	ehitismälestis	15142	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise	rahuldav	Leevendusi ei tehta	
15. Säreveere mõisa kelder	ehitismälestis	15141	Kultuuriministri		rahuldav	Leevendusi ei tehta.	

16. Säreveere mõisa ait	ehitismälestis	15140	11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)	se kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	avariline	Leevendusi ei tehta.	
17. Säreveere mõisa park	ehitismälestis	15139	"Kultuurimälestiseks tunnistamine ja kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri 17. jaanuar 2006. a käskkiri nr 12 (RTL 2006, 9, 181)		rahuldav	Leevendusi ei tehta.	
18. Säreveere mõisa peahoone	ehitismälestis	15138			halb	Võib teha korrastustöid, mis ei kahjusta mälestist.	
19. Laupa mõisa viinavabrik	ehitismälestis	15137	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	halb		
20. Laupa mõisa valitsejamaja	ehitismälestis	15136	Kultuuriministri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)		avariline		
21. Laupa mõisa kuivati	ehitismälestis	15135	"Kultuurimälestistele kaitsevööndite määramine" Kultuuriministri 19. detsember 2006. a käskkiri 388 (RTL, 05.01.2007, 1, 13)		rahuldav		
22. Laupa mõisa sõiduhobuste tall	ehitismälestis	15134			rahuldav		
23. Laupa mõisa kelder	ehitismälestis	15133			halb		
24. Laupa mõisa park	ehitismälestis	15132			rahuldav		
25. Laupa mõisa peahoone	ehitismälestis	15131			halb		
26. Kolu mõisa ait	ehitismälestis	15130	"Kultuurimälestiseks tunnistamine"	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	avariline		
27. Kolu mõisa park	ehitismälestis	15129	Kultuuriministri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)		rahuldav	Lubatud hooldustööd.	
28. Kolu mõisa peahoone	ehitismälestis	15128	"Kultuurimälestiseks tunnistamine ja kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri 24. augusti		rahuldav	Leevendusi ei tehta.	
29. Kirna mõisa park	ehitismälestis	15127			rahuldav		
30. Kirna mõisa peahoone	ehitismälestis	15126			restaureerimisel	Leevendusi ei tehta.	

			2005. a käskkiri nr 265 (RTL, 01.09.2005, 93, 1423)				
31. Türi kirikuaia kabel	ehitismälestis	15125	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3	rahuldav		
32. Türi kirikuaia piirdemüü r	ehitismälestis	15124	Kultuuriminis tri 11.02.1998	moodustab kinnismälesti se	rahuldav		
33. Türi kirik	ehitismälestis	15123	määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554) "Kultuurimäl estistele kaitsevööndit e määramine" Kultuuriminis tri 19. detsember 2006. a käskkiri 388 (RTL, 05.01.2007, 1, 13)	kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	halb	Lubatud tavapärased hooldustööd.	
34. Kabala mõisa valitsejam aja	ehitismälestis	14995	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3	rahuldav		
35. Kabala mõisa tõllakuur	ehitismälestis	14994	Kultuuriminis tri 11.02.1998	moodustab kinnismälesti se	halb		
36. Kabala mõisa aednikum aja	ehitismälestis	14993	määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)	kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri	avariiline		
37. Kabala mõisa kelder	ehitismälestis	14992	"Kultuurimäl estisele kaitsevööndi määramine"	st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	halb		
38. Kabala mõisa ait	ehitismälestis	14991	Kultuuriminis tri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
39. Kabala mõisa pargi piirdemüü rid	ehitismälestis	14990			avariiline		
40. Kabala mõisa allee	ehitismälestis	14989	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554)		rahuldav		
41. Kabala mõisa park	ehitismälestis	14988	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "	Vastavalt muinsuskaits eseaduse §	rahuldav		

42. Kabala mõisa peahoone	ehitismälestis	14987	"Kultuuriministri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	25 lg 3 moodustab kinnismälestise kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
43. Kalmistu	arheoloogiamälestis	12053	"Kultuurimälestiseks tunnistamine " Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav		
44. Kalmistu	arheoloogiamälestis	9799	"Kultuurimälestiseks tunnistamine " Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
45. Kultusekivi	arheoloogiamälestis	9798			hea		
46. Kultusekivi	arheoloogiamälestis	9797			rahuldav		
47. Kultusekivi	arheoloogiamälestis	9796			rahuldav		
48. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9795			rahuldav		
49. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9794			rikutud		
50. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9793			rahuldav		
51. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9792	"Kultuurimälestiseks tunnistamine " Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav		
52. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9791	"Kultuurimälestiseks	Vastavalt muinsuskaits	rahuldav		

53. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9790	tunnistamine "	eseaduse § 25 lg 3	rahuldav		
54. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9789	Kultuuriministri	moodustab kinnismälestise	rahuldav		
55. Kalmistu	arheoloogiamälestis	9788	01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	hea		
56. Asulakoht	arheoloogiamälestis	9787	"Kultuurimälestiseks tunnistamine "	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3	hea		
57. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9786	Kultuuriministri	moodustab kinnismälestise	rahuldav		
58. Ohvrikivi "Kitse jälgedega kivi"	arheoloogiamälestis	9785	01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)	50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	hea		
59. Ohverda miskoht "Hiimägi"	arheoloogiamälestis	9784			rahuldav		
60. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9783	"Kultuurimälestiseks tunnistamine " Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954) "Kultuurimälestisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriministri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
61. Kiviaja esemete leiukoht	arheoloogiamälestis	9782	"Kultuurimälestiseks tunnistamine " Kultuuriministri		rahuldav		

			tri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169- 171, 954)				
62. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	9781	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169- 171, 954) "Kultuurimäl estistele kaitsevööndit e määramine" Kultuuriminis tri 19. detsember 2006. a käskkiri 388 (RTL, 05.01.2007, 1, 13)	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälesti se kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
63. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	9717	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169- 171, 954)		rahuldav		
64. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	9716			rahuldav		
65. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	9715			rahuldav		
66. Pelgupaik	arheoloogiamä lestis	9714			rahuldav		
67. Kivikalme	arheoloogiamä lestis	9713			rahuldav		
68. Kivikalme	arheoloogiamä lestis	9588	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169- 171, 954)	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälesti se kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
69. Kalmistu	arheoloogiamä lestis	9587	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169- 171, 954) "Kultuurimäl estisele kaitsevööndi määramine" Kultuuriminis tri käskkiri 21. juuni 2006 nr 208 (RTL, 04.07.2006, 52, 967)	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälesti se kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		

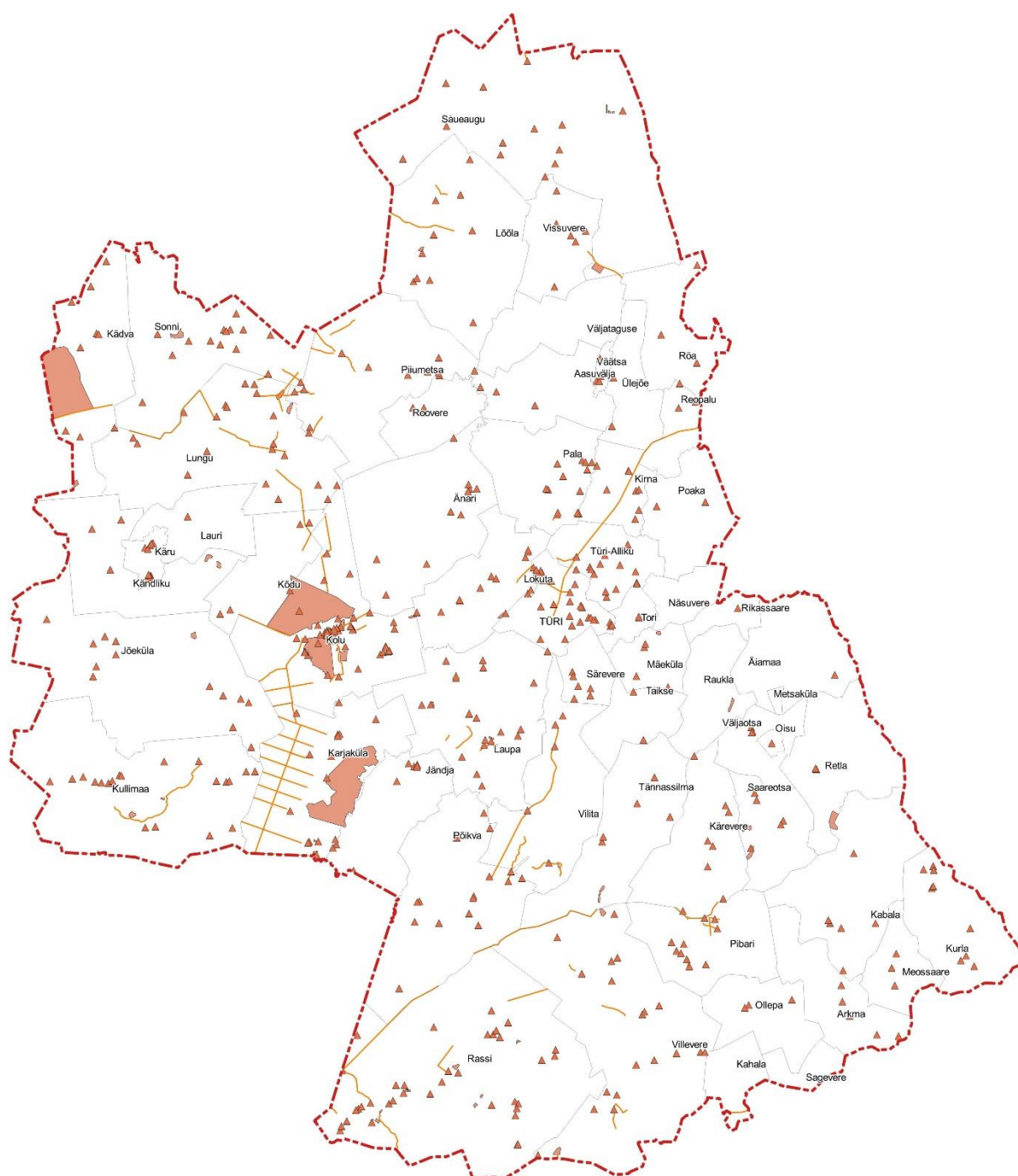
70. Kalmistu	arheoloogiamälestis	9586	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriministri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169-171, 954)		rahuldav		
71. Kalmistu	arheoloogiamälestis	9585	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "	Vastavalt muinsuskaitseseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälestise kaitsevööndi 50 meetri laiune maa-ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	hea		
72. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9584	"Kultuurimälestis		rahuldav		
73. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9583	"Kultuurimälestis		rahuldav		
74. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9582	"Kultuurimälestis		rahuldav		
75. Kivikalme	arheoloogiamälestis	9581	"Kultuurimälestis		rahuldav		
76. Kärü kalmistu	ajaloomälestis	8382	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "		rahuldav		
77. II maailmasõjas hukkunute ühishaud	ajaloomälestis	8381	"Kultuurimälestis		rahuldav		
78. II maailmasõjas hukkunute ühishaud	ajaloomälestis	4034	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "		rahuldav		
79. Mats Tõnissoni (1853-1915) haud	ajaloomälestis	4033	"Kultuurimälestis		rahuldav		
80. II maailmasõjas hukkunute matmispaik	ajaloomälestis	4032	"Kultuurimälestis		rahuldav		
81. Terroriohvrite ühishaud	ajaloomälestis	4031	"Kultuurimälestis		halb		
82. II maailmasõjas	ajaloomälestis	4030	"Kultuurimälestis		rahuldav		

õjas hukkunute ja terroriohvr ite ühishaud							
83. II maailmas õjas hukkunute ühishaud	ajaloomälestis	4029			rahuldav		
84. Türi Kesklinna kalmistu	ajaloomälestis	4028			rahuldav		
85. Türi Vana kalmistu	ajaloomälestis	4027			rahuldav		
86. Türi kirikuaed ja ohverdam iskoht	ajaloomälestis, arheoloogiamä lesti, ehitismälestis	4026	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 19.03.1997. a määrus nr 3, (RTL 1997, 65, 355) "Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 01.09.1997 määrus nr 59, (RTL 1997, 169- 171, 954) "Kultuurimäl estiseks tunnistamine " Kultuuriminis tri 11.02.1998 määrus nr 4, (RTL 1998, 147/148, 554) "Kultuurimäl estistele kaitsevööndit e määramine" Kultuuriminis tri 19. detsember 2006. a käskkiri 388 (RTL, 05.01.2007, 1, 13)	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3 moodustab kinnismälesti se kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.	rahuldav		
87. II maailmas õjas	ajaloomälestis	4000	"Kultuurimäl estiseks tunnistamine "	Vastavalt muinsuskaits eseaduse § 25 lg 3	rahuldav		

hukkunute ühishaud			Kultuuriminis- tri 19.03.1997. a määrus nr 3, (RTL 1997, 65, 355) "Kultuurimäl- estistele kaitsevööndit e määramine" Kultuuriminis- tri 28.03.2007 käskkiri nr 144 (RTL, 10.04.2007, 28, 516)	moodustab kinnismälesti- se kaitsevööndi 50 meetri laiune maa- ala mälestise väliskontuuri st või piirist arvates, kui mälestiseks tunnistamise õigusaktis ei ole ette nähtud teisiti.			
88. Kitsarööp- meline auruvedur K-4-110	tehnikamälesti- s	2654	"Kultuurimäl- estiseks tunnistamine " Kultuuriminis- tri 03.10.1996 a. määrus nr 12, (RTL 1997, 5, 28)		hea		

Lisa 7. Pärandkultuuriobjektid

Andmed: EELIS, 25.03.2019.

Skeem 1. Türi vallas paiknevad pärandkultuuriobjektid.

Nimi	Tüüp	Kood	Küla
Heeringa järv	Tuletõrje veevõtukohad metsas	835:TTV:001	Lokuta küla
Uue-Mäo karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:001	Arkma küla
Tuuleveski	Tuuleveskid	835:TUV:001	Kabala küla
Lapardi talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:012	Pibari küla
Pendisaare talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:005	Kurla küla
Järvamaa kõrgeim pärnik	Silmapaistvad puistud ja puude grupid	835:SIM:005	Kolu küla
Kiviaed	Kiviaiad, tarad	835:AED:002	Kärevere küla
Tärpentiini vabrik	Tõrvaahjud, tõrvaajamiskohad, tärpentiinivabrikud	835:TOA:005	Rassi küla
Metsatalu (Saeveski metsavahikoht)	Vahtkondade kordonid	834:VKK:001	Rassi küla
Kirikumägi	Vanad kohanimed	835:KON:032	Türi linn
Hundissaare mägi	Vanad kohanimed	835:KON:039	Türi-Alliku küla
Lassi (Virika-Lassi) talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:028	Kirna küla
Kolu mõisa seina reeper	Vanad geodeetilised märgid	835:GDM:002	Kolu küla

Hirve ja Hirvesaare asundustalud	Vanad kohanimed	835:KON:057	Türi-Alliku küla
Särevere majandikeskus (Tondiloss)	Okupatsiooniaja objektid	835:OKU:004	Särevere alevik
Tuulikukoht	Tuuleveskid	834:TUV:001	Ülejõe küla
Riiale talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:016	Piiumetsa küla
Tõrvaaugu talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:042	Põikva küla
Piiumetsa mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	937:MOA:002	Piiumetsa küla
Reopalu kõrts	Kõrtsid	937:KOR:003	Reopalu küla
Vanakõrtsi kõrts	Kõrtsid	937:KOR:001	Vissuvere küla
Iisati mäe ohvrikoht	Muinasaegsed (võimalike) rituaalidega seotud paigad	835:RIT:001	Põikva küla
Jändja puidumassi vabrik	Muud mõisaaegsed tootmishooned	835:MTH:002	Jändja küla
Kolu küla sepipada	Sepikojad	835:SEK:001	Kolu küla
Kolu mõisa teenijate rada	Kividest ülekäigukohad	835:YKK:001	Kolu küla
Hõljuri asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:060	Türi-Alliku küla
Riiu sild	Ühis- ja hädaabitoodega rajatud objektid	835:HAO:001	Karjaküla küla
Heinaküün	Heinaküünid, kuhjalavad	937:HEK:004	Lõõla küla
Väätsa kooli mälestuskivi	Mälestuskivid	937:MAL:001	Väätsa alevik
Kolu mõisavalitseja maja	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:013	Kolu küla
Püti rist	Maanteed	835:MNT:005	Põikva küla
Türi-Alliku vesiveski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:006	Türi-Alliku küla
Eesti ohvitseri kalm	Hauad	835:HAU:002	Kolu küla
Pikanõmme põlistalu	Põlised talukohad	835:TAK:036	Karjaküla küla
Änari Ridaküla	Põliskülade kohad	835:POK:003	Änari küla
Kolu mõisa tuuleveski koht	Tuuleveskid	835:TUV:006	Kolu küla
Ollepa mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:009	Ollepa küla
Raismiku talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:002	Vilita küla
Koolikoht	Koolihooned	834:KOO:001	Põikva küla
Kädva meierei	Meiereid	375:MEI:001	Kädva küla
Tõmmaru kelder	Keldrid	835:KEL:003	Pibari küla
Retla koolimaja	Koolihooned	835:KOO:001	Retla küla
Allaperdi kelder	Keldrid	835:KEL:004	Villevere küla
Saunakivi	Pärimustega kivid, ohvri- ja kultusekivid	375:KIV:001	Sonni küla
Kolme kuningriigi ühine piiripunkt	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:007	Rassi küla
Lehtmetsa rehielamu	Rehielamud	937:REE:001	Vissuvere küla
Laanetalu talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:023	Villevere küla
Kelmiküla Türi-Allikul	Vanad kohanimed	835:KON:009	Türi-Alliku küla
Tõrvaahi	Tõrvaahjud, tõrvaajamiskohad, tärpentiinivabrikud	835:TOA:001	Rassi küla
Vanaveski talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:019	Rassi küla
Eest-Vahnovere tammeallee	Ajaloomuuduste, traditsioonidega seotud puistud	835:ASM:001	Põikva küla
Tori mägi	Vanad kohanimed	835:KON:058	Tori küla
Tammistu kirikumägi	Hiied, hiiepuud, pärimustega puud	375:HII:001	Sonni küla
Jõeäärse punker ja mälestuskivi	Metsavendade punkrid	375:MVP:001	Sonni küla
Kolu mõisa tiik (kuivendusbassein)	Mõisakultuuri osad	835:MOK:003	Kolu küla
Käru raudteejaam	Raudteerajatised	375:RTR:001	Käru alevik
Meierei	Meiereid	835:MEI:007	Jändja küla
Rulli taluhäärber ja Saarenhofi karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:024	Saareotsa küla
Lutsu talu kelder	Keldrid	375:KEL:002	Lungu küla
Heinaküün	Heinaküünid, kuhjalavad	937:HEK:005	Lõõla küla
Meierei	Meiereid	835:MEI:006	Karjaküla küla
Küün Aletaguse rabas	Turbavõtukohad	937:TVK:002	Lõõla küla
Punnisaare-Pearna taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	835:TAH:003	Vilita küla
Peetri taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	835:TAH:005	Kärevere küla
Heinaküün	Heinaküünid, kuhjalavad	835:HEK:004	Kurla küla
Kõltsi karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:021	Kolu küla
Silotorn	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:007	Saareotsa küla
Kullimaa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:003	Kullimaa küla
Atsekõnnu karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	375:MOA:004	Kullimaa küla
Tellisestööstus	Savitööstused, savitõngid, telliseahjud	937:SAT:001	Aasuvälja küla
Kolu koolimajad	Koolihooned	835:KOO:005	Kolu küla
Saare talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:015	Kullimaa küla
Hiieküün	Muinasaegsed (võimalike) rituaalidega seotud paigad	834:RIT:001	Karjaküla küla
Viilipi talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:004	Kabala küla
Leedu talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:005	Põikva küla
Iijala sild	Muinasaegsed (võimalike) rituaalidega seotud paigad	834:RIT:002	Karjaküla küla
Reopalu mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	834:MOA:001	Reopalu küla
Vanapagana maja	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:004	Rassi küla
Laada talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:001	Põikva küla

Ragnar Nurkse mälestuskivi	Mälestuskivid	375:MAL:001	Käru alevik
Rumbi metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:006	Lungu küla
Saare metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:011	Kullimaa küla
Vikandi talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:026	Kõdu küla
Jändja sild	Ühis- ja hädaabitöödega rajatud objektid	835:HAO:003	Jändja küla
Villevere koolimaja	Koolihooned	835:KOO:004	Villevere küla
Alliku vallamaja	Vallamajad	835:VAL:001	Väljaotsa küla
Mõnnaku talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:041	Poaka küla
Piumetsa küla mälestuskivi	Mälestuskivid	937:MAL:004	Piumetsa küla
Turbaaugud	Turbavõtukohad	937:TVK:005	Rõa küla
Kabelimägi	Vanad kohanimed	834:KON:001	Rassi küla
Meierei	Meiereid	834:MEI:001	Väätsa alevik
Kaasku talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:003	Kabala küla
Käbikuivati	Käbikuivatid	834:KBI:001	Rassi küla
Väätsa vallamaja	Vallamajad	834:VAL:001	Väätsa alevik
Tõnso talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:032	Kädva küla
Kergliiklustee rajamise mälestuskivi	Mälestuskivid	937:MAL:003	Reopalu küla
Leemeti metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:002	Kärevere küla
Särevere mõis (Serrefer)	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:015	Särevere alevik
Treiali talukoht	Vabadiku (popsi)saunad, soldatikohad, platsikohad	835:POP:001	Änari küla
Meierei	Meiereid	835:MEI:008	Laupa küla
Turbavõtukohad	Turbavõtukohad	834:TVK:001	Vilita küla
Väljaotsa tuuleveski	Tuuleveskid	835:TUV:005	Väljaotsa küla
Koolikoht	Koolihooned	835:KOO:008	Saareotsa küla
Metsavendade punker	Metsavendade punkrid	835:MVP:002	Rassi küla
Vahemetsa küün	Heinaküünid, kuhjalavad	835:HEK:003	Villevere küla
Piirimärk	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:005	Villevere küla
Vana-Mao karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:002	Arkma küla
Riiale talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:015	Piumetsa küla
Kolu triangulatsiooni torn	Vanad geodeetilised märgid	835:GDM:003	Kolu küla
Saare-Siimu talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:017	Rassi küla
Alema talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:007	Pibari küla
Käomägi	Vanad kohanimed	835:KON:019	Kirna küla
Türi metskonna kontor	Metskonnahoones	835:MTS:006	Laupa küla
Kolu metskonna kontor 1965-1992	Metskonnahoones	835:MTS:004	Kolu küla
Ürgla asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:062	Türi-Alliku küla
Oraniku miiliaugud	Miiliaugud, sõepõletuskohad	835:MIA:002	Laupa küla
Laupa mõisa Oraniku metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:015	Laupa küla
Raudemetsa mänd	Ajalooliste isikute rajatud, uuritud puistud	835:AJM:003	Pala küla
Kädva pood	Poed	375:POE:001	Kädva küla
Jahiloss	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	937:JKM:001	Saueaugu küla
Soemäe kõrts	Kõrtsid	835:KOR:003	Näsuvere küla
Käru koolimaja	Koolihooned	375:KOO:002	Käru alevik
Kõltsi Hiimägi	Muinasaegsed (võimalike) rituaalidega seotud paigad	835:RIT:002	Kolu küla
Talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:043	Villevere küla
Esku lubjaahi	Lubjaahjud ja lubjapõletamiskohad	835:LUA:001	Mäeküla küla
Auruveski	Muud mõisaaegsed tootmishoones	835:MTH:001	Rassi küla
Laane metsavahi kordon	Vahtkondade kordonid	835:VKK:013	Kolu küla
Kolu mõisa piinakeldrid	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:014	Kolu küla
Kärevere meierei	Meiereid	835:MEI:001	Kärevere küla
Nõia Ella asupaik	Vanad kohanimed	835:KON:066	Laupa küla
Matsalu talu kelder	Keldrid	375:KEL:008	Kullimaa küla
Kõltsi karjamõis	Muud mõisaaegsed tootmishoones	835:MTH:005	Kolu küla
Tammistu vanem metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:014	Sonni küla
Koolikoht	Koolihooned	375:KOO:003	Jõeküla
Ülejõe karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:022	Laupa küla
Asmuse talu kivi	Mälestuskivid	835:MAL:013	Põikva küla
Eest-Vahnovere vändaga kaev	Kaevud, karjamaakaevud, kivikünad	835:KAE:001	Põikva küla
Mõisniku sild	Kivisillad ja -truubid, ripsisillad, puitsillad	375:KIS:004	Sonni küla
Jahiloss	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	835:JKM:001	Rassi küla
Ornitoloogide maja	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:003	Rassi küla
Mädasaare talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:037	Karjaküla küla
Rõa karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	937:MOA:003	Rõa küla
Johannes Hiobi mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:010	Lokuta küla
Lassi taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	835:TAH:001	Pala küla
Saare talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:014	Kullimaa küla
Pähklimeie kitsejäljega kultusekivi	Muinasaegsed (võimalike) rituaalidega seotud paigad	835:RIT:003	Karjaküla küla
Pikanõmme sild	Ühis- ja hädaabitöödega rajatud objektid	835:HAO:002	Jändja küla

Lintsi laiatarbekauba tsehh	Metsaestakaadid ja saeveskid	835:EST:002	Karjaküla küla
Mihkli ja Topsis põlistalud	Põlised talukohad	835:TAK:027	Pala küla
Vanga põlistalu	Põlised talukohad	835:TAK:031	Pala küla
Kolu kauplus	Poed	835:POE:001	Kolu küla
Kõrts	Kõrtsid	835:KOR:006	Kirna küla
Tori (Torri, Torgel) mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:019	Tori küla
Tõnujüri tuulik	Tuuleveskid	835:TUV:007	Kurla küla
Aadukandi taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	835:TAH:004	Tännassilma küla
II maailmasõja mälestuskivi	Mälestuskivid	937:MAL:002	Väätsa alevik
Kirna mõisnike kabel ja kalmistu	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:025	Kirna küla
Meossaare karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:005	Meossaare küla
Metsavendade punker	Metsavendade punkrid	835:MVP:003	Rassi küla
Retla vana koolimaja	Koolihooned	835:KOO:002	Retla küla
Riksi kuused	Silmapaistvad puistud ja puude grupid	937:SIM:001	Piiumetsa küla
Kasemetsa metsavahi elamu	Metskonnahooned	835:MTS:001	Kolu küla
Kullimaa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:001	Kullimaa küla
Kolu metaskonna kontor 1927-1942	Metskonnahooned	835:MTS:003	Kolu küla
Ravva küla	Põliskülade kohad	835:POK:001	Kolu küla
Metsavend Jaan Lehtpere kalm	Hauad	835:HAU:001	Põikva küla
Parasi	Vanad kohanimed	835:KON:037	Vilita küla
Vanga talu kased	Silmapaistvad puistud ja puude grupid	835:SIM:003	Pala küla
Riiale küngas	Vanad kohanimed	835:KON:001	Pibari küla
Vanajõe talu kelder	Keldrid	375:KEL:001	Lungu küla
Laulupeo kivi	Mälestuskivid	835:MAL:003	Türi-Alliku küla
Kedvapäe metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:015	Kändliku küla
Käru vallamaja asukoht	Vallamajad	375:VAL:001	Jõeküla
Küünikoht	Heinaküünid, kuhjalavad	835:HEK:005	Äiamaa küla
Taikse talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:039	Taikse küla
Kaasiku talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:020	Piiumetsa küla
Kõue talu ja Poaka karjamõis	Põlised talukohad	835:TAK:026	Poaka küla
Tõlpla asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:056	Türi-Alliku küla
lie talu allikas ja pärn	Hiie- ja raviallikad	835:ALL:001	Änari küla
Sõemiil	Miiliaugud, sõepõletuskohad	835:MIA:001	Rassi küla
Mangli tuulik	Tuuleveskid	835:TUV:003	Villevere küla
Paemurd	Paemurrud	835:PAM:001	Villevere küla
Käru apteek	Ravitsemiskohad, meditsiiniasutused	375:RAV:001	Käru alevik
Kaeramäe tuulik	Tuuleveskid	835:TUV:002	Kurla küla
Kadaka talu küün	Heinaküünid, kuhjalavad	937:HEK:001	Lõõla küla
Karjatoa lauda silotorn	Okupatsioonijärgsed objektid	835:OKU:002	Kolu küla
Harald Meri ja Valve Kleini mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:001	Kolu küla
Särevere Lennuväli	Sõjalised objektid I ja II Maailmasõjast, Vabadussõjast	835:MMS:002	Vilita küla
Särevere tehased	Meiereid	835:MEI:004	Särevere alevik
Saarlaste kaevatud metsakraav	Maaparandusobjektid	835:MPO:004	Kolu küla
Kaisma (Kasza) küla	Põliskülade kohad	835:POK:002	Lokuta küla
Laupa lubjapõletuskohad	Lubjaahjud ja lubjapõletamiskohad	835:LUA:004	Laupa küla
Kangrusaare karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:004	Meossaare küla
Varmassaare karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:007	Mäeküla küla
Neuhofi karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:008	Ollepa küla
Aleti talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:008	Pibari küla
Suur-Niinemäe talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:011	Pibari küla
Telliskivitehas	Savitööstused, savitõngid, telliseahjud	835:SAT:002	Rassi küla
Toosikõnnu karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	375:MOA:003	Jõeküla
Vabaduse asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:035	Kolu küla
Metsavennapunker	Metsavendade punkrid	875:MVP:001	Kullimaa küla
Kabala meierei	Meiereid	835:MEI:009	Kabala küla
Otsa talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:040	Pibari küla
Reemendi asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:061	Türi-Alliku küla
Väike-Saeveski talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:004	Kabala küla
Nehatu karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	937:MOA:001	Vissuvere küla
Metsavahe talu küün	Heinaküünid, kuhjalavad	937:HEK:002	Lõõla küla
Turbaküün	Turbavõtukohad	835:TVK:008	Villevere küla
Kolu mõis (Kollo, Collo)	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:020	Kolu küla
Suuresilla sild	Ühis- ja hädaabivõttega rajatud objektid	835:HAO:004	Karjaküla küla
Võstermäe söödasõim (Jahimeeste suvila)	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	835:JKM:004	Laupa küla
Kaeramäe kelder	Keldrid	835:KEL:001	Kurla küla
Raaga talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:010	Pibari küla
Kabel	Vanad kabelivaremed	835:KAV:002	Rassi küla
Määro talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:016	Rassi küla

Ollepa lahingukoht	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:001	Ollepa küla
Metsavendade eluase	Metsavendade punkrid	835:MVP:004	Karjaküla küla
Lubjamäe talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:020	Villevere küla
Saeveski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:002	Rassi küla
Saare metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:012	Kullimaa küla
Vahastu metskonna metsniku kordon ja jahiloss	Vahtkondade kordonid	375:VKK:007	Lungu küla
Aadu mägi	Vanad kohanimed	835:KON:064	Pala küla
Meteoriidikivi	Pärimustega kivid, ohvri- ja kultusekivid	835:KIV:003	Tännassilma küla
Mullasamba	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:003	Rassi küla
Keldrimäe talu kelder	Keldrid	375:KEL:003	Sonni küla
Vissuvere tuuleveski ja karjamõis	Tuuleveskid	937:TUV:001	Vissuvere küla
Vanakõrtsi talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:009	Vissuvere küla
Eniste metsavahi kordon	Vahtkondade kordonid	835:VKK:014	Vilita küla
Talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:006	Kurla küla
Türi metskond	Metskonnahooned	835:MTS:005	Kolu küla
Aruküla	Vanad kohanimed	835:KON:016	Põikva küla
Lintsi koolmekoht	Koolmekohad, parvekohad	835:KOL:001	Karjaküla küla
Rae kauplus	Poed	835:POE:002	Jändja küla
Mäeküla mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:006	Mäeküla küla
Hundissaare asundustalud	Vanad kohanimed	835:KON:059	Türi-Alliku küla
Mide	Vanad kohanimed	835:KON:069	Kolu küla
Tallinna-Sakalamaa kaubatee	Maanteed	835:MNT:009	Kolu küla
Kõlti kabel	Kultuse- ja religiooniga seotud rajatised ning paigad	835:KUL:002	Kolu küla
Puukirik	Kultuse- ja religiooniga seotud rajatised ning paigad	835:KUL:001	Saareotsa küla
Balti keti mälestuskivi	Mälestuskivid	375:MAL:002	Käru alevik
Sonni mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	375:MOA:002	Sonni küla
Kurla kõrts	Kõrtsid	835:KOR:001	Kurla küla
Hundissaare asundus ja karjamõis	Asundustalud	835:AST:001	Türi-Alliku küla
Kivissaare ripsild	Kivisillad ja -truubid, ripsillad, puitsillad	835:KIS:002	Karjaküla küla
Virika külakool ja mälestuskivi	Koolihooned	835:KOO:006	Pala küla
Kolu Metskonna metsniku elamu	Vahtkondade kordonid	835:VKK:018	Kolu küla
Kolu Piimaühisuse meierei	Meiereid	835:MEI:005	Kolu küla
Väike-Niinemäe talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:013	Pibari küla
Lubjaahi	Lubjaahjud ja lubjapõletamiskohad	835:LUA:003	Rassi küla
Lubjaahju talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:014	Rassi küla
Metsavendade punker	Metsavendade punkrid	835:MVP:001	Rassi küla
Jelissejevi vesiveski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:009	Kolu küla
Kuklamäe punker	Metsavendade punkrid	375:MVP:002	Sonni küla
Käru metskonna vana kontor	Metskonnahooned	375:MTS:001	Käru alevik
Alliku ordumõis (Allenküll, Türi-Alliku)	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:017	Türi-Alliku küla
Küti rehielamu ja küün	Rehielamud	835:REE:001	Kärevere küla
Tõrvaahi	Tõrvaahjud, tõrvaajamiskohad, tärpentiinivabrikud	835:TOA:002	Rassi küla
Tuulisilla talu küün	Heinaküünid, kuhjalavad	937:HEK:003	Lõõla küla
August Liiviku mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:002	Põikva küla
Änari vesiveski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:008	Änari küla
Laupa koolimaja	Koolihooned	835:KOO:007	Laupa küla
Rikassaare karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:010	Rikassaare küla
Kärevere kõrts	Kõrtsid	835:KOR:002	Saareotsa küla
Vanaveski talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:018	Rassi küla
Vaki metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:010	Villevere küla
Sooharu talu kelder	Keldrid	375:KEL:004	Kädva küla
Linnumängi talu kelder	Keldrid	375:KEL:007	Kullimaa küla
Mullasamba	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:006	Rassi küla
Meossaare kabel	Vanad kabelivaremed	835:KAV:001	Meossaare küla
Epu metsavahi kordon	Vahtkondade kordonid	937:VKK:001	Saueaugu küla
Maasilla kõrts ja Roovere karjamõis	Kõrtsid	937:KOR:002	Roovere küla
Piimapukk	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:005	Villevere küla
Jaan Eilarti mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:004	Pala küla
Metsaülemate kivi	Mälestuskivid	835:MAL:012	Rassi küla
Tõrvaahi	Tõrvaahjud, tõrvaajamiskohad, tärpentiinivabrikud	835:TOA:003	Rassi küla
Küün	Heinaküünid, kuhjalavad	835:HEK:002	Tännassilma küla
Saare talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:022	Villevere küla
Tõrvapõletus	Tõrvaahjud, tõrvaajamiskohad, tärpentiinivabrikud	835:TOA:006	Villevere küla
Allaperdi tuulik	Tuuleveskid	835:TUV:004	Villevere küla
Turromäe augu arvatav asukoht	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:005	Lungu küla
Kullimaa karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	375:MOA:006	Kullimaa küla
Kabala metskonna kontor	Metskonnahooned	271:MTS:001	Rassi küla
Lassioja taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	375:TAH:002	Jõeküla
Küti taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	375:TAH:001	Kändliku küla

Raudteetöölise elamu	Raudteerajatised	375:RTR:002	Käru alevik
Pakamäe karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:023	Laupa küla
Maima talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:033	Kõdu küla
Laupa mõisa moonakate täisaun	Saunad	835:SAU:001	Laupa küla
Maa raskusjõu mõõtmise punkt	Vanad geodeetilised märgid	835:GDM:001	Kolu küla
Kalda asundustalu	Asundustalud	835:AST:002	Kolu küla
Määrasmaa talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:032	Änari küla
Balti keti mälestuspaik	Mälestuskivid	834:MAL:001	Särevere alevik
Kaitseliidu lasketiir	Kaitseliidu ja skautidega seotud objektid	835:KAL:001	Laupa küla
Virika-Risti Kõrts	Vanad kohanimed	835:KON:055	Pala küla
Kullimaa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:002	Kullimaa küla
Kädva mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	375:MOA:001	Kädva küla
Lõmmelu tuuleveski	Tuuleveskid	375:TUV:001	Jõeküla
Nõmmeperre auk	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:006	Lungu küla
Küüniase	Heinaküünid, kuhjalavad	375:HEK:001	Sonni küla
Vello Raidali viinakauplus	Poed	375:POE:002	Käru alevik
Kolu raudteejaam	Raudteerajatised	835:RTR:003	Kolu küla
Kolu mõisa juurvilja keldrid	Mõisakultuuri osad	835:MOK:002	Kolu küla
Pendisaare küün	Heinaküünid, kuhjalavad	835:HEK:001	Kurla küla
Kummasaare talu õuepuud	Õuepuud	937:OPU:001	Piiumetsa küla
Kolu raudbetootugedel sild	Kivisillad ja -truubid, rippisillad, puitsillad	835:KIS:001	Kolu küla
Laupa vesiveski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:004	Laupa küla
Kolu mõisavalla magasiit	Magasiidad	835:MAG:001	Kolu küla
Juhan ja Eduard Kadalipu mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:007	Kolu küla
Mõlguti talu linaleoaugud	Linaleoaugud	835:LLA:001	Kolu küla
Kolu mõisa väravapostid	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:012	Kolu küla
Kõrve metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	937:VKK:002	Saueaugu küla
Kärevere raudteejaam	Raudteerajatised	835:RTR:001	Kärevere küla
Tännasilma koolimaja	Koolihooned	835:KOO:003	Tännassilma küla
Tammistu talu kelder	Keldrid	375:KEL:005	Sonni küla
Lungu vesiveski	Vesiveskid, veskitammid	375:VEV:001	Lungu küla
Turu metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:008	Lungu küla
Sild	Kivisillad ja -truubid, rippisillad, puitsillad	375:KIS:002	Lungu küla
Nõmme metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:019	Tännassilma küla
Kuusiku talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:009	Pibari küla
Talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:038	Karjaküla küla
Käru mõis	Mõisaarhitektuuri objektid	375:MOA:005	Käru alevik
Kullamaa taluhäärber	Taluhäärberid, -elumajad	835:TAH:002	Jändja küla
Punasaare metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:020	Kurla küla
Männiku talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:021	Villevere küla
Esku lubjaahi	Lubjaahjud ja lubjapõletamiskohad	835:LUA:002	Mäeküla küla
Lokuta mägi	Vanad kohanimed	835:KON:041	Lokuta küla
Juhan Kaljaspooliku mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:005	Pala küla
Kelder	Keldrid	835:KEL:002	Kurla küla
Turbaküün	Turbavõtukohad	835:TVK:005	Saareotsa küla
lidsete tammeme poolkaar	Silmapaistvad puistud ja puude grupid	835:SIM:002	Kolu küla
Rahapada	Pärimustega kivid, ohvri- ja kultusekivid	835:KIV:001	Kärevere küla
Linnmägi	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	835:JKM:002	Kolu küla
Põlma Huntaugud	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	375:JKM:001	Lungu küla
Raievõistluste lank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	835:EKM:001	Laupa küla
Kirna hiemägi	Hiied, hiiepuud, pärimustega puud	835:HII:001	Kirna küla
Käru metskonna kontor	Metskonnahooned	375:MTS:002	Käru alevik
Sillaotsa talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:034	Lokuta küla
Sakala sild	Vanad kohanimed	835:KON:002	Rassi küla
Tõrvaahi	Tõrvaahjud, tõrvaajamiskohad, tärpentiinivabrikud	835:TOA:004	Rassi küla
Vakiaru metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:008	Rassi küla
Metsaülemate Luule ja Märt Ojamaa kodu	Metskonnahooned	835:MTS:002	Kolu küla
Jändja betoonist pais	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:005	Jändja küla
Murmani järv (Lokuta jõe vana säng)	Maaparandusobjektid	835:MPO:005	Lokuta küla
Tatramägi	Vanad kohanimed	835:KON:038	Särevere alevik
Kolu kõrts	Kõrtsid	835:KOR:005	Kolu küla
Taikse karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:011	Taikse küla
Virpsaare talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:001	Saueaugu küla
Kärevere karjamõis	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:003	Kärevere küla
Villevere meierei	Meiereid	835:MEI:002	Villevere küla
Väljaotsa meierei	Meiereid	835:MEI:003	Väljaotsa küla
Põikva korterelamu (Kultuurimaja)	Okupatsiooniaja objektid	835:OKU:001	Põikva küla
Lõmmelu talu kelder	Keldrid	375:KEL:006	Jõeküla
Tammekõnnu talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:017	Kullimaa küla

Turromäe augu arvatav asukoht	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:007	Lungu küla
Käru meierei	Meiereid	375:MEI:002	Käru alevik
Lasketiiru betoonpunker	Kaitseliidu ja skautidega seotud objektid	375:KAL:001	Kändliku küla
Luubergi veski (Laumetsa veski)	Metsaestakaadid ja saeveskid	835:EST:001	Kolu küla
Jändja vesiveski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:003	Jändja küla
Jeena männid	Põlispuid	835:PUU:001	Laupa küla
Kolu mõisa kaevud	Kaevud, karjamaakaevud, kivikünad	835:KAE:002	Kolu küla
Lintsi (Linsi) veski	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:007	Karjaküla küla
Raudemetsa (Raudemetsa-Mäe) talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:029	Pala küla
Ummaia mägi (Hiimägi)	Vanad kohanimed	835:KON:030	Särevere alevik
Johannes Hiobi mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:006	Kolu küla
Kaunissaare talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:001	Arkma küla
Kullimaa klaasivabrik	Potase ja klaasikojad	375:PKL:001	Kullimaa küla
Tammistu metsavahi kordon	Vahtkondade kordonid	375:VKK:004	Sonni küla
Kädva koolimaja	Koolihooned	375:KOO:001	Kädva küla
Saunametsa mäe kiigepiis	Kiiged, kiigemäed	835:KIM:001	Türi linn
Türi meteoroloogilise ilmapaatlusjaam	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:006	Türi linn
Kõrgessaare mäe mets	Eriotstarbel rajatud puistud	835:EOM:001	Türi linn
Kringliküla ja Pilpaküla	Vanad kohanimed	835:KON:022	Türi linn
Alliku mõisa lehmalaud	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:016	Türi linn
Ülejõe (Mihklisaare)	Vanad kohanimed	835:KON:026	Türi linn
Jaurami asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:007	Türi linn
Tanka küla	Vanad kohanimed	835:KON:024	Türi linn
Särevere vallamaja	Vallamajad	835:VAL:002	Türi linn
Kapernauma	Vanad kohanimed	835:KON:023	Türi linn
Lokuta aadlimõis (Lokete, Tecknal)	Mõisaarhitektuuri objektid	835:MOA:018	Türi linn
Türi raadiomast	Riiklikult tähtsad objektid eelmisest iseseisvusaajast	835:EWO:001	Türi linn
Nopsaküla	Vanad kohanimed	835:KON:027	Türi linn
Türi Suusahüppe trampiin	Ühis- ja hädabehindudega rajatud objektid	835:HAO:005	Türi linn
Turgel	Vanad kohanimed	835:KON:017	Türi linn
Konnaküla	Vanad kohanimed	835:KON:025	Türi linn
Türi paberivabrik	Muud mõisaaegsed tootmishooned	835:MTH:004	Türi linn
Helveti	Vanad kohanimed	835:KON:070	Türi linn
Näljaküla ja Pilliküla	Vanad kohanimed	835:KON:021	Türi linn
Kasula asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:005	Türi linn
Lokuta mõisa viinavabrik	Muud mõisaaegsed tootmishooned	835:MTH:003	Türi linn
Kolu mõisa küülikukasvatus	Mõisakultuuri osad	835:MOK:001	Kolu küla
Laane küla asundustalud	Asundustalud	375:AST:001	Kädva küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:004	Lauri küla
Kolu mõisa metsakuivendus	Ajaloolised metsakuivenduskraavid	835:KKR:001	Kolu küla
Ävardi talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:007	Kurla küla
Väätsa metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	937:VKK:004	Saueaugu küla
Piiumetsa metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	937:VKK:005	Roovere küla
Kirjasaare talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:012	Vissuvere küla
Laane talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:027	Kõdu küla
Tihulaane metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:003	Sonni küla
Vanaale talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:007	Jõeküla
Laane metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:002	Kõdu küla
Jändja rahvamaja	Rahvamajad	835:RAH:001	Jändja küla
Metsloomade söödakoht	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	835:JKM:003	Karjaküla küla
Piduri talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:002	Arkma küla
Kõljala talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:025	Aasuvälja küla
Kaasiksaare talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:003	Saueaugu küla
Visutagametsa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:031	Kõdu küla
Magasiit	Magasiidad	835:MAG:002	Änari küla
Metsa talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:035	Lokuta küla
Ristniidi talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:018	Jõeküla
Koirassaare talukoht	Põlised talukohad	834:TAK:006	Kurla küla
Suureoja talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:018	Piiumetsa küla
Rõusmetsa talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:011	Lõõla küla
Triangulatsioonimast	Vanad geodeetilised märgid	937:GDM:001	Lõõla küla
Palivere talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:013	Rõa küla
Pidapa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:020	Kullimaa küla
Tedremäe talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:023	Aasuvälja küla
Jussi-Kuke kiviaed	Kiviaiad, tarad	835:AED:001	Villevere küla
Aidametsa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:023	Kädva küla
Ojamaa talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:009	Jõeküla
Saku talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:026	Ülejõe küla
Kallisaare metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:009	Villevere küla
Hiie talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:021	Piiumetsa küla

Kändriku talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:017	Piiumetsa küla
Naerissaare metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:011	Kolu küla
Altsaare talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:004	Saueaugu küla
Mardisaare talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:029	Lungu küla
Raismiku põlistalu	Põlised talukohad	835:TAK:025	Põikva küla
Kaasiku talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:008	Jõeküla
Unikmäe talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:022	Kädva küla
Põllma talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:024	Lungu küla
Piirikivi	Ajaloolised piirimärgid	834:PIM:001	Lõõla küla
Vabriku talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:024	Aasuvälja küla
Järveotsa talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:002	Saueaugu küla
Sepasauna talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:007	Saueaugu küla
Kõrgemäe (Kangro) talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:014	Piiumetsa küla
Riksi talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:022	Piiumetsa küla
Rammussaare metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:005	Rassi küla
Tsaariaegse torukraavitusega põld	Maaparandusobjektid	835:MPO:002	Kolu küla
Käoaru metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:003	Rassi küla
Kedvapere metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:005	Lungu küla
Munakivitee	Munakiviteed	375:MKT:002	Käru alevik
Võstermäe metsavahikoht ja Kildsaare talu	Vahtkondade kordonid	835:VKK:016	Laupa küla
Hiie talukoht	Asundustalud	835:AST:003	Kolu küla
Kuuramatsi talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:010	Lõõla küla
Rumbi talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:013	Lungu küla
Maidema metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:010	Kullimaa küla
Riiali (Rõiali) pelgupaik	Pao- ja pelgupaigad	375:PAP:001	Sonni küla
Ahimetsa talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:008	Vissuvere küla
Linnapää talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:010	Kädva küla
Teguri talukoht	Asundustalud	835:AST:005	Türi linn
Viisu mõisa kinnistu	Põlised talukohad	835:TAK:024	Änari küla
Vallaste talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:033	Lokuta küla
Mälestuskivi	Mälestuskivid	835:MAL:008	Kirna küla
Türi raadiomast	Okupatsiooniaja objektid	835:OKU:003	Türi linn
Miku talu küün	Turbavõtukohad	937:TVK:003	Lõõla küla
Altsauna talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:019	Roovere küla
Väätsa metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	937:VKK:003	Saueaugu küla
Middendorfi nuld ja lehised	Ajalooliste isikute rajatud, uuritud puistud	835:AJM:002	Kolu küla
Rehtsalu talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:028	Lungu küla
Peetrijõe talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:004	Sonni küla
Lauka talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:025	Lungu küla
Kalda-Ellusauna talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:006	Saueaugu küla
Karjaküla metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:012	Karjaküla küla
Jatama talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:006	Jõeküla
Änari rahvamaja	Rahvamajad	835:RAH:002	Änari küla
Tudavere talukoht	Põlised talukohad	937:TAK:005	Saueaugu küla
Tammekõnnu talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:016	Kullimaa küla
Kedvapere talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:012	Lungu küla
Kuusiku metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:009	Jõeküla
Ado (Aadu) talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:030	Pala küla
Kotisopi metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:001	Kabala küla
Määro metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:004	Rassi küla
Sild	Kivisillad ja -truubid, rippisillad, puitsillad	375:KIS:001	Kullimaa küla
Pidapa metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:013	Kullimaa küla
Teeääre talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:005	Sonni küla
Niguvere talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:021	Kullimaa küla
Saeveski metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:006	Rassi küla
Takkametsa metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:007	Rassi küla
Kõrtsikoht	Kõrtsid	835:KOR:004	Änari küla
Sild	Kivisillad ja -truubid, rippisillad, puitsillad	375:KIS:003	Lungu küla
Raba metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	375:VKK:001	Lauri küla
Männiksaare talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:019	Jõeküla
Laksi talukoht	Põlised talukohad	835:TAK:003	Arkma küla
Aasu talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:011	Kädva küla
Kuusiku talukoht	Asundustalud	835:AST:004	Türi linn
Sütemetsa metsavahikoht	Vahtkondade kordonid	835:VKK:017	Laupa küla
Reinusaare talukoht	Põlised talukohad	375:TAK:030	Lungu küla
II maailmasõja mälestusmärk	Mälestuskivid	835:MAL:011	Oisu alevik
Saatre mägi	Vanad kohanimed	835:KON:020	Türi linn
Eki asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:006	Türi linn
Ridaküla	Vanad kohanimed	835:KON:015	Põikva küla
Kungla asundustalu Lokuta mõis	Vanad kohanimed	835:KON:008	Türi linn

Soemäe	Vanad kohanimed	835:KON:018	Türi linn
Kolgata mägi	Vanad kohanimed	835:KON:029	Türi linn
Otsa talukoht	Vanad kohanimed	835:KON:010	Laupa küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:006	Laupa küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:005	Lokuta küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:007	Laupa küla
Eha asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:003	Lokuta küla
Virika Mägi	Vanad kohanimed	835:KON:065	Pala küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:008	Änari küla
Külamets	Vanad kohanimed	835:KON:013	Karjaküla küla
Luumäe asundustalu Kolu mõis	Vanad kohanimed	835:KON:012	Kolu küla
Pakamägi	Vanad kohanimed	835:KON:034	Laupa küla
Lorentsi talukoht	Vanad kohanimed	835:KON:004	Lokuta küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:009	Saueaugu küla
Pala mägi	Vanad kohanimed	835:KON:063	Pala küla
Heinaküün	Heinaküünid, kuhjalavad	834:HEK:001	Põikva küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:002	Türi-Alliku küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:001	Kolu küla
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:004	Kolu küla
Kõrgessaare mägi	Vanad kohanimed	835:KON:031	Türi linn
Talguliste istutuslank	Ajaloosündmuste, traditsioonidega seotud puistud	834:ASM:003	Lokuta küla
Loomade söögimaja	Jahi, kalanduse ja mesindusega seotud kohad	834:JKM:001	Vilita küla
Kirna vallamaja	Vallamajad	834:VAL:002	Kirna küla
Mureta asundustalu	Vanad kohanimed	835:KON:011	Kolu küla
Jahiloss Peterhofi mäel	Vanad kohanimed	835:KON:040	Türi-Alliku küla
Tebeni ja Tebeniüdi põlistalud	Vanad kohanimed	835:KON:014	Kolu küla
Karjaküla Kalmumägi (Kalmemägi)	Vanad kohanimed	835:KON:028	Karjaküla küla
Sohlu mägi	Vanad kohanimed	835:KON:033	Kirna küla
Looritsa	Vanad kohanimed	835:KON:036	Lokuta küla
Katarina II Potjomkini tee Kolust Kärusse	Maanteed	835:MNT:002	Kolu küla
Vanaõue siht	Vanad kohanimed	835:KON:043	Karjaküla küla
Mardiariu tee	Maanteed	835:MNT:004	Kolu küla
Vesiveski ja veskitamm	Vesiveskid, veskitammid	835:VEV:001	Pibari küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:007	Villevere küla
Piiumetsa raba kuivenduskraav	Maaparandusobjektid	937:MPO:001	Piiumetsa küla
Eesti-Liivimaa piirilõik	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:003	Lungu küla
Eesti- ja Liivimaa piirilõik	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:001	Pibari küla
Gaasitrass	Pärandkultuuri märgid NL ajast	835:PNL:002	Pibari küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:016	Laupa küla
Tallinn-Viljandi talitee lõik	Talveteed	835:TAT:003	Kolu küla
Niinemäe küla põline metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:001	Pibari küla
Raudteetamm	Raudteerajatised	937:RTR:001	Reopalu küla
Kaasiku-Liivimäe tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:009	Villevere küla
Rumbi-Inglise talitee	Talveteed	375:TAT:002	Sonni küla
Sakala tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:006	Rassi küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:015	Laupa küla
Valdmanni tee	Maanteed	835:MNT:001	Rassi küla
Metsatee Kummasaare talu juurde	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	937:MET:004	Piiumetsa küla
Raba kuivenduskraav	Maaparandusobjektid	835:MPO:001	Villevere küla
Ristnõmme (Kitsesõime) siht	Vanad kohanimed	835:KON:047	Karjaküla küla
Piiumetsa raba kuivenduskraav	Maaparandusobjektid	375:MPO:001	Lungu küla
Kaevu siht	Vanad kohanimed	835:KON:051	Kolu küla
Rumbi-Inglise talitee lõik	Talveteed	375:TAT:003	Lungu küla
Kundru siht	Vanad kohanimed	835:KON:042	Karjaküla küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:013	Türi-Alliku küla
Metsatee Inglisele	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	937:MET:006	Piiumetsa küla
Põline tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	375:MET:001	Kullimaa küla
Lõmmelo (Nõmmelo) tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:011	Kolu küla
Kaasiku-Karita tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:008	Villevere küla
Karjaküla - Vana-Vändra tee	Maanteed	835:MNT:003	Karjaküla küla
Suuresilla siht, Hundirist	Vanad kohanimed	835:KON:044	Karjaküla küla
Kasanski tee	Maanteed	835:MNT:008	Lokuta küla
Väätsa raba talitee	Talveteed	937:TAT:002	Saueaugu küla
Talitee	Talveteed	834:TAT:001	Villevere küla
Raudteetamm	Raudteerajatised	835:RTR:002	Rassi küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	834:MET:001	Põikva küla, Vilita küla
Sakala tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:005	Rassi küla
Eesti- ja Liivimaa piirilõik	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:002	Põikva küla
Põikva uus tee	Maanteed	835:MNT:006	Vilita küla

Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:014	Laupa küla
Nõmme siht	Vanad kohanimed	835:KON:046	Karjaküla küla
Eesti- ja Liivimaa piirilõik	Ajaloolised piirimärgid	835:PIM:004	Villevere küla
Linnutee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:012	Kolu küla
Talitee	Talveteed	937:TAT:001	Piiumetsa küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	834:MET:002	Vilita küla
Kivitee	Vanad kohanimed	835:KON:053	Kolu küla
Rialle tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:002	Pibari küla
Jaagutoa-Aleti tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:003	Pibari küla
Eesti-Liivimaa piir	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:002	Lungu küla
Mõtusemängu siht	Vanad kohanimed	835:KON:045	Karjaküla küla
Võhma turbaraba raudtee	Raudteerajatised	615:RTR:001	Kahala küla, Võhma linn, Võhmassaare küla
Metsatee Rumbisse	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	937:MET:005	Piiumetsa küla
Täku tee	Maanteed	835:MNT:007	Laupa küla
Saepuru (Suuraru) siht	Vanad kohanimed	835:KON:048	Karjaküla küla
Metsatee Virpsaare talu juurde	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	937:MET:001	Saueaugu küla
Sõeru siht	Vanad kohanimed	835:KON:052	Kolu küla
Kolu mõisa veevedaja kraavid	Maaparandusobjektid	835:MPO:003	Kolu küla
Metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	835:MET:004	Rassi küla
Maarada	Vanad kohanimed	835:KON:050	Karjaküla küla
Pikavälja tee	Vanad kohanimed	835:KON:068	Türi linn
Ristiniidi siht	Vanad kohanimed	835:KON:054	Karjaküla küla
Videviku tee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	937:MET:003	Lõõla küla
Lõõla-Kõrve metsatee	Põlised metsateed, jalgrajad, hobuseteed	937:MET:002	Lõõla küla
Mõisniku talitee Rumbisse	Talveteed	937:TAT:003	Piiumetsa küla
Eesti-Liivimaa piir	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:001	Käva küla
Mesipuu siht	Vanad kohanimed	835:KON:049	Karjaküla küla
Mõisniku kasutada kivitee Rumbil	Munakiviteed	375:MKT:001	Lungu küla
Muinastee (Sõjatee)	Talveteed	375:TAT:001	Lungu küla
Eesti-Liivimaa piir	Ajaloolised piirimärgid	375:PIM:004	Lungu küla
Talitee	Talveteed	835:TAT:002	Pala küla
Kolu-Kolu-Rae-Änari talitee	Talveteed	835:TAT:001	Kolu küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:005	Kändliku küla
Musta kuuse kultuur	Eripärase koosseisuga katsekultuurid	937:KAM:003	Saueaugu küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:003	Vilita küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:008	Kullimaa küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	758:EKM:001	Kootsi küla
Nõmme soo turbavõtuala	Turbavõtukohad	835:TVK:007	Villevere küla
Vaigutatud männid	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	375:EKM:001	Lungu küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	937:TVK:004	Saueaugu küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:001	Lungu küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:004	Kändliku küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:003	Sonni küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:006	Jõeküla
Väljaotsa turbavõtuala	Turbavõtukohad	835:TVK:002	Raukla küla
Vaigutusmännik	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	835:EKM:002	Karjaküla küla
Kolu raba turbavõtukohad	Turbavõtukohad	835:TVK:010	Kolu küla
Esku savitõnk	Savitõstused, savitõngid, telliseahjud	835:SAT:001	Mäeküla küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:006	Rassi küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:005	Rassi küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:009	Rassi küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	835:TVK:003	Saareotsa küla
Raba talu turbavõtuala	Turbavõtukohad	835:TVK:009	Villevere küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukohad	375:TVK:007	Kullimaa küla
Võstermäe kultuurmännik	Silmapaistvad puistud ja puude grupid	835:SIM:004	Laupa küla
Kedrassaare karjäär	Kruusa-, liiva-, savi- ja fosforiidikarjäärid	835:KAR:002	Rassi küla
Vaigutusmännik	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	835:EKM:003	Karjaküla küla
Retla raba turbavõtuala	Turbavõtukohad	835:TVK:001	Kabala küla
Kuusiku (Kärevere) raba turbavõtuala	Turbavõtukohad	835:TVK:004	Saareotsa küla
Musta kuuse kultuur	Eripärase koosseisuga katsekultuurid	937:KAM:001	Saueaugu küla
Aletaguse raba turbavõtukoht ja -küün	Turbavõtukohad	937:TVK:001	Lõõla küla
Nõmme soo turbavõtuala	Turbavõtukohad	835:TVK:006	Tännassilma küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:007	Rassi küla
Vaigutusmännik	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:001	Vilita küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:004	Rassi küla
Kolu paekivimurd	Paemurrud	835:PAM:002	Kolu küla

Vaigutusmännik	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	834:EKM:002	Vilita küla
Turbavõtukoht	Turbavõtukoht	375:TVK:002	Kädva küla
Laupa Ülejõe park	Metsastunud pargid	835:PKM:001	Laupa küla
Valtsi Ülo tammik	Ajalooliste isikute rajatud, uuritud puistud	835:AJM:001	Kolu küla
Wöhrmanni savitööstus	Savitööstused, savitõngid, telliseahjud	835:SAT:003	Lokuta küla
Karjäär	Kruusa-, liiva-, savi- ja fosforiidikarjäärid	835:KAR:001	Rassi küla
1900. a määni külv	Silmapaistvad puistud ja puude grupid	835:SIM:001	Rassi küla
Läti hävituspataljoni tagavara kaitseleht	Sõjalised objektid I ja II Maailmasõjast, Vabadussõjast	835:MMS:001	Kolu küla
Vaigutuslank	Eripärase kasutuseesmärgiga puistud	835:EKM:007	Rassi küla
Musta kuuse kultuur	Eripärase koosseisuga katsekultuurid	937:KAM:002	Saueaugu küla

Lisa 8. Väärtuslikud maastikud

Väärtusliku maastiku nimetus	Tähtsus	Kaitseväärtus/kirjeldus
Kädva-Paluküla	Maakondliku tähtsusega. Osaliselt kohaliku tähtsusega	Paluküla – Vahastu vahelised jääaegsed servamoodustised muudavad maastiku vaheldusrikkaks. Paluküla Hiimägi on Loode-Eesti kõrgeim tipp – 106 m. Hiimäe kõrval paikneb Reevimägi ning veel mitmed ligi 100 meetrini küündivad künkad. Loosalu raba läbib looduse õpperada. Kädva kandi külamaastik on jäänud kolhoosikorrast suhteliselt rikkumata. Hiimäelt põhja mineva tee ääres Keava ja Loosalu soode vahel ilusad heinamaad. Kädva mõis rajati 17. sajandi lõpupoolel. Säilinud on ainult mõisa põlispuud. Metsari tekkis uudismaa-asundusena 20. sajandil. Ala piiridesse jäävad ka endise asundusküla maad. Kahjuks pole küla säilinud, maastikustruktuur on siiski veel jälgitav.
Käru-Kullimaa	Kohaliku tähtsusega	Hästi hooldatud Käru alevik koos mõisa, kiriku, kalmistute ja raudteejaamaga. Kullimaa külas paikneb Käru mõisa karjamõis ja veerand sajandit tegutsenud klaasikoda. Maastiku teeb Käru ja Kullimaa vahel huvitavaks piki Käru jõe kulgev tee, mille käändudel avaneb huvitavaid vaateid nii jõe kui ümbritsevale maastikule.
Saarjõe maastik	Maakondliku, võimaliku riikliku tähtsusega	Alal väärib tähelepanu Pärnu jõe vasakpoolne lisajõgi Saarlõu koos ürgoruga, mis asub Rassi külas Parasi - Tõrvaaugu maanteest lõunas vahelduva reljeefiga palumännikus. Ürgoru laius on 40 - 50 m ning sügavus 4 – 5 m. Oru põhjas voolava Saarlõu paremal kaldal asub Tagametsa jahiloss ning vasakul skaudilaager. Maastikku ilmestab ka 0,6 ha suurune Tagametsa paisjärv, mis pakub skaudilaagris viibijatele ujumisvõimalust. Maakivist laotud ja mustast marmorist nimetahvliga mälestusmärk Tagametsa skaudilaagri territooriumil põlistab mälestust Eestis II Maailmasõjale järgnenud metsavendade vabadusvõitlusest. Paisjärvest lõunasse jääb 16.-17. sajandist pärit kalmistu "Kalmetinõmm", mis omab arheoloogilist väärtust. Ala lõunaosa reljeefi kujundavad Rassi kabelimäed - järskude nõlvadega pikad ja kitsad seljandikud, mis on jätkuks Vastsemõisa ja Kaansoo metskondi läbivale Balti jääpaisjärve rannaluidete ahelikule. Luited koosnevad rebaseliivast ning neil kasvab kaunis mustikamännik. Luited on oma nime saanud rahvapärilisusest, mille järgi olevat siia maetud Põhjasõja ajal rootsi kindral. Lähedal, Saarlõust ca 0,5 km lõunas asub 13. - 18. sajandist pärit kalmistu, mis on arheoloogiamälestisena kaitse all. Ala lõunaosa läbib Sakala tee, mis on saanud tuntuks tänu Carl Robert Jakobsonile.
Türi voorestik	Maakondliku, võimaliku riikliku tähtsusega	Türi voorestik on üks Eesti tuntumaid väikevoorestikke, mis asub Pandivere kõrgustikust edelas, ulatudes Türi ja Paide ümbruses vastu Kõrvemaa soiseid tasandikke. Voorestik ulatub ca 20 km ulatuses põhjast lõunasse ja kuni 8 km läänest itta. Siin esineb ligikaudu 50 erineva suuruse ja kujuga hästi välja kujunenud voort. Kõrgemad nendest on Käomäe, Kirna, Pala, Raudemetsa, Poaka, Virika, Pakamäe, Säreveere. Voored paiknevad üksteise suhtes enam-vähem rööbiti põhja-kirdest lõuna-edelasse orienteeritud künniste ja seljakutena. Mõõtmel on voorte pikkus 500 - 2500 m, laius 140 - 540 m ja kõrgus kuni 20,1 m. Kui

		tavaliselt ei ulatu väikevoorte kõrgus üle 10 m, siis siin on selliseid üle 20, kusjuures 6 voore kõrgus ületab 15 m. Klassikalise kujuga kõrgemad voored moodustavad Kirna, Pala ja Poaka küla ümbruses Türi voorestiku tsentraalse osa, kus voorte esinemissagedus on kõige suurem. Haritava maa suure osatähtsuse tõttu on piirkond metsavaene. Voored on valdavalt põldude, voortevahelised nõod aga niitude ja karjamaade all. Kirdest edelasse voolav Pärnu jõgi jagab ca 140 km² suuruse viljaka pinnasega voorte ala peaaegu pooleks. Alale lisavad väärtust mitmed kaitse all olevad üksikobjektid. Kirna voore läänejalamil Paide-Türi maantee vahetus läheduses väärib tähelepanu Kirna mõisapeahoone, mis on ehituslikult huvitavamaid mõisaid Järvamaal. Mõisa kahekorruseline kõrge kelpkatusega klassitsistlikus stiilis paekivist peahoone on ehitatud 18. sajandil. Peahoone ees on ringikujuline muruväljak, kuhu Paide-Türi maanteelt suundub peaallee. Hoone taga asuv, algselt kiirtekujulise teedevõrguga barokkaed on koos ülejäänud ansamblisse kuuluva haljastusega muutunud vabakujunduslikuks. Mõisast kilomeetri jagu loodes endise kabeli taga asub Kirna Mardihaud, mis on huvitava kujuga säilkorg, selle põhjas on allikas. Veel II Maailmasõja ajal kasutasid kohalikud elanikud orgu varjumiseks. Ala lääneosas asuvalt Raudmetsa voorelt avanevad ilmekaunid vaated ümberkaudsetele metsadele ja põldudele. Voore põhjaküljel Türi-Väätsa maantee ääres kasvab looduskaitse all olev Raudmetsa mänd. Selle lähedal asuv Kaljaspooliku mälestuskivi tähistab siit võrsunud klarnetiõpetaja Juhan Kaljaspooliku sünnipaika. Voorest läänes Lokuta jõe kaldal kasvavad looduskaitse all olevad Vanga kased. Ala lõunaosas paikneval Näsuvare väikevoorel asub Tori mõis, mille vaatamisväärsusteks on kollakashallist dolomiidist kuivati ning 1,9 ha suurune park. Parki ilmestavad kõrgealised tammed.
Türi linna ja lähiümbrus	Maakondliku tähtsusega	Türi nime on esimest korda mainitud 1347. a. Linn ise tekkis möödunud sajandi esimesel veerandil raudtee- ja töölisasulana. Türi on arenenud ja kasvanud asumite moodustamise ja kokkukasvamise kaudu. Linna vanim ja huviväärseim ehitus on Türi Püha Martini kirik, mis on rajatud 13. sajandil. Tegemist on Järvamaa omapäraseima sakraalehitisega. Kiriku ehitusmaterjalina on kasutatud peale pae- ja maakivi ka tellist, mis tähistab üleminekut Põhja-Eesti paekivialalt Lõuna-Eesti tellisehitiste tsooni. Kirikuaias asub Baranoffi perekonna vapiga kabel. Kiriku tornis on Eestimaa kirikute ainuke värviline kukk. Huvipakkuvad on ka 20. sajandi algusest pärinevad raudtee-ehitised – raudteejaam, selle abihoone ning veetorn. Väga oluline linna ehitusansambel on 20. sajandi algaastatest pärinev Vabrikuküla. Väärtuse asumile annab tema asend linnaehituslikus situatsioonis ning kogu hoonetekompleksi terviklikkus. Üksikobjektidest pakuvad leidmis- ja avastamisrõõmu linna- ja ringhäälingumuuseum ning tuletõrjemuuseum. Türi on tuntust lisanud igakevadised lillelaadad. Kogu ala ilmestavateks elementideks on Pärnu jõgi oma jõeluhtadega ning 5,8 ha suurune tehisejärv, mis on kohalike elanike hulgas populaarne vaba aja veetmise koht. Järvest idasse jäävad hooldatud aruniidud ning Türi voorestikku kuuluv Kõrgessaare voor.
Väätsa maastik	Maakondliku tähtsusega	Väätsa alevikus väärivad tähelepanu 19. sajandi I poolest pärinev mõisaansambel koos mõisapargiga, 19. sajandi lõpus rajatud ajalooline vallamaja ning mõisaansambliga oskuslikult seotud kolhoosiaegne hoonestus. Väätsa külast on esimesed teated aastast 1564. Väätsa mõisakompleksi klassitsistlikus stiilis ühekorruseline kõrgele sokliil peahoone on ehitatud 19. sajandi I poolel, 1970. aastal rajati sellele juurdeehitus. Mõisa tall on ümber ehitatud külalistemajaks. Ebareeglipäraselt rajatud mõisakompleksi seob keskmise liigirikkusega 3,7 ha suurune park, mida ilmestab tiik pargi lõunaosas. Parki ümbritseb paekivist piirdemüür. Väätsa mõisas on sündinud tuntud portreemaalija

		Nikolai v. Baranoff, kes 19. sajandi keskel maalis Peterburis väljapaistvaid näitlejaid. Mõisakompleksist vahetult lõunas, läänes ja põhjas asuvatest kaasaegsetest ehitistest on üks huvitavamaid arhitekt M. Vainu projekteeritud Väätsa lastepäevakodu. Oluliselt ilmestab Väätsa alevikku Lokuta jõe le rajatud 5,9 ha suurune liigendatud kaldajoonega paisjärv. Järve lääne- ja idakaldal paiknevad kaunitl kujundatud ühepereelamud. Järve idakaldal kulgevall Männimäe voovalt avaneb kaunis vaade tehislärvele ning seda ümbritsevale hoonestusele. Väätsa alevikus väärivad veel tähelepanu skulptor Heli-Aate Öuna poolt loodud Kaarma dolomiidist monument "Leinav ema" II maailmasõjas langenute mälestuseks ning kirurgiaprofessor Artur Linkbergi elutööd väärtustav mälestuskivi.
Särevere-Sütemetsa maastik	Maakondliku tähtsusega	Jõgede kallastel laiuvad rikkaliku taimestikuga jõeluhad. Türi linnast kagus Pärnu jõe kahe haru vahel asub saar, mis on seisnud kolmkümmend aastat inimtegevusest puutumatu. Saar, mida ilmestavad langenud puud, koprapesad ja rikkalik linnustik, asub tiheda liiklusega Pärnu-Rakvere maantee ääres ning on kuulutatud maastikukaitsealaks. Ala lõunaosas Särevere alevikust edelas suubub Pärnu jõkke Prandi jõgi. Järve läänekaldal paikneb Särevere mõisaansambel. Lisaks mõisa kahekorruselisele puidust peahoonele, mis on ehitatud 18. sajandi lõpus, väärivad tähelepanu paekivist kelder ning maakivi, tellise ja dolomiidi kooskasutusega kuivati. Mõisahooned ümbritseb keskmise liigirikkusega 3,2 ha suurune segastiilis park, mis on väga heas korras. Türi linnast edelas Saunametsa kalmistu lähisel metsas asub huvitav Türi rannamoodustis - kaarjas rannaluidete ahel. Maailine Saunametsa – Sütemetsa - Kiltsaare metsatee pakub meeldivaid elamusi.
Piiumetsa sookaitseala	Maakondliku tähtsusega	Põhilise osa alast võtab enda alla laukarikas Piiumetsa raba, mis on looduskaitse alla võetud ökoloogilistel kaalutlustel ning haruldaste lindude elupaigana. Seal pesitsevad muuhulgas metsised ja tedred.
Tõrvaaugu maastik	Maakondliku tähtsusega	Tõrvaaugul asuv Kabala metskond on juba mõisaajast peale üks kõige paremini majandatud metskondi kogu Eestis. Siin väärivad tähelepanu Kabala metsakonna poolt 1890. aastatel rajatud ca 1 ha suurune liigirikas vabakujunduslik park ning metskonna esinduslik keskusehoone, mis on ehitatud 1939. a. Pargi lõunaserval tegutseb veel tänapäevalgi tõrvaahi. Eesti kultuurilukku on Tõrvaaugu põline metsamaastik jäädvustatud filmi "Põrgupõhja vanapagan" kaudu. Filmivõteteks ehitatud paviljon on tänaseni säilinud ning kohalikuks vaatamisväärsuseks kujunenud. Ala lõunaosas Kallissaare raba serva (kv 156) jäävad Kallissaare metsakuivenduse proovitükid, kus juba 1820. aastate paiku kaevati kraavid metsa kuivendamise eesmärgil. Kuivendustööde tulemusel on siinsete puude tüve diameetri juurdekasv mitmekordistunud. Kui Eestis tervikuna alustati soode kuivendamist metsakasvatustlikul eesmärgil 19. sajandi keskel, siis Kabala metsakonnas alustati seda palju varem. Ala põhjaosas Türi-Rassi maanteest idas asuv kalmistu pärineb 15. - 18. sajandist.
Kurla karstiala	Maakondliku tähtsusega	Kurla ehk Määrü karstiväli asub Määrü talu ja Paia-Viljandi maantee vahelisel üksikute puudega kaetud rohumaal ning on ca 1 km pikkune ja 0,3 km laiune. Laugete nõlvadega alal leidub rohkesti väikesed vett neelavaid karstilohke ehk nn Kuuritsa auke. Suurim, kirde-edelasuunaline karsti orund on 80 m pikk, 30 m lai ja 2 m sügav. Varem esines siin ka koopaavasid. Ühte neist kutsutakse rahvapärilise järgi põrgusuuks, mille kaudu Kalevipoeg olevat põrgus käinud. Karstiala idapoolseks jätkuks on 0,6 ha suurune Kihu puisniit ja ca 7 ha suurune Punassaare puisniit, mis ulatub Paia-Viljandi maanteest kuni 0,6 km kirde suunas. Ala idaservale jäävas endises Kurla koolimajas sündis 22. märtsil 1886. a kunagine riigivanem August Rei ning siit sai alguse tema koolitee.

Laupa-Jändja maastik	Maakondliku tähtsusega	Ala dominantideks on Pärnu jõgi ning selle vasakkaldal asuv Laupa mõisaansambel. Mõisa peahoone valmis 1915. aastal ning see kuulub mõisaarhitektuuri kaunistate näidete hulka Eestis. Enamus hoone motiividest on rokokoostiilis, kuid tunda on ka juugendarhitektuuri mõjutusi. Majandushoonetest on paremini säilinud 19. sajandil ehitatud maakivist viljakuivati, hobusetall ja viinavabrik. Pärnu jõgi poolitab mõisaansamblit ümbritseva 6,8 ha suuruse pargi pooleks. Laupa mõisast ca 1 km lääne pool asuvad Laupa rannamoodustised, mis on tekkinud Balti paisjärve esimese ja teise faasi randadel. Tegemist on kahe 51,5 - 52,5 m ja 54 m kõrgusel asuva liivast rannavalli ja 48,5 m kõrgusel asuva abrasiooniastanguga. Laupa mõisast 2 km loodes Türi metskonna Võstermäe vahtkonnas väärib tähelepanu Võstermäe rändrahn, mille kõrgus on 2,3 m ja ümbermõõt 18,5 m. Laupast Järdjani laiuvad Pärnu jõe rikkaliku taimeistikuga luhad. Jändjal on Pärnu jõe rajatud 8,0 ha suurune paisjärv, mille maalilist paremkallast kasutavad matkajad sageli telkimiskohana. Jändja külas köidavad tähelepanu 19. sajandist pärit puumassivabriku varemed, vabriku pais ning Jändja vesiveski varemed. Veskipaisu lähedalt liivarinnakult on leitud mitu kiviajast pärit eset, mille järgi arvatakse, et siin oli umbes 2000 aastat e.m.a. muistne asulakoht.
Oisu alevik	Piirkondliku tähtsusega	Oisu aleviku keskosa väärib tähelepanu kui hästi väljaehitatud maa-asula, mis on oskuslikult seotud vana mõisapargiga. Suure osa Oisu alevikust võtab enda alla 3 ha suurune vabakujunduslik, keskmise liigirikkusega mõisapark, mille harulduseks on suur elupuu. Parki on püstitatud mälestusmärk kõigile aastatel 1918 – 1949 Isamaa ja Vabaduse eest langenud eestlastele. Memoriaalansambli moodustavad kujur Paberiti poolt graniiti raiutud figuraalkompositsioon ja selle ette paigutatud ruudukujuline kolmeastmeline platvorm. Pargist loodesse jäävad nõukogude ajal ehitatud ühepereelamud, pargist põhja ümberehitatud kahekorruseline paekivist mõisahoone, kolhoosiperioodil rajatud endise "Estonia" kolhoosi kontorihoone ja saun-ujula-pesumaja. Viimased väljendavad ilmekalt oma ajastu arhitektuuritaotlusi. Pargi lõunatiivale on nõukogude ajal rajatud korterelamud, põhikooli hoone ja staadion.
Kabala mõis	Piirkondliku tähtsusega	Ala dominandiks on Kabala mõisaansambel koos mõisapargiga. 18. sajandi viimasel veerandil ehitatud varaklassitsistlikus stiilis kahekorruseline mõisa peahoone on üks ilusamaid ja suuremaid Järvamaal. 18. sajandi lõpust pärinevad ka mõisa kõrvalhooned. Ansambliilisuse seiskohalt on olulisim pikk ait, mis on kujundatud härrastemajale sarnaste pilastritega. Mõisahooneid ümbritseb tasase reljeefiga 7,2 ha suurune liigirikas park, mille juurde kuulub ka kastani-vahtra puistee. Hooldatud pargi peamiseks puuliigiks on pärn. Parki, mida ümbritseb 19. sajandil rajatud piirdemüür, on püstitatud estraadilava ning see on kohalike traditsiooniliste kultuuriürituste korraldamise koht. Kabala mõisast on pärit 1920. a Antverpeni olümpiamängudel maratonijooksus hõbemedali pälvinud Jüri Lossmann.

Lisa 9. Miljööväärtuslikud hoonestusalad ja objektid

Üldplaneeringuga on määratud **miljööväärtuslikeks hoonestusaladeks**:

- **Türi linna Vabriku puistee** – tegemist on puupapivabriku juurde kerkinud töölisasulaga. Linna esimene ehitusansambel. Väärtuse asumile annab asend linnaruumis ning hoonetekogumi terviklikkus. Kõik Vabriku puistee ääres paiknevad elamud, kus algselt elasid pabervabriku töötajad, on suhteliselt pikad ja madalad ehitised ning allutatud klassitsistlikule

fassaadikujundusele. Rajatud on kaks puiesteed. Neist raudteepoolsem kaseallee on Türi esimene puiestee.

Säilitada olemasolev katastriüksuste jaotus, hoonestus ja võimalusel kõrghaljastus. Üldjuhul kuuluvad hooned miljööväärtuslikul hoonestusalal restaureerimisele või rekonstrueerimisele. Juhul kui hoone tehniline seisukord ei võimalda hoonet säilitada, on lubatud selle asendamine olemasolevat mahtu järgiva hoonega. Võimalusel vältida ajalooliste abihoonete (pesuköögid, keldrid, kuurid) lammutamist, leides neile uus, kaasaja oludele vastava funktsiooni. Hoonete renoveerimine ja rekonstrueerimine toimub vastavalt ehitusseadustikus sätestatule. Miljööalal asuvate hoonete mahu, fassaadi või kandvate konstruktsioonide muutmine toimub ehitusprojekti alusel. Hoonete renoveerimisel järgida säästva renoveerimise põhimõtteid. Alal on lubatud ainult viilkatusega hoonete rajamine.

- **Türi Raudteejaam koos abihoonetega** – kompleks koosneb mitmes etapis valminud erandlikust puitjaamahoonest koos kauba- ja magasiaida, puidust elamu, veetorni jm abihoonetega.
- **F. J. Wiedemanni ja Koidula tänavate vaheline ala** – valdavalt 1920.-30. aastatel hoonestatud ala paistab silma tervikliku EW aegse miljöoga koos Türi omaste heakorrastatud aedadega. Hilisjuugendlikud ja funktsionalismimaigulised hooned on enamikus hästi säilinud, sobimatuid renoveerimisvõtteid on kasutatud vaid mõnel hoonel. Lubatud ei ole piirkonda sobimatud ümberehitused, mis kahjustavad piirkonna ajastutruud üldilmet ning sobimatud uusehitused. Hoonete renoveerimisel peab säilima olemasoleva kaldega viilkatus ning uusehitiste katus projekteerida piirkonda sobivalt, lubatud ei ole lamekatus.
- **Käru raudteekompleks**- tüüpiline näide Eesti 20. sajandi raudteearhitektuurist. Kompleks koosneb osaliselt kahekorruselisest viilkatusega väikesest puidust jaamahoonest, selle kõrval säilinud jaama kaubalaost ning lähedalasuvast kahest elamust. Kompleks on oluline kohalikus ajaloos, kui mälestis raudteealeviku minevikust.

Üldplaneeringuga on määratud **miljööväärtuslikeks objektideks**:

- **Viljandi tn 9 ja 11, Türi linn** – 1930. aastatel ehitatud ärihooned moodustavad ühtse ansambli ja annavad Türi kesklinnale tuntavalt EW aegse hõngu. Pisut art deco-like elementidega hooned on 1930. aastate väikelinna kohta ambitsioonikad ja suurejoonelised olles tänaseni Türi kesklinna kõige esinduslikumad.
- **Türi Aiandusgümnaasiumi hoone (Hariduse tn 3, Türi linn)** – Tõnis Mihkelsoni projekti järgi 1924. aastal valminud hoone. Traditsionalistliku kehandiga hoone on dekoreeritud lopsakate neobaroksete ehisdetailidega, mis aga kokkuvõttes on siiski tagasihoidlikumad kui sama autori samast ajast pärineval Petseri ühisgümnaasiumil. Oluline säilitada avatäited.
- **Käru kirik (Viljandi mnt 6a, Käru alevik)** – 1750. a mainitud eraldi kellatorniga puukirik lammutati 1859. Praegune, samuti puidust kirik valmis 1860 Vändra abikirikuna. Viimast jälgendav kavatis koosneb eraldiseisva kooriruumita riskülikukujulisest pikihoonest, millele idas liitub madalam ja kitsam käärkamber ning läänes sammastele toetuv lahtine eeskoda. Lääneseina kohal on gootipärase telkkiivriga haritorn.

- **Viljandi mnt 7, Kärü alevik** – kahekorruseline mansardkatusega puitelamu 1930. aastatest, mis esindab endise raudteealeviku elamuid. Tõuseb esile oma ülimalt lihtsa riskülikukujulise põhiplaaniga. Tehniliselt rahuldavas seisukorras.
- **Pikk tn 9, Väätsa alevik** – Väätsa endine vallamaja, ehitatud 1892-93 kõrtsi asukohale. Jälgib 1890. aastatel ehitatud Järvamaa vallamajade üldist arhitektuurset käsitlust (krohvitud seinapinnad, krohvraamistuses aknad jne).
- **Villevere koolimaja (Kooli, Villevere küla)** – kunagi väga jõulise külakogukonna koolihoone 1930. aastatest. Traditsiooniline hoone on säilitanud valdava osa oma arhitektuursest väljanägemisest.
- **Türi Nädissovhoostehnikum (Tehnikumi tn 4, Säreve alevik)** – ilmselt 1950. aastate paiku ehitatud hoone on tõenäoliselt üks suuremaid stalinismiperioodi koolimaju Eestis. Ajastuomasele dekoorile lisavad täiendavat koloriiti põllumajanduse suurkujude (Mitsurin jt) bareljeefid esifassaadil.

Lisa 10. Kaitstavad loodusobjektid

Andmed: EELIS, 18.02.2020.

KAITSEALAD		
Looduskaitse piirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
1. lidva looduskaitseala (KLO1000240)	Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrus nr 177 lidva looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri ¹ Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	lidva looduskaitseala võetakse kaitse alla eesmärgiga tagada: 1) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - rabade (7110*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse; 2) nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud linnuliikide, kellest üks on I ja teine II kaitsekategooria liik, elupaikade kaitse.
2. Kabala mõisa park (KLO1200498)		
3. Kolu mõisa park (KLO1200499)		
4. Kärü mõisa park (KLO1200306)		
5. Laane asunduse tammede allee (KLO1200376)		
6. Laupa mõisa park (KLO1200175)		
7. Lokuta mõisa park (KLO1200504)		
8. Männiku kasesalu (KLO1200300)		

9. Nõmme raba looduskaitseala (KLO1000329)	Vabariigi Valitsuse 23. jaanuari 2006. a määrus nr 19 Nõmme raba looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri	Nõmme raba looduskaitseala võetakse kaitse alla: 1) EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - rabade (7110*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitseks; 2) EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liikide, millest üks kuulub I kaitsekategooriasse ja teine II kaitsekategooriasse, kaitseks.
10. Oisu mõisa park (KLO1200507)	Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
11. Kärü looduskaitseala (KLO1000708)	Vabariigi Valitsuse 26. veebruari 2019. a määrus nr 11 "Laane- ja salumetsade kaitseks looduskaitsealade moodustamine ja kaitse-eeskiri"	Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta, säilitada ja taastada väärtuslikke metsakooslusi.
12. Piiumetsa maastikukaitseala (KLO1000327)	Vabariigi Valitsuse 14. septembri 2006. a määrus nr 206 Piiumetsa maastikukaitseala kaitse-eeskiri	Piiumetsa maastikukaitseala kaitse-eesmärk on: 1) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - rabade (7110*), siirde- ja õõtsiksoode (7140), vanade loodusemetsade (9010*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse; 2) nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, elupaikade kaitse.
13. Kõnnumaa maastikukaitseala (KLO1000505)	Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2000. a määrus nr 253 Kõnnumaa maastikukaitseala kaitse-eeskiri	Kaitseala põhieesmärk on Keava, Loosalu ja Palasi rabade, Keava-Esku ja Paluküla-Sillaotsa servamoodustiste ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse.
14. Kädva põlispuud (KLO1200397)	Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
15. Rõugu talupark-dendraarium (KLO1200509)		
16. Rumbi looduskaitseala (KLO1000012)	Vabariigi Valitsuse 24.27.2001 määrus nr 255 „Rumbi looduskaitseala kaitse alla võtmine ja Rumbi looduskaitseala kaitse-eeskiri“	
17. Saarjõe maastikukaitseala (KLO1000254)	Vabariigi Valitsuse 17. augusti 2006. a määrus nr 187 Saarjõe maastikukaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri	Saarjõe maastikukaitseala võetakse kaitse alla: 1) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide - jõgede ja ojade (3260), sinihelmika koosluste (6410), lamminiitide (6450), allikate ja allikasooda (7160), vanade loodusemetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitseks; 2) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud kahe liigi, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealused

		liigid, ning II lisas nimetatud võldase (<i>Cottus gobio</i>), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealune liik, kaitseks; 3) nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, kes on ühtlasi I kategooria kaitsealune liik, ja I lisas nimetatud liigi, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealune liik, elupaikade kaitseks.
18. Säreveere mõisa park (KLO1200511)	Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
19. Tamsi kasesalu (KLO1200298)		
20. Türi maastikukaitseala (KLO1000614)	Vabariigi Valitsuse 26. novembri 2010. a määrus nr 161 "Türi maastikukaitseala kaitse- eeskiri1"	Türi maastikukaitseala (edaspidi kaitseala) kaitse- eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, Türi voorestiku väikevoorte, poollooduslike koosluste, nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) I lisas nimetatud elupaigatüüpide – jõgede ja ojade (3260)3, puisniitude (6530*) ja lamminiitude (6450) kaitse ning II lisas nimetatud liigi – hariliku võldase (<i>Cottus gobio</i>), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealune liik, elupaiga kaitse.
21. Väätsa looduskaitseala (KLO1000145)	Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrus nr 185 Väätsa looduskaitseala kaitse alla võtmine ja kaitse- eeskiri	Väätsa looduskaitseala võetakse kaitse alla: 1) EÜ nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liigi, mis on ühtlasi I kategooria kaitsealune liik, elupaiga kaitseks; 2) EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide, rabade (7110*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitseks.
22. Väätsa mõisa park (KLO1200330)	Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“	
HOIUALAD		
Looduskaitse piirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
Kastna hoiuala (KLO2000204)	Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrus nr 175 Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas ¹	Kastna hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide - niiskuslembeste kõrgrohustute (6430), rabade (7110*), siirde- ja õõtsiksoode (7140), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse.
Linumängu hoiuala (KLO2000183)		Linumängu hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide - jõgede ja ojade (3260), rabade (7110*), vanade loodusemetsade (9010*), rohunditerikaste kuusikute (9050), oosidel ja moreenikuhjatistel kasvavate okasmetsade (sürjametsade) (9060), soostuvate ja soo- lehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse.

Mukri hoiuala (KLO2000186)		Mukri hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide - vanade loodusmetsade (9010*), rohunditerikaste kuusikute (9050) ning soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*) kaitse.
Mäaru hoiuala (KLO2000119)	Vabariigi Valitsuse 8. septembri 2005. a määruse nr 234 "Hoiualade kaitse alla võtmine Järva maakonnas" muutmise	Mäaru hoiuala kaitse-eesmärk on EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide - lubjarikkal mullal kuivade niitude (6210) kaitse.
Pärnu jõe hoiuala (Järva) (KLO2000025)		Pärnu jõe hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi jõgede ja ojade (3260) ja II lisas nimetatud liikide - hariliku hingu (<i>Cobitis taenia</i>), hariliku võldase (<i>Cottus gobio</i>), jõesilmu (<i>Lampetra fluviatilis</i>), lõhe (<i>Salmo salar</i>) ja paksukojalise jõekarbi (<i>Unio crassus</i>) elupaikade kaitse.
Pärnu jõe hoiuala (Pärnu) (KLO2000293)	Vabariigi Valitsuse 22. novembri 2018. a määrus nr 103 "Niidu maastikukaitseala kaitse-eeskiri"	Pärnu jõe hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüübi - jõgede ja ojade (3260) kaitse ning II lisas nimetatud liikide - hingu (<i>Cobitis taenia</i>), võldase (<i>Cottus gobio</i>), jõesilmu (<i>Lampetra fluviatilis</i>), lõhe (<i>Salmo salar</i>) ja paksukojalise jõekarbi (<i>Unio crassus</i>) elupaikade kaitse.
Sonni hoiuala (KLO2000199)	Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrus nr 175 Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas ¹	Sonni hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide - lubjarikkal mullal kuivade niitude (6210*, orhideede oluliste kasvualade), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510), puisniitude (6530*) ja puiskarjamaade (9070) kaitse.
Türi-Karjaküla hoiuala (KLO2000121)	Vabariigi Valitsuse 8. septembri 2005. a määruse nr 234 "Hoiualade kaitse alla võtmine Järva maakonnas" muutmise	Türi-Karjaküla hoiuala kaitse-eesmärk on nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisas nimetatud elupaigatüüpide - lubjavaesel mullal esinevate liigirikaste niitude (6270*), niiskuslembeste kõrgroostute (6430), lamminiitude (6450) ning aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitude (6510) kaitse.
PÜSIELUPAIK		
Looduskaitse piirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord
1. Jõeküla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000471)	Kaitse kord lähtub looduskaitse seadusest § 50	Eesmärgiks on kaitsta liiki ja tema püsielupaiku väljaspool kaitsealasid liigi soodsa seisundi tagamiseks.
2. Jõeküla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001650)		
3. Kallisaare metsise püsielupaik (KLO3000102)		
4. Karjaküla kanakulli püsielupaik (KLO3000682)	Keskkonnaministri 13. detsembri 2006. a määrus nr 73 "Kanakulli püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri"	
5. Karjaküla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000978)	Kaitse kord lähtub looduskaitse seadusest § 50	
6. Kihli väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001363)		
7. Koidula must-toonekure püsielupaik (KLO3000507)	Keskkonnaministri 20. juuni 2008. a määrus nr 21 Keskkonnaministri 3. juuli 2006. a määruse nr 43 «Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri» muutmise	
8. Kolu väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000199)	Kaitse kord lähtub looduskaitse seadusest § 50	
9. Kolu väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000198)		
10. Kullimaa metsise püsielupaik (KLO3000241)	Keskkonnaministri 7. oktoobri 2010. a määrus nr 55 "Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 «Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine» muutmise"	

11. Kullimaa väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000205)	Kaitse kord lähtub looduskaitseadusest § 50	
12. Kullimaa väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001167)		
13. Kullimaa väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000613)		
14. Kõnnumaa-Väätsa metsise püsielupaik (KLO3000104)	Keskkonnaministri 7. oktoobri 2010. a määrus nr 55 "Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 «Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine» muutmise"	
15. Kõrbja väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001458)	Kaitse kord lähtub looduskaitseadusest § 50	
16. Kädva metsise püsielupaik (KLO3000225)	Keskkonnaministri 7. oktoobri 2010. a määrus nr 55 "Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 «Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine» muutmise"	
17. Lõmmelu metsise püsielupaik (KLO3000227)		
18. Lõõla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000280)	Kaitse kord lähtub looduskaitseadusest § 50	
19. Maalema metsise püsielupaik (KLO3000107)	Keskkonnaministri 7. oktoobri 2010. a määrus nr 55 "Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 «Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine» muutmise"	
20. Mõla väike-konnakotka püsielupaik	Kaitse kord lähtub looduskaitseadusest § 50	
21. Pibari väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000361)		
22. Piiumetsa must-toonekure püsielupaik (KLO3001455)		
23. Piiumetsa väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001737)		
24. Piiumetsa väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001456)		
25. Pikkmetsa metsise püsielupaik (KLO3000109)	Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrus nr 1 Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine	
26. Põikva väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001469)	Kaitse kord lähtub looduskaitseadusest § 50	
27. Põikva väike-konnakotka püsielupaik (KLO3000979)		
28. Raukla väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001655)		
29. Rikassaare väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001457)		
30. Sütemetsa metsise püsielupaik (KLO3000110)	Keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määrus nr 1 Metsise püsielupaikade kaitse alla võtmine	
31. Vaki metsise püsielupaik (KLO3000111)		
32. Vilita metsise püsielupaik (KLO3000112)		
33. Vissuvere kaljukotka püsielupaik (KLO3001595)	Kaitse kord lähtub looduskaitseadusest § 50	
34. Änari väike-konnakotka püsielupaik (KLO3001463)		
35. Änari väike-konnakotka püsielupaik (KLO3002037)		
ÜSIKOBJEKTID		
Looduskaitsepiirang	Kaitsekorra alus	Kaitse eesmärk ja kaitsekord

1. Eniste kuusk (KLO4000374)	Keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määrus nr 27 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri“ Kaitse eesmärk on kaitsta üksikobjekti tema teadusliku, esteetilise või ajaloolis-kultuurilise väärtuse tõttu. Kaitsekord tuleneb looduskaitseadusest (§ 4 lõige 6).
2. Kaheksaharuline pärn (KLO4000692)	
3. Kõljala tamm (KLO4000350)	
4. Käru tamm (KLO4000347)	
5. Luisu rändrahn (KLO4000972)	
6. Pidapa vana mänd (KLO4000057)	
7. Raudemetsa mänd; Raademetsa mänd (KLO4000825)	
8. Saaremäe rändrahn (KLO4000603)	
9. Saare-Siimu tamm (KLO4000399)	
10. Suur rändrahn; Nõmme küla rändrahn (KLO4000968)	
11. Suur rändrahn; Äiamaa rändrahn (KLO4000971)	
12. Suurkivi; Villevere suurkivi; Ollepa suurkivi (KLO4000479)	
13. Vaki kivi (KLO4000979)	
14. Vanale pärn (KLO4000367)	
15. Vassaare metsakivi (KLO4001132)	
16. Vissuvere kivi; Vissuvere suur rahn (KLO4000969)	
17. Võstermäe rändrahn (KLO4000973)	
NATURA 2000	
Loodusalad	
Looduskaitsepiirang	Kaitsekord
1. Iidva loodusala (RAH0000391)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
2. Kastna-Rapla loodusala (RAH0000351)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), rabad (*7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
3. Kõnnumaa loodusala (RAH0000562)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on vähe- kuni keskoitelised kalgiveelised järved (3140), huumustoitelised järved ja järvikud (3160), kuivad niidud lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvu- alad - 6210), liigirikkad niidud lubjavesel mullal (*6270), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (*6530), rabad (*7110), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), nõrglubja-allikad (*7220), liigirikkad madalsood (7230), koopad (8310), vanad loodushammad (*9010), vanad laialehised metsad (*9020), rohunditerikkad kuusikud (9050), okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (sürjametsad - 9060), puiskarjamaad (9070), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on suur-kuldtiib (<i>Lycaena dispar</i>), kaunis kuldking (<i>Cypridium calceolus</i>) ja läikiv kurdsirbik (<i>Drepanocladus vernicosus</i>);
4. Linnumängu loodusala (RAH0000282)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), jõed ja ojad (3260), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150), vanad loodushammad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050), okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (sürjametsad - 9060), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
5. Mukri loodusala (RAH0000281)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodushammad (*9010), rohunditerikkad kuusikud

	(9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
6. Määru loodusala (RAH0000381)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270) ning aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510);
7. Nõmme raba loodusala (RAH0000390)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
8. Piiumetsa loodusala (RAH0000350)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), nokkheinakooslused (7150), vanad loodusmetsad (*9010), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
9. Pärnu jõe loodusala (RAH0000027)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), lamminiidud (6450) ja puisniidud (*6530); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>), harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>), jõesilm (<i>Lampetra fluviatilis</i>), lõhe (<i>Salmo salar</i>) ja paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>);
10. Saarjõe loodusala (RAH0000278)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), sinihelmikakooslused (6410), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), allikad ja allikasood (7160), vanad loodusmetsad (*9010), vanad laialehised metsad (*9020), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0); II lisas nimetatud liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>), paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>) ja kaunis kuldking (<i>Cypripedium calceolus</i>);
11. Sonni loodusala (RAH0000509)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), aasrebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (*6530) ning puiskarjamaad (9070);
12. Tillniidu loodusala (RAH0000353)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (*9010), vanad laialehised metsad (*9020), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080);
13. Türi-Karjaküla loodusala (RAH0000395)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (*6270), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510) ning puisniidud (*6530);
14. Väätsa loodusala (RAH0000392)	I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on huumustoitelised järved ja järvikud (3160), rabad (*7110), nokkheinakooslused (7150) ning siirdesoo- ja rabametsad (*91D0);
NATURA 2000	
Linnualad	
Looduskaitse piirang	Kaitsekord
1. Kõnnumaa-Väätsa linnuala (RAH0000086)	liigid, mille isendite elupaiku kaitstakse, on kaljukotkas (<i>Aquila chrysaetos</i>), must-toonekurg (<i>Ciconia nigra</i>), laululuik (<i>Cygnus cygnus</i>), rüüt (<i>Pluvialis apricaria</i>), teder (<i>Tetrao tetrix</i>), metsis (<i>Tetrao urogallus</i>), mudatilder (<i>Tringa glareola</i>) ja kiivitaja (<i>Vanellus vanellus</i>).

Lisa 11. Riigiteede nimekiri

Maanteeameti (2019) andmetel asuvad Türi valla territooriumil või valda läbivad riigiteedest kõrvalmaanteed:

Tee nr	Nimetus
15105	Kabala tee
15106	Taikse - Tori - Türi-Alliku
15107	Türi - Näsuvvere
15108	Kirna - Virika - Änari
15109	Väätsa - Lõõla - Saueaugu
15110	Kolu jaama tee
15111	Lokuta - Roovere
15129	Paide - Roovere - Kuimetsa
15169	Kabala - Ollepa - Kahala
15170	Parasi - Põikva - Rassi
15171	Laupa - Suurejõe
15172	Kolu - Jändja
15173	Oisu - Kärevere - Taikse
15174	Türi - Väätsa
15176	Paide - Nahkmetsa
15206	Lõõla - Piiumetsa
15207	Väätsa - Nõmme
15208	Kirna - Poaka
15209	Saatre - Lokuta
15210	Aruküla - Põikva
15211	Põikva - Pikkumetsa
15212	Raukla - Äiamaa - Oisu
15213	Oisu - Retla - Rulli teerist - Saareotsa
15214	Kabala - Väljaotsa
15215	Meossaare tee
15216	Ollepa - Pibari
19244	Rõusa - Käru
20154	Lelle - Vahastu
20156	Käru - Kõdva
20157	Lokuta - Jõeküla
20256	Käru - Põrniku
24102	Pilistvere - Kabala
24104	Põhjaka - Tõrvaaugu - Võhma
24105	Võhma tee

Lisa 12. Puhastid

Andmed: EELIS, 25.03.2019

Nimi	Puhasti tüübi täpsustus (mark)	KKR kood	Kohanimi
Änari biotiik	Biotiik	PUH0510420	Järva maakond, Türi vald, Änari küla
Kabala reoveepuhasti	Raita PA 2 Multi	PUH0510310	Järva maakond, Türi vald, Kabala küla
Kabala suurfarmi reoveepuhasti	BIO 50	PUH0510330	Järva maakond, Türi vald, Kabala küla
Kahala		PUH0510320	Järva maakond, Türi vald, Kahala küla
Kalda kinnistu	septik, filterväljak	PUH0510890	Järva maakond, Türi vald, Lokuta küla

Käru reoveepuhasti	BioKem 400	PUH0700260	Järva maakond, Türi vald, Käru alevik
Kirna reoveepuhasti	Raita PA 35	PUH0510130	Järva maakond, Türi vald, Kirna küla
Laupa elamud		PUH0510450	Järva maakond, Türi vald, Laupa küla
Laupa kool	Septik, filtriväljak	PUH0510170	Järva maakond, Türi vald, Laupa küla
Lööla	BIO 50	PUH0510530	Järva maakond, Türi vald, Lööla küla
Oisu reoveepuhasti	Aerotank	PUH0510910	Järva maakond, Türi vald, Oisu alevik
Reopalu reoveepuhasti	BIO 50	PUH0510520	Järva maakond, Türi vald, Reopalu küla
Taikse reoveepuhasti	RAITA MULTI PA 12	PUH0510960	Järva maakond, Türi vald, Taikse küla
Takkassaare filtriväljak	Filtriväljak	PUH0000235	Järva maakond, Türi vald, Karjaküla küla
Taure	EuroPek NS6 DN160	PUH0510180	Järva maakond, Türi vald, Türi linn
Türi jäätmejaama õlipüüdur		PUH0510190	Järva maakond, Türi vald, Türi linn
Türi katlamaja		PUH0510120	Järva maakond, Türi vald, Türi linn
Türi linna biopuhasti		PUH0510110	Järva maakond, Türi vald, Türi linn
Väätsa prügila	Mehaaniline pöördosmoos	PUH0510570	Järva maakond, Türi vald, Roovere küla
Väätsa reoveepuhasti		PUH0510510	Järva maakond, Türi vald, Väätsa alevik

Lisa 13. Tuletõrje veevõtukohad

Andmed: Päästeamet, 24.04.2019 ja Türi vallavalitsus 02.03.2020.

Aadress	Aadressi täpsustus	Omanik	Seisukord	Lisainfo	Tüüp	Aastaringelt kasutatav
Järva maakond, Türi vald, Äiamaa küla, Piirioja			Korras		LVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Äiamaa küla, Suur-Konnasoo	Konnasoo tiigid		Korras	Tiigid osaliselt kinni kasvanud, kõrval magistraal kaev, kasutatav arvatavasti aastaringelt.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Äiamaa küla, Vanametsa		Estonia OÜ	Korras	Talvel külmumispiiri korral võib veekogus basseinis väheneda.	LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Jõeküla, Teeserva	Lokuta tee alguses		Korras	Kõrge jõe sild.	LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Jõeküla, Toosi	Toosikannu puhkekeskuse suur järv	Toosikannu puhkekeskus	Korras	On olemas kaevuluuk.	LVK	
Järva maakond, Türi vald, Kahala	Kahala farm		Rikkis	Mahajäetud farmi territoorium.	VVK	
Järva maakond, Türi vald, Kahala	Kahala pumbajaam		Rikkis	Ei olnud vett.	VVK	
Järva maakond, Türi vald, Karjaküla	Kolu poolt tulles vasakut kätt tee ääres		Rikkis	Autoga ligi ei pääse.	LVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Karjaküla	Sild Lints jõel		Korras	Pigem kasutatav suvel, tegu on jõega kuhu pääseb ligi sillalt.	LVK	Ei

Järva maakond, Türi vald, Karjaküla	Pikanõmme talu, Pärnu jõe ääres		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Karjaküla, Atusemetsa		RMK	Korras		LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Karjaküla, Ueale			Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Kõdva küla, 20154 Lelle-Vahastu tee	Loigu kinnistu		Korras		LVK	
Järva maakond, Türi vald, Kõdva küla, Sepa	Kõdva küla.		Korras	Kuival ajal ei pruugi vett olla.	LVK	
Järva maakond, Türi vald, Kõdva küla, Verner	Kõdva tee.		Korras	KÕdva LVK. Kuival ajal pole vett	LVK	
Järva maakond, Türi vald, Kihli	Kihli karjäär		Korras	Pigem kasutatav suvel, talvel vaja teha jõesse auk.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Kirna küla	Pihlaka tn ristis kaev		Korras	Vee pealevoolu tagamiseks tuleb avada kraan.	VVK	
Järva maakond, Türi vald, Kõltsi	Sild Lokuta jõel		Korras	Pigem suvel kasutatav.	LVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Kõltsi	Kõltsi karjäär		Rikkis		VVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Kolu küla	Lintsi jõe sild, Kolu raudteejaamast 1km		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Kolu küla	Kolu-Karjaküla truup Lokuta jõel		Korras	Pigem kasutatav suvel, tegu jõega.	LVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Kolu küla	Lintsi jõe sild, Kolu-Rae talu juures		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Kõrva alevik, Lai tänav L3	Silla juures		Korras	Jõgi.	LVK	
Järva maakond, Türi vald, Kõrva alevik, Tallinna mnt 9	Paisjärve kaevuluuk		Korras	Paisjärv.	LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Laupa küla, Õie		RMK	Rikkis	Ligipääs kehv.	LVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Laupa küla, Kändliku		RMK	Korras	Kontakt: 6767500	LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Laupa küla, Türi metskond 187		RMK	Korras		LVK	
Järva maakond, Türi vald, Liivamäe	Liivamäe karjäär		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Lokuta küla, Pirmipuu tee	Lokuta jõe sild		Korras	Jõgi.	LVK	Jah"
Järva maakond, Türi vald, Lungu küla, Veski	Vana veski juures		Korras	Paisjärv.	LVK	
Järva maakond, Türi vald, Lungu küla, Väike	Silla juures		Korras		LVK	
Järva maakond, Türi vald, Änari küla	Lintsi jõe sild		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Änari küla	Änari karjäär		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Oisu	Oisu Kaasiku farm 300 m farmist oisu poole		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Oisu	Kõrtsi piimafarmi veevõtukoht 500 m farmist		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Oisu alevik, Pargi tänav		Türi vesi	Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Ollepa	Ollepa farm		Rikkis	Tee ääres.	VVK	
Järva maakond, Türi vald, Pala küla	Lokuta jõe truup		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Põikva küla, Kadaka		RMK	Korras		LVK	Jah

Järva maakond, Türi vald, Rassi küla	Tagametsa skaudilaager		Rikkis	Saariõe paisjärv.	VVK	
Järva maakond, Türi vald, Raukla küla, ujumiskoht (Ujumiskoht)			Korras	Ümber pööramise võimalus puudub. Pole loodud veevõtu kohaks ja viit puudub. Vajadusel saab kasutada.	LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Särevere	Särevere farm		Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Särevere alevik, Kooli	Särevere hobusetall		Korras	Silt natuke katki.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Särevere, Jõekalda			Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Taikse	Taikse töökoda	Estonia OÜ	Korras	Kõrgemal asuv veetünn 25 m3, mis on ühendatud pumbaga. Kasutatav suvisel ajal. Täita saab vabajooksuga paakauto ülemisest luugist.	VVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Taikse küla, Suuresaare	Taikse farm	Estonia OÜ	Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi linn	Metsakombinaadi territoorium		Rikkis	VVK lagunenud pole võimalik kasutada.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Kaare 35			Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Loo 4	Edelaraudtee territoorium	Edelaraudtee	Rikkis		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Marjamaa tn 5		TÜri vesi	Korras		LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Pargi pst 13	Türi tehisjärv		Korras	Järv.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Staadioni tn 17		AS Hoolekande teenused Türi Kodu	Korras	Mahutite võti asub VVK viida toru sees.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Tiigi tn 6		eraomanik	Korras		LVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Vabrikute pst 1b			Korras	110 Stroz otsaga.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Türi-Alliku	Veskiõlla hotell, Pärnu jõgi		Korras		LVK	Ei
Järva maakond, Türi vald, Türi-Alliku küla, Mõisa		Konesko	Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Väljaotsa küla, Piiri alajaam	Oisu sigala		Korras	Kontrollimisel oli kasutamise valmis.	VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Väljaotsa küla, Roskise	Oisu -Kabala mnt asuv tiik		Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Väätsa alevik, Aiamaa tn 2		Türi vesi	Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Väätsa alevik, Järve tänav L1			Korras		VVK	Jah
Järva maakond, Türi vald, Väätsa alevik, Juuni alajaam			Korras	Väätsa Paide tee 1 LVK sillalt.	LVK	
LVKa maakond, Türi vald, Pala küla	Virika farm		Korras		VVK	
Järva maakond, Türi vald, Laupa küla, Metsajõe, Metsajõe		RMK	Korras		LVK	Jah

puhkemaja (Bed & Breakfast)						
Järva maakond, Türi vald, Türi linn, Lai tn 14			Korras		VVK	Jah

Lisa 14. Maaparandussüsteemid

Andmed: EELIS, 25.03.2019.

Maaparandussüsteemi kood	Ehitise nimi	Ehitusaasta
6112350010720	Palgisihi TTP-295	1977
6112350010750	Uuetoa	1992
6112350010750	Muru Rukkimäe	1992
6112350010770	Muru Rukkimäe 5	1992
6112350011010	Kaarnasoo	1964
6112350011010	Raiesmiku	1995
6112350011010	Langoja	1979
6112350011010	Langoja Kaarnasoo	1994
6112350011020	Kivisaare	1995
6112350011020	Karjaküla PÜ-47	1962
6112350011020	Koluvalma	1996
6112350011020	Punakivi	1969
6112350011030	Kildenõmme	1997
6112350011040	Punakivi	1969
6112350011040	Paunaru	1960
6112350011040	Takksaare	1991
6112350011050	Langoja	1979
6112350011060	Paunaru	1960
6112350011061	Kääru 2	1989
6112350011070	Jändja	1989
6112350011070	Kääru	1989
6112350011080	Kandiküla	1966
6112350011110	Telka	1972
6112350011110	Sütemetsa TP-694	2000
6112350011111	Laupa	1976
6112350011112	Telka	1972
6112350011113	Laupa 7	1976
6112350011114	Telga TP-686 2	1994
6112350011120	Särevere 4	1975
6112350011140	Särevere	1975
6112350011150	Hundisaare	1975
6112350011150	Tori	1989
6112350011150	Alliku	1989
6112350011150	Näsuvere	1978
6112350011150	Epneri	1986
6112350011160	Tori	1989
6112350011180	Alliku 3	1982
6112350011190	Alliku	1982
6112350011200	Virika	1970
6112350011210	Epneri 2	1992
6112350011210	Epneri	1986
6112350011210	Epneri	1992
6112350011211	Epneri	1958
6112350011220	Epneri 2	1992
6112510020020	Präama	1970
6112510020040	Reopalu	1990
6112510020040	Präama	1970
6112510020061	Nahkmetsa PÜ - 21	1970

6112510020061	Vissuvere	1978
6112510020061	Kaitsemetsa TTP-449	1978
6112510020061	Nahkmetsa PÜ - 21	1970
6112510020061	Nahkmetsa PÜ - 21	1970
6112510020061	Nahkmetsa PÜ - 21	1970
6112510020080	Nahkmetsa PÜ - 21	1970
6112510030010	Nahkmetsa PÜ - 21	1970
6112510030030	Nahkmetsa PÜ - 21	1970
6112570010020	Särevere	1993
6112570010020	Tori Kõrgessaare	1989
6112570010020	Tori	1988
6112570010040	Tori	1989
6112570010050	Tori	1988
6112570010050	Hundisaare	1969
6112570010060	Raukla	1967
6112570010070	Mäeküla	1968
6112570010070	Saunametsa	1969
6112570010070	Rikassaare	1967
6112570010070	Raukla	1967
6112570010080	Tori	1989
6112570010080	Tori 5	1967
6112570010080	Näsuvere	1978
6112570010080	Epneri	1992
6112570010080	Epneri 2	1992
6112570010090	Tori 5	1967
6112570010100	Tori 5	1967
6112570010100	Näsuvere	1969
6112570210010	Saunametsa	1985
6112640020010	Konnasoo	1983
6112640020010	Kondissaare	1984
6112640020020	Kondissaare	1984
6112640020030	Kondissaare	1984
6112640020040	Metsaru	1970
6112640020040	Kondissaare	1984
6112640020070	Metsaru	1970
6112670020010	Rikassaare	1969
6112670020020	Konnasoo	1983
6112670020030	Rikassaare	1969
6112670020040	Rikassaare	1969
6112670020040	Konnasoo	1983
6112670020040	Kondissaare	1984
6112670020040	Lepalaane	1969
6112670020040	Metsaru	1970
6112670020060	Rikassaare	1969
6112670020060	Saunametsa	1985
6112670020060	Linametsa	1974
6112670020070	Linametsa	1974
6112670020110	Linametsa	1974
6112740010010	Kivisaare	1995
6112740010040	Linnamäe	1977
6112740010040	Linnamäe Linnamäe	1992
6112740010040	Karjaküla	1977
6112740010040	Karjaküla Kõrtsi	1993
6112740010060	Karjaküla PÜ - 47	1962
6112740010070	Vanaale	1964
6112740010080	Kaseniidu	1974
6112740010090	Kaseniidu	1974

6112740010100	Kaseniidu	1974
6112740010110	Kolu	1967
6112740010120	Mõlguti	1992
6112740010220	Sassi	1990
6112740010230	Sassi	1990
6112740010240	Rae Arro	2001
6112740010250	Rae Vana	1938
6112740010250	Naerissaare_PÜ - 216	1972
6112740010260	Rae Aru	1992
6112740010300	Vasikoja	1968
6112740010310	Santjaagu	1992
6112740010320	Änari	1959
6112740010350	Änari	1959
6112740010390	Änari	1959
6112740010390	Hiidva	1959
6112740010390	PÜ-216	1972
6112740010400	Änari	1959
6112740010410	Änari	1959
6112740010410	Hiidva	1971
6112740010420	Uuetoa	1992
6112740010420	Tepna	1993
6112740010430	Änari	1959
6112740010430	Kukepuu	1995
6112740010440	Kukepuu	1995
6112740010450	Kukepuu	1995
6112740010460	Prügila_PÜ - 47	1962
6112740010500	Saunamäe	1962
6112740010500	Jaamaru	1962
6112740010500	Madisaare	1983
6112740010510	Prügila_PÜ - 47	1962
6112740020010	Hauginiidu_Mihkli	1974
6112740020010	Arusaare_1_2	1987
6112740020020	Saksasoo	1970
6112740020030	Hansani	1970
6112740020040	Saksasoo	1970
6112740030020	Aletaguse_PÜ - 28	1958
6112740030030	Aletaguse_PÜ - 28	1958
6112740040010	Arusaare_1_2	1987
6112740040010	Arusaare_1_2_Aru - Jaani	1987
6112740040010	Arusaare_1_2_Mihkli	1987
6112740040010	Kaitsemetsa TTP-449	1978
6112740040020	Arusaare	1985
6112740040030	Aletaguse_PÜ - 28	1958
6112740040040	Arusaare	1985
6112740040050	Arusaare	1985
6112740040060	Arusaare	1985
6112740040060	Aletaguse_PÜ - 28	1958
6112740050010	Aletaguse_PÜ-28	1958
6112740050020	Aletaguse_PÜ - 28	1958
6112750010010	Aletaguse_PÜ - 28	1958
6112780020020	Madisaare	1983
6112780020030	Madisaare	1983
6112810010010	Atuse	1970
6112810010020	Atuse	1970
6112810010040	Kaisma_Kalmu	1993
6112810020020	Jõe	1975
6112810020040	Jõe	1975

6112810020060	Jõe	1975
6112810030020	Alliku 3	1982
6112810030030	Vanga 2	1989
6112810030050	Kuresoo	1973
6112810030050	Vanga	1967
6112810040010	Kuresoo	1973
6112810040020	Vanga	1968
6112810040030	Kuresoo	1973
6112810040040	Virika	1970
6112810040050	Virika	1970
6112810040060	Virika	1970
6112810040070	Virika	1970
6112810040080	Virika	1970
6112810040080	Saku	1976
6112810040090	Saku	1976
6112810040110	Saku	1976
6112810040120	Rõa	1960
6112810040120	Venevere	1973
6112810040130	Venevere	1973
6112810040130	Jaanaru	1976
6112810040150	Venevere	1973
6112810040150	Jaanaru	1976
6112810040160	Venevere	1973
6112810040170	Venevere	1973
6112810040180	Venevere	1973
6112810040190	Venevere	1973
6112830020010	Mara	1965
6112830020020	Pala	1965
6112830020030	Pala	1992
6112830020040	Pala	1965
6112830020040	Mara	1976
6112830020050	Pala	1976
6112830020060	Murikse	1976
6112830020080	Jaanaru	1976
6112830020110	Jaanaru	1982
6112840020030	Alliku 3	1982
6112840020050	Kuresoo	1973
6112840020060	Kuresoo	1973
6112840020070	Alliku 3	1982
6112840020080	Kuresoo	1973
6112840020090	Kuresoo	1973
6112840020100	Virika	1970
6112840020110	Virika	1970
6112840020120	Virika	1970
6112840020130	Saku	1976
6112860011010	Muru_Rukkimäe	1992
6112860011020	Muru_Rukkimäe	1992
6112860011030	Muru_Rukkimäe 3	1992
6112860011030	Kuusiku	1972
6112860011050	Nõmmeotsa	1961
6112860011060	Langoja_Kaarnasoo	1994
6112860011060	Kaarnasaare	1993
6112860011060	Jändjaaru	1994
6112860011060	Kandiküla	1966
6112860011060	Kandiküla_Põllukivi	1990
6112860011070	Aruküla 1	1962
6112860011080	Aruküla 1	1962

6112860011080	Põikva	1967
6112860011090	Aruküla	1984
6112860011100	Aruküla 1	1962
6112860011110	Aruküla	1984
6112860011110	Kalamäe	1984
6112860011120	Aruküla 1	1962
6112860011130	Aruküla 1	1962
6112860011140	Kalamäe	1984
6112860011150	Kalamäe	1984
6112860011160	TTP-598	1989
6112860011170	Laupa Koosna	1961
6112860011170	Laupa	1979
6112860020010	Laupa Koosna	1976
6112860020010	Laupa	1975
6112860020020	Laupa	1960
6112860020020	Karjasoo	1966
6112860020031	Vilita	1970
6112860020050	Viiraniidu	1971
6112860020050	Tännassilma	1962
6112860020050	Murru	1986
6112860020051	Viiraniidu	1971
6112860020051	Karjasoo	1977
6112860020060	Tännassilma	1962
6112860020061	Tännassilma	1962
6112860020061	Murru	1986
6112860020070	Murru	1986
6112860020072	Ojaotsa	1986
6112860020075	Murru	1986
6112860020080	Retla	1967
6112860020090	Oisu Väljaotsa 2	1967
6112860020090	Retla	1967
6112860020090	Rulli	1966
6112880010010	Nõmmeotsa 1	1961
6112880010010	Kuusiku	1972
6112880010010	Aruküla 1	1962
6112880010010	Põllemaasaare	1993
6112880010010	TTP-598 1	1989
6112890050030	Kaasiku	1989
6112890050040	Muraka	1991
6112890050050	Aasu	1989
6112890050060	Raba	1989
6112980030010	Piiumetsa	1989
6112980030010	Hanseni	1970
6113190020020	Laanealle	1992
6113230040010	Kabala	1963
6113230040030	Kabala	1963
6113230040050	Kabala	1963
6113250020010	Võsa	1995
6113250020040	Meossaare Rokamäe	1965
6113250020050	Keskuse	1966
6113250020080	Mäo	1982
6113250020090	Tika	1971
6113250020100	Rulli	1966
6113440030020	Kallissaare TP-37	1959
6113470031020	Kallissaare TP-37	1962
6113470031030	Saeveski TTP-461	1983
6113470031040	Palgisihi TTP-295	1977

6113470031050	Vanasilla	1990
6113470031051	Käoaru TP-660	1988
6113470031060	Vanasilla	1990
6113470031060	Vanasilla	1990
6113470031061	Käoaru TP-660	1988
6113470031070	Vaki	2005
6113470031070	Kallissaare TP-37	1962
6113470031071	Vaki	2005
6113470031080	Nõmme PÜ-47	1966
6113470031090	Sinika	1972
6113470031100	Nõmme PÜ-47	1966
6113470031110	Sinika	1972
6113470040020	Sinika	1972
6113470040020	Lahustükid	1961
6113470040030	Sinika	1972
6113470040040	Sinika	1972
6113470040040	Lahustükid	1961
6113470040050	Sinika	1972
6113470040050	Rulli	1966
6113470040050	Lahustükid	1961
6113470040060	Sinika	1972
6113490020010	Poriaru	1968
6113490020011	Poriaru 2	1968
6113490020011	Muriku 1	1971
6113490020020	Mustassaare	1988
6113490020020	Pilliso	1973
6113490020021	Pilliso 1	1958
6113490020021	Mustassaare 1	1988
6113490020030	Pilliso	1973
6113490020040	Saarepere	1973
6113490020050	Saarepere 5	1973
6113490020060	Vakina_1	1962
6113490020070	Vakina_1	1962
6113490020080	Saarepere	1973
6113510010010	Palgisihi TTP-295	1977
6113510010020	Käoaru TP-660	1988
6113510010020	Nõmme PÜ-47	1966
6113510010020	Küttalu	1990
6113510010030	Soomeniidu	1989
6113510010030	Käoaru TP-660	1988
6113510010030	Küttalu	1990
6113510010040	Kuusiku	1972
6113510010050	Soomeniidu	1989
6113510010060	Soomeniidu	1989
6113510010070	Soomeniidu	1989
6113510010070	Põllemaasaare_2	1997
6113510010080	Soomeniidu	1989
6113510010090	Soomeniidu	1989
6113510010090	Enniste TTP-598	1989
6113510010090	Nõmme PÜ-47	1966
6113510010100	Enniste TTP-598	1989
6113510010100	Nõmme PÜ-47	1966
6113510010110	Nõmme PÜ-47	1966
6113510010120	Nõmme PÜ-47	1966
6113510010120	Vilita	1970
6113510010130	Vilita	1970
6113510010140	Nõmme PÜ-47	1966

6113520010010	Käoaru TP-660	1988
6113520010020	Käoaru TP-660	1988
6113520010030	Käoaru TP-660	1988
6113520010030	Vaki	2005
6113520010040	Nõmme PÜ-47	1966
6113520010050	Nõmme PÜ-47	1966
6113530010010	Saeveski TTP-461	1983
6113230040020	Kabala	1963
6113230040060	Kotisopi Noti	1975
6112780020010	Hauginiidu TTP - 342	1965
6113490020009	Tiigiserva	2010
6112570010060	Mäeküla	1968
6112860020020	Tennusaare	1975
6112860020071	Ojaotsa	1965
6112860020020	Punnisaare	1976
6112860020020	Särevere	1977
6112810030040	Vanga	1967
6113470040010	Pibari	1967
6112880010010	Isati	1963
6112880010010	Põikva 1	1967
6112350011100	Telka	1972
6112350011090	Laupa	1976
6112860020040	Vilita	1970
6113490020040	Vakina 2	1962
6112840020050	Alliku 3	1982
6112350011070	Sütemetsa TP-694	2000
6112860020030	Vilita	1970
6112860011030	Isati 1	1963
6112860020010	Särevere	1968
6112980030010	Piumetsa	1963
6112810040190	Venevere	1963
6112350011212	Reopalu	1963
6112510020001	Reopalu	1972
6112740010340	Änari Uuesauna	1959
6113250020030	Meossaare Rokamäe	1965
6113250020050	Mäo	1982
6113250020010	Meossaare Rokamäe	1965
6112840020040	Alliku 3	1982
6112670020090	Linametsa 9	1974
6112670020040	Linametsa	1983
6113230040040	Kabala	1963
6113230040040	Kotisopi Noti	1975
6112860011061	Linnametsa	2002
6112860011059	Linnametsa	2002
6112860011110	Linnametsa	2002
6112860020060	Karjasoo	1962
6113250020020	Arkma	1960
6113250020040	Kabala	1963
6113250020040	Keskuse	1966
6113230040020	Noti 1	1964
6113230040020	Kotisopi Noti	1975
6113230040010	Noti 2	1973
6112570010060	Taikse 2	1988
6113250020070	Ollepa Farmi	1985
6113250020070	Laeva	1969
6113250020060	Laeva	1969
6112860020090	Sinika	1966

6112860020120	Retla	1967
6112570010060	Nikessaare	1967
6112740020010	Hauginiidu	1974
6112740020010	Hauginiidu TTP - 342	1975
6112570010030	Mäeküla	1989
6112860020071	Sinika	1972
6112350011170	Alliku 3	1982
6112740010200	Linda	1992
6112810010040	Jõe	1975
6112670020080	Saunametsa	1985
6112670020080	Äiamaa	1966
6112670020080	Linametsa	1974
6112810030010	Alliku 3	1982
6112840020020	Alliku 3	1982
6112670020050	Rikassaare	1969
6112570210010	Rikassaare	1969
6112810040140	Venevere	1973
6112840020010	Alliku 3	1982
6112350010750	Põikva	1993
6112350010720	Saeveski TTP-461	1983
6112350010750	Palgisihi TTP-295	1977
6112350010830	Langoja 3	1979
6112740010020	Karjaküla PÜ - 47	1962
6112740020050	Hanseni	1970
6112740030010	Saueaugu TTP - 649	1994
6112740050030	Aletaguse PÜ - 28	1986
6112890040010	Naerissaare PÜ - 216	1972
6112890041020	Karjaküla PÜ - 47	1962
6112890041030	Karjaküla PÜ - 47	1962
6113160011070	Kallissaare TP-37 11	1962
6113160011110	Võhma	1989
6113230031010	Mullikmargu Mullikjaani	1991
6113370021010	Tõnu	1995
6113160013009	Raaga	1989
6112740010030	Karjaküla PÜ - 47	1962
6112740030010	Aletaguse PÜ - 28	1958
6112740040060	Saueaugu TTP - 649	1994
6112740050040	Aletaguse PÜ - 28	1958
6112860011060	Langoja	1979
6112890050020	Karjaküla PÜ - 47	1962
6112890050040	Naerissaare PÜ - 216	1972
6113160011091	Kallissaare TP-37	1962
6113470030020	Saeveski TTP-461	1983
6112750010010	Saueaugu TP - 649	1994
6112890041010	Karjaküla PÜ - 47	1962
6113470031010	Saeveski TTP-461	1983
6113470031020	Saeveski TTP-461	1983
6113440030010	Kallissaare TP-37	1959
6112860020110	Retla	1967
6112750010010	Saueaugu TP - 649	1994
6112740010330	Vasikoja	1968
6113190020020	Kurla	1968
6112570010010	Särevere 6	1975
6112740010420	Tepna	1994
6112810010040	Kaisma	1967
6112860020071	Soosaare	1968
6113470031100	Erika	1963

6112810020050	Jõe	1975
6112810020030	Jõe	1975
6112740040010	Arusaare 1 2 Tuuleveski	1987
6112670020070	Saunametsa	1985
6112670020060	Äiamaa	1966
6112350011200	Siugumetsa	1971
6113470031041	Tõrvaaugu TP-590	1989
6113470031041	Tõrvaaugu TP-590	1989
6113470031041	Kallissaare TP-37	1962
6113470031041	Tõrvaaugu TP-590	1989
6113530011020	Saeveski TTP-461	1983
6113530011020	Kallissaare TP-37	1957
6113470031041	Tõrvaaugu TP-590	1989
6113470031041	Tõrvaaugu TP-590	1989
6113470031041	Kallissaare TP-37	1962
6113530011020	Kallissaare TP-37	1957
6113160010094	Kallissaare TP-37	1959
6113470031041	Sellimäe	1960
6113470031041	Muriku	1971
6113470031041	Muriku	1971
6113160010094	Villevere Keskuse	1975
6113160010094	Võhma	1989
6113160010094	Kahala	1991
6113160010094	Villevere Keskuse	1975
6113160010094	Kahala	1991
6113490020030	Saarepere	1962
6113160010094	Saarepere	1973
6113160010094	Ollepa	1984
6113490020090	Ollepa	1984
6112860020080	Oisu Väljaotsa 1	1968
6112860020074	Soosaare	1968
6112740010390	Pügasaare Aru	1937
6113440020020	Kallissaare TP-37	1975
6113440030011	Kallissaare TP-37	1975
6113160011030	Kallissaare TP-37	1970
6112350011021	Jõemetsa	1938
6112810010041	Kaisma	1938
6112350011130	Telga TP-686	1994
6112810010020	Sütemetsa TP - 694	2000
6112810020040	Sütemetsa TP - 694	2000
6112810020020	Sütemetsa TP - 694	2000
6112810020010	Sütemetsa TP - 694	2000
6112350011040	Sütemetsa TP-694	2000
6112350011060	Sütemetsa TP-694 2	2000
6112810010030	Sütemetsa TP - 694	2000
6112810020040	Telga TP-686	1994
6112350011110	Telga TP-686	1994
6112740010050	Karjaküla	1977
6112510020061	Kotku - 1	1981
6112510020060	Kotku - I	1981
6112860020050	Oissaare	1980
6113470031090	Oissaare	1980
6113510010130	Oissaare	1980
6113510010140	Oissaare	1980
6112860011060	Jahisilla	1990
6112740040010	Arusaare	1985
6112780020040	Lööla	1982

6112780020050	Lõõla	1982
6112740010500	Vissuvere	1978
6112830020090	Jaanaru	1976
6112830020100	Jaanaru	1959
6112830020070	Murikse	1983
6112510020030	Reopalu	1990
6112510020010	Reopalu	1990
6112810040120	Siugumetsa	1971
6112810040100	Saku	1976
6112810040120	Saku	1976
6112830020050	Murikse	1976
6112740020020	Hanseni	1970
6112980030010	Kõuna	1989
6112570010060	Murru	1971
6112670020060	Raukla	1967
6112670020110	Lepalaane	1969
6112670020100	Lepalaane	1969
6112640020050	Metsaru	1970
6112860020100	Retla	1967
6112860020073	Soosaare	1986
6113470031100	Sinika	1972
6112860020020	Pärdi	1966
6112570010070	Nikessaare	1985
6112860011060	Kurnimäe	1930
6112350011090	Hiidemetsa	1969
6113470031090	Nõmme PÜ-47	1966
6113510010010	Põikva	1940
6112350010750	Põikva	1993
6113510010010	Maiste	1940
6112740010210	Naerissaare_PÜ - 216	1972
6112860011062	Kaevumetsa	1979
6113080010020	Imastu3	1989
6112900030200	Kuusiku5 (TTP-469)	1980
6112990020050	Imastu4	1989
6112930020130	Pallipere2 (TTP-457)	1978
6112900030290	Tammistu-Rumbi1 (TP-624)	1986
6112960020050	Kedvapere2 (TP-793)	2000
6112900030130	Vommaru1 (TTP-411)	1978
6112960020070	Tihnulaane1 (TTP-351)	1980
6112890040020	Allipa1 (TTP-710)	1959
6112900030120	Pidapa1 (T-028)	2005
6112890060020	Maima3 (ÜP-172)	1974
6112900030010	Raba1	1937
6112900030020	Lepiku1	1982
6112980020030	Lillesoo2	1991
6112900030060	Mässa1	1979
6112930020020	Raka3	1967
6112960020090	Kalmeti1	1970
6113000020070	Hälliste-Aadu talu2	1993
6112900030180	Hälliste-Aadu talu1	1993
6112900030320	Määrasmaa talu1	1980
6112930020080	Tamsi talu1	1996
6112960020100	Vareti talu1	1995
6112960020120	Veskimaa talu1	1991
6112960020130	Sitika7	1988
6112980020070	Suur-Ingliste3	1979
6113070040150	Toosikõnnu talu	1968

6112960020050	Kadaka1	1938
6112890040030	Pidapa2 (T-028)	1962
6112990020090	Kändliku1	1938
6113070040120	Kõrbja5	1937
6112980020030	Lauri1	1937
6113070040130	Maidema2 (TTP-411)	1979
6112980020080	Lungu1	1937
6113080010010	Imastu2	1989
6112930020050	Pallipere1 (TTP-457)	1978
6112900030020	Kedvapere1 (TP-793)	2000
6112960020130	Tihnulaane2 (TTP-351)	1980
6112900030010	Lillesoo3	1991
6113000020010	Atsekõnnu1	1993
6112900030150	Välja3	1986
6112960020100	Kalmeti2	1970
6112990020070	Pärniku talu1	1993
6112930020130	Lubjaahju talu1	1993
6112930020130	Loigu talu1	1991
6112900030130	Rassi talu1	1994
6112930020030	Raka4	1967
6112980020020	Põikoja2	1987
6112900030210	Käru5	1981
6112890060010	Kõdu1	1974
6113000020090	Maima4 (ÜP-172)	1974
6112990020030	Kedvapere5 (TP-793)	2000
6112980020100	Lungu2	1988
6112930020120	Tammistu-Rumbi3 (TP-624)	1986
6113070040080	Imastu1	1989
6112980020060	Rumbi-Ingliste2 (TP-672)	1988
6112890060030	Selja3 (ÜP-172)	1975
6113000020010	Allipa2 (TTP-710)	1977
6112980020020	Lillesoo1	1991
6112900030050	Suur-Ingliste6	1979
6112900030180	Jõeküla2	1983
6112960020130	Härgaru talu1	1996
6112990020060	Ülesoo talu1	1993
6113070040090	Rassi talu2	1994
6112960020030	Sitika6	1988
6112990020020	Käru1	1981
6113070040010	Kõrbja6	1938
6112890070010	Maima1 (ÜP-172)	1974
6112990020080	Kedvapere4 (TP-793)	2000
6112930020140	Tammistu-Rumbi4 (TP-624)	1986
6112900030160	Välja1	1986
6112930020110	Raka6	1967
6112960020130	Sitika8	1988
6113070040010	Kõrbja3	1937
6112990020010	Kedvapere3 (TP-793)	2000
6112930020010	Tammistu-Rumbi2 (TP-624)	1986
6112980020010	Põikoja1	1968
6112890070020	Ingliste Metsakuivendus	1930
6112980020040	Maima2 (ÜP-172)	1974
6112900030070	Sitika1	1979
6112930020100	Raka5	1967
6112990020030	Käru2	1981
6112980020130	Põikoja5	1968
6112900030310	Jõeküla3	1983

6113070040030	Jõeküla4	1983
6113070040030	Maidema1 (TTP-411)	1979
6113070040030	Kuusiku1 (TTP-469)	1980
6112900030310	Kuusiku4 (TTP-469)	1980
6112900030320	Kuusiku3 (TTP-469)	1980
6112960020080	Laane-Asunduse1	1964
6112900030190	Lepiku4	1982
6112900030170	Jõeküla1	1964
6113000020030	Suur-Allipa2	1977
6113000020070	Asunduse talu1	1993
6112900030180	Suur-Allipa1	1975
6113000020060	Jõeküla5	1964
6113000020060	Allipa4	1970
6113000020030	Allipa3	1989
6113000020090	Laane1 (ÜP-172)	1975
6112890040010	Laaneküla3	1974
6113000020050	Välja4	1986
6113000020080	Välja5	1986
6113000020040	Suur-Allipa4	1977
6113000020020	Suur-Allipa3	1977
6112900030180	Laane2 (ÜP-172)	1975
6112900030140	Välja2	1986
6112900030140	Tirsi2	1985
6112900030120	Tirsi1	1985
6112900030130	Vommaru3	1992
6112890060030	Laaneküla2	1974
6112890060010	Laaneküla1	1974
6113000020090	Selja1 (ÜP-172)	1975
6112900030180	Selja2 (ÜP-172)	1975
6112960020010	Sitika4	1968
6112900030070	Mässa2	1979
6112980020040	Lepiku2	1982
6112900030030	Suur-Ingliste4	1979
6112980020040	Suur-Ingliste1	1979
6112900030040	Suur-Ingliste5	1979
6112980020060	Lauri3	1982
6112980020060	Lepiku3	1982
6112980020040	Lauri2	1937
6112980020060	Suur-Ingliste2	1979
6112960020060	Kädva1	1964
6112960020050	Kädva2	1964
6112960020040	Sitika9	1988
6112900030110	Armuallee1 (TP-0201)	2005
6112980020090	Maima5 (ÜP-172)	1988
6112900030300	Rumbi-Ingliste3 (TP-672)	1988
6112980020080	Rumbi-Ingliste1 (TP-672)	1988
6112990020040	Käru3	1981
6112900030200	Käru4	1981
6112980020110	Põikoja3	1988
6112990020100	Käru6	1981
6112980020120	Põikoja4	1968
6112890040021	Lõmmelotakka metsakuivendus	1930

Asukoha koordinaadid (L-Est'97) X 6519593
Y 566250

**TÜRI VALLA TERRITOORIUMIL
TUULIKUPARKIDE ASUKOHAVALIKU
ANALÜÜS**

Objekti aadress: *JÄRVA MAAKOND, TÜRI VALD*

Tellijä: *TÜRI VALLAVALITSUS*

Töö täitja: *KOBRAS AS*

Juhataja: *URMAS URI*

Vastutav täitja, projektijuht, keskkonnaekspert: *NOEELA KULM*

Keskkonnaekspert: *ANDRI ALLIKSOO*

Keskkonnaekspert: *URMAS URI*

Projektijuht, planeerija: *TEELE NIGOLA*

Kartograaf, planeerija: *PIIA KIRSIMÄE*

Kontrollija: *ENE KÕND*

Üldinfo

TÖÖ NIMETUS:	Türi valla üldplaneeringu raames tuulikuparkide asukohavaliku analüüs
OBJEKTI ASUKOHT:	Järva maakond, Türi vald
TÖÖ EESMÄRK:	Türi valla üldplaneeringule sisendinfo andmine tuulikuparkide asukohavaliku tegemiseks.
TÖÖ LIIK:	Uuring
TÖÖ TELLIJA:	Türi Vallavalitsus Registrikood 75033460 Kohtu tänav 2, Türi linn, 72213, Türi vald, Järva maakond
Kontaktisik:	Marje Pärn Jurist Tel +372 5333 0476 marje.parn@tyri.ee
TÖÖ TÄITJA:	Kobras AS Registrikood 10171636 Riia 35, 50410 Tartu Tel 730 0310 http://www.kobras.ee
Eksperdid:	Andri Alliksoo – keskkonnaeksperdi assistent Tel +372 730 0310 andri@kobras.ee Noeela Kulm – projektijuht, keskkonnaekspert Tel +372 730 0310, 5693 9300 noeela@kobras.ee Urmas Uri – keskkonnaekspert Tel +372 730 0310 noeela@kobras.ee Teele Nigola – projektijuht, planeerija Tel +372 730 0312, 518 7602 teele@kobras.ee Piia Kirsimäe – kartograaf, planeerija Tel +372 730 0312 piia@kobras.ee
Kontrollija:	Ene Kõnd - tehniline kontrollija

1. Keskkonnamõju hindamise tegevuslitsents:

KMH0046 Urmas Uri

KMH0159 Noela Kulm

2. Keskkonnamõju strateegilise hindamise juhteksperdid:

Urmas Uri

Teele Nigola

3. Hüdroteoloogiliste tööde tegevusluba nr 379.

Hüdroteoloogilised uuringud.

Hüdroteoloogiline kaardistamine.

4. Maakorraldustööd. Tegevuslitsents 15 MA-k.**5. MTR-i majandustegevustead:**

- Ehitusuuringud EG10171636-0001;
- Ehitusprojekti ekspertiis EK10171636-0002;
- Omanikujärelevalve EO10171636-0001;
- Projekteerimine EP10171636-0001.

6. Maaparanduslala Tegutsevate Ettevõtjate Registri (MATER) registreeringud:

- Maaparandussüsteemi omanikujärelevalve MO0010-00;
- Maaparandussüsteemi projekteerimine MP0010-00;
- Maaparanduse uurimistöö MU0010-00;
- Maaparanduse ekspertiis MK0010-00.

7. Muinsuskaitseameti tegevusluba E 377/2008. Vastutav spetsialist Teele Nigola (VS 606/2012, tähtajatu).

Ehitismälestiste, ajaloomälestiste, tööstusmälestiste ja UNESCO maailmapärandi nimekirja objektidel konserveerimise ja restaureerimise projektide ning muinsuskaitse eritingimuste koostamine, uuringud ja muinsuskaitsealine järelevalve (s.h muinsuskaitsealadel) maastikuarhitektuuri valdkonnas.

8. Veeuuringut teostava proovivõtja atesteerimistunnistus (reoveesetest, pinnaveest, põhjaveest, heit- ja reoveest proovivõtmine) Noela Kulm - Nr 1536/18, Tanel Mäger – Nr 1535/18.**9. Kutsetunnistused:**

- Diplomeeritud mäeinsener, tase 7, kutsetunnistus nr 095665 – Urmas Uri;
- Diplomeeritud mäeinsener, tase 7, kutsetunnistus nr 116662 – Tanel Mäger;
- Volitatud hüdrotehnikainsener, tase 8, kutsetunnistus nr 106122 – Erki Kõnd;
- Volitatud hüdrotehnikainsener, tase 8, kutsetunnistus nr 131647 – Oleg Sosnovski;
- Diplomeeritud hüdrotehnikainsener, tase 7, kutsetunnistus nr 120446 – Martin Võru;
- Diplomeeritud hüdrotehnikainsener, tase 7, kutsetunnistus nr E000481 – Ervin R. Piirsalu;
- Diplomeeritud veevarustuse- ja kanalisatsiooninsener, tase 7, kutsetunnistus nr E000482 – Ervin R. Piirsalu;
- Diplomeeritud hüdrotehnikainsener, tase 7, kutsetunnistus nr E004017 – Kert Kartau;
- Diplomeeritud veevarustuse- ja kanalisatsiooninsener, tase 7, kutsetunnistus nr E004029 – Kert Kartau;
- Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 142815 – Teele Nigola;
- Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 152113 – Kadri Kattai;
- Volitatud maastikuarhitekt, tase 7, kutsetunnistus nr 155387 – Priit Paalo;
- Ruumilise keskkonna planeerija, tase 7, kutsetunnistus 109264 – Teele Nigola;
- Geodeet V (EKR tase: 7), kutsetunnistus nr 083232 – Ivo Maasik;
- Geodeet V (EKR tase: 7), kutsetunnistus nr 083233 – Marek Maaring;
- Maakorraldaja, tase 6, kutsetunnistus nr 141508 – Ivo Maasik;
- Markseider, tase 6, kutsetunnistus nr 135966 – Ivo Maasik.

SISUKORD

1. Tuulikuparkide arendamine Eestis	5
2. Töö eesmärk	6
3. Uurimisala	7
4. Lähteandmed ja metoodika	9
5. Väärtused ja piirangud	10
5.1 Uurimisalas ja lähiümbruses asuvad looduskaitsetud väärtused	10
5.2 Õigusaktidest otseselt tulenevad piirangud	11
5.3 Muud piirangud	12
5.4 Ekspert hinnangu koostamise käigus tehtud analüüsist tulenevad piirangud	12
6. Töö tulemused	16
7. Suunised edasise planeerimisel	18
8. Kasutatud materjalid	20
LISAD	22
Lisa 1. Türi valla I kaitsekategooria lindude maakasutuse lühianalüüs	
Lisa 2. Türi valla territooriumil tuulikuparkide asukohavaliku analüüsi avaliku arutelu koosoleku protokoll ja koosolekust osavõtjate nimekiri	
Joonis 1. Tuulikupargi asukohavalik puhvritega	
Joonis 2. Linnustiku toimepiirkonda arvestav tuulikupargi asukohavalik	
Joonis 3. Tuulikupargi asukohavalik	
Joonis 4. Elu- ja ühiskondlike hoonete puhvrid	

1. TUULIKUPARKIDE ARENDAMINE EESTIS

Euroopa Liidu kliimapoliitikate kohaselt vähendavad liikmesriigid süsinikuemissioone ja püüdlevald süsinikuneutraalsuse suunas. See hõlmab mitmeid sektoreid, nagu transpordisektor ning energeetikasektor. Eestis on suurema tähelepanu all olnud põlevkivienergeetika, biomassi koostootmisjaamad, päikeseenergia ning tuuleenergia kasutamine ja sellest elektri tootmine. Eesti pikaajaline siht on vähendada kasvuhoonegaaside emissioone 1990. aastaga võrreldes 2050. aastaks 80%, 2040. aastaks 72% ning lähem eesmärk on emissioonide vähendamine 70% võrra 2030. aastaks (Kliimapoliitika põhialused aastani 2050).

Kogu Eestis, sealhulgas Türi valla territooriumil, on tuulikuparkide arendamise laiem eesmärk riikliku energiapoliitika elluviimine. Seoses riiklikult seatud eesmärkide ning kohalike omavalitsuste üldplaneeringute koostamisega on Rahandusministeerium pannud kohalikele omavalitsustele ülesandeks planeerida tuuleenergeetika arendamiseks sobivaid alasid.

Eesmärkide saavutamiseks tuleb tuuleenergeetika arendamiseks leida alasid, kus tegevuste elluviimisega kaasnev mõju kohalikule elukeskkonnale (sh looduseskkonnale) ja kohalikele elanikele oleks võimalikult väike ja vastuvõetav. Teadaolevalt on tuuleenergeetika ebasoodne mõju lokaalsemat, kohalikumat laadi ning soodne mõju laialdasem ehk nii kohaliku kui ka riikliku ulatusega. Sobivate alade otsimise ning kindlaks määramise protsess hõlmab tundlike alade kaardistamist, keskkonnaaspektidest ning inimese tervisest ja heaolust lähtuvalt tuulikuparkide rajamiseks sobivate alade kasutusse võtmise perspektiivsuse hindamist (v.a elektriliinid ja juurdepääsuteed), ebasobivate ja sobivate alade kirjeldamist ning visualiseerimist.

Joonis 1. Tuulegeneraator (autor/allikas: ERR, 2020)

2. TÖÖ EESMÄRK

Käesolev töö on koostatud Türi Vallavalitsuse ja Kobras AS vahel 24.07.2020 sõlmitud töövõtulepingu nr 6.1-5.5/74-20 alusel. Töö on koostatud vastavalt Türi Vallavalitsuse poolt koostatud tehnilisele kirjeldusele.

Töö eesmärk on anda Türi Vallavalitsusele sisend üldplaneeringusse tuulikuparkide võimaliku asukohavaliku tegemiseks. Käesolevas töös on leitud perspektiivsed alad tuulikuparkide püstitamiseks peatükis 4 kirjeldatud metoodika alusel. Töös väljapakutud võimaliku tuulikupargi arendusalade osas ei ole sõlmitud konkreetseid kokkuleppeid maaomanikega. Võimaliku tuulikupargi arendusalale jäävaid maaomanikke teavitatakse üldplaneeringu menetluses kirjalikult.

Töö annab eelinfot tuulikuparkide arendajatele äririski hindamiseks ning otsustamaks, kas ja kus on mõtet alustada tööprotsessidega, mille eesmärk on jõuda tuulikupargi püstitamise ning käitamiseni. See tähendab, et käesolevas töös välja pakutud tuulikupargi arendamiseks tõenäoliselt sobiv ala on territoorium, kus on võimalik edasi uurida tuulikupargi rajamise võimalusi ja tingimusi järgmises, detailplaneeringu etapis ning ei väljenda ootust, et sellele alale on igal juhul võimalik tuulikupark püstitada.

Antud töö tulemus ning tuulikuparkide rajamiseks perspektiivsete alade määramine üldplaneeringus ei saa olla alus projekteerimistingimuste taotlemisele tuulikupargi projekti koostamiseks, kuna konkreetset ala, kus valitseb 100%-line veendumus tuulikuparkide rajamise võimalikkuse osas, ei ole lähteinformatsiooni puudulikkuse ja erinevate tegurite komplitseerituse tõttu selles etapis ja nii kiiresti võimalik leida. Käesoleva töö koostamisel puuduvad konkreetsete tehnilised andmed paigaldatavate tuulikute kohta (kõrgus, labade pikkus ja pindala, võimsus, tekitatav müratase jne). Samuti puuduvad andmed reaalsete looduslike tingimuste kohta (lindude võimalikud rände- ja liikumiskoridorid puhke- ja toitumisalade vahel), mida olemasolevatest andmebaasidest ei leia ning ilma spetsiifilisemate uuringuteta ei ole võimalik kindlaks määrata sellist ala, kus tuulikupargi rajamine oleks igal juhul võimalik.

Käesolevas analüüsis ei ole käsitletud piirkonnas tuulte kiirusi ja lähtuvat sellest tuulikupargi rajamise tasuvust, samuti vajalike ülekandeliinide rajamist ja alajamaadega ühendamise võimalusi ja selleks tehtavaid kulusi. Nende asjaoludega tegeleb konkreetne tuulikupargi arendaja, kes otsustada jääb, kas selles piirkonnas valdavad tuulekiirused on sobivad tuulikupargi arendamiseks, kuna tuuliku võimsus oleneb suuresti tuule kiirusest ning tuulepargi koguvõimsus koos ülekandeliinide rajamise pikkusega ja alajaama ühendamise tingimustega on aluseks tuulikupargi tasuvusarvutuste tegemisel.

Tuulikud mõjutavad lisaks loomadele ja lindudele ka inimesi tekkiva müra ja visuaalse häiringu tõttu, mistõttu on vajalik kokkulepete saavutamine tuulikupargi arendaja ja maaomanike vahel. Tuulikupargi käitamisega kaasnevate häiringute kompenseerimise regulatsioon on majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi andmetel käesoleval hetkel väljatöötamisel

Eeltoodust tulenevalt saab selle töö eesmärk olla selliste kriteeriumite kaardistamine, mis kindlasti välistavad tuulikuparkide rajamise mingis asukohas ning selliste kriteeriumite kaardistamine, millest lähtuvalt on vajalik teostada täiendavaid uuringuid või sõlmida kokkuleppeid tuulikupargi rajamiseks sobiliku ala täpsustamiseks. Maaomanikega kokkulepete saavutamine tuulikupargi rajamiseks tõenäoliselt sobiva ala leidmiseks

teostatakse osaliselt käesoleva töö koostamise, osaliselt üldplaneeringu ja lõplikult detailplaneeringu menetluse käigus.

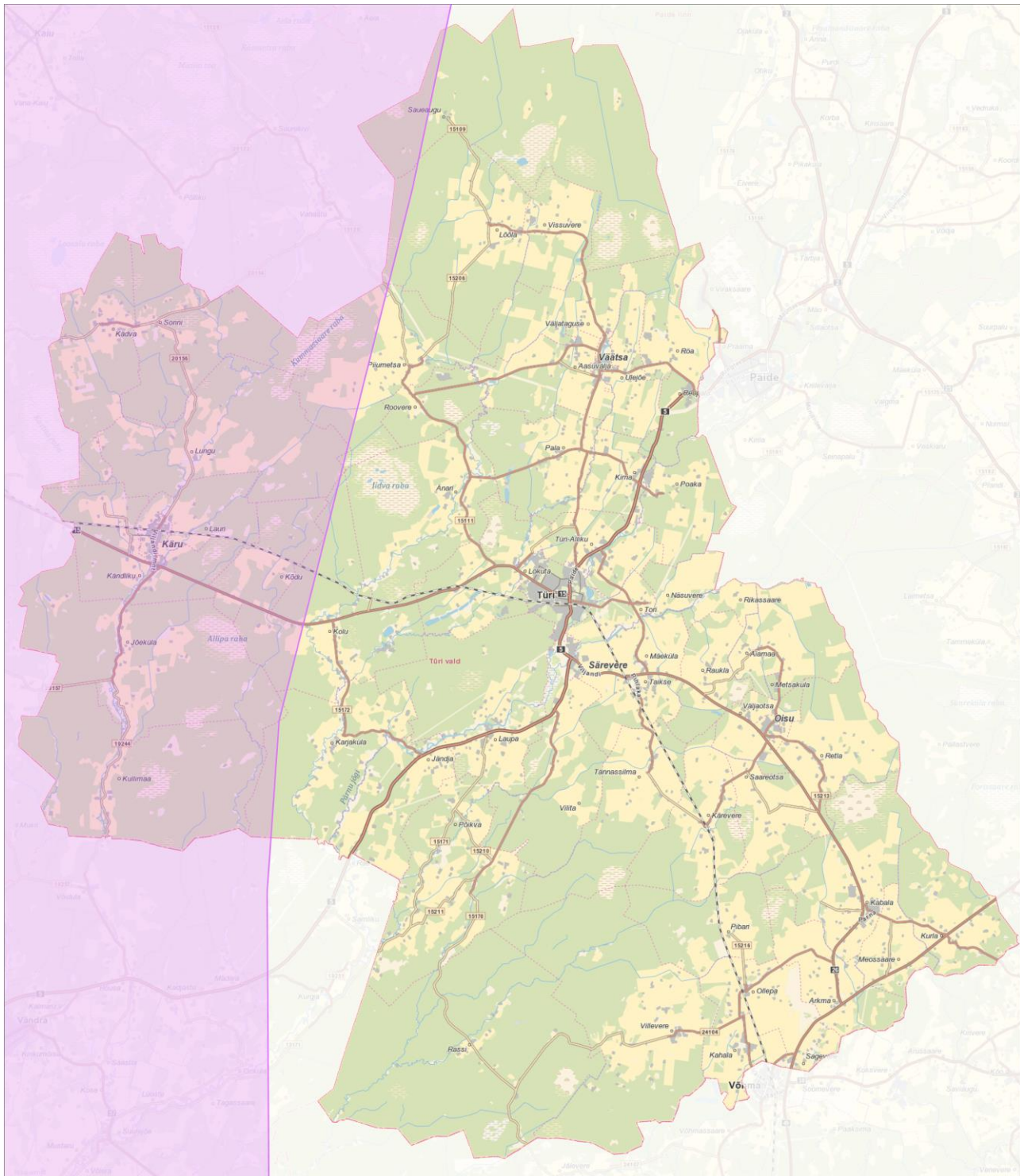
Pärast väljaalitud kriteeriumite alusel tuulikuparkide rajamiseks potentsiaalselt sobivate alade määramist üldplaneeringus on kehtestatud üldplaneering aluseks detailplaneeringu koostamiseks, mille käigus selgitatakse tegelikult tuulikute rajamiseks sobiv ala lähtuvalt looduskeskkonnast ja asustusest tulenevatest piirangutest ning pargi rajamise tingimused. Detailplaneeringuga kavandatule tuleb läbi viia keskkonnamõju strateegilise hindamine (KSH), mille käigus on tuulikupargi rajamiseks sobiva ala täpsustamiseks vajalik läbi viia täpsemad uuringud lähtuvalt kohapealsetest looduskaitsealistest tingimustest. KSH-sse tuleb kaasata vähemalt linnustikuekspert, kes hindab tuulikupargi poolt tekitatud tagajärgede mõju linnustikule. Täpsemad uuringud hõlmavad endas ka müraleviku ulatuse hindamist, visuaalse mõju analüüsi, varjutuse analüüsi, mille tulemusel on võimalik mõjusid täpsemalt hinnata. Seda võimaldab arendaja poolt antav konkreetne info tuulikute rajamiseks (soovitud asukohad ja tehnilised parameetrid). Keskkonnamõju strateegilise hindamise käigus on vajalik kohustuslikuna teostada müra ja varjutuse modelleerimine, esitades müratasemete leviku ruumiline ulatus ja varjutuse ajaline kestus kartograafiliselt ja tekstiline eksperthinnang ning muuhulgas ette näha antud olukorras vajalikud konkreetsed leevendusmeetmed ning seada arendajale vajadusel täiendavaid kohustusi. Koostatav KSH peab olema piisava detailsusastmega detailplaneeringule sisendi andmisel ning viimase alusel projekteerimistingimuste ja ehitusloa väljastamisele, milles fikseeritakse detailsed maakasutus- ja ehitustingimused tuulikupargi rajamiseks.

Käesolevas töös on käsitletud kriteeriumid, mille alusel on võimalik valida potentsiaalseid tuulikualasid ning mis kohalduksid ka ülejäänud Türi valla territooriumil ehk siis oleks võimalik lisada Türi valla koostatavasse üldplaneeringusse.

3. UURIMISALA

Uuritav ala asub Türi vallas Järva maakonnas, hõlmates Kaitseministeeriumi poolt ette antud võimalikku tuulikuparkide arendusala (joonis 2). Julgeolekualaste eesmärkide täitmisel riigikaitseliste ehitiste (radarite) töövoime tagamiseks on tuulikute püstitamisele üleriigiliselt, sh Türi valla territooriumil, ette nähtud ulatuslikud piirangud. Türi valla territooriumil hõlmab Kaitseministeeriumi poolsetest piirangutest välja jääv ala Türi valla lääneosa, jäädes suuremas osas Kädva, Sonni, Lungu, Lauri, Kändliku, Kullimaa ja Jõeküla ning Kärü aleviku aladele.

Uurimisalale on Kaitseministeeriumi andmetel võimalik püstitada kuni 150 m kõrguseid tuulikuid (masti ja tiivikulaba kogupikkus). Kui on olemas ala nurgakoordinaadid, saab Kaitseministeerium anda täpsemad lubatud andmed tuulikute kõrguste kohta, seega antud juhul tuleb tõlgendada seda kui indikatiivset väärtust. Kõrguspiirangute täpsemaks väljaselgitamiseks on vajalik esitada iga elektrituuliku asukoht. Tuulikute kõrgus võib Kaitseministeeriumi võimaliku tuulikuparkide arendusala piirist 1 km raadiuses varieeruda ning seetõttu tuleb detailplaneeringu koostamise raames võimalikult varajases etapis alustada koostööd Kaitseministeeriumiga.

Joonis 2. Kaitseministeeriumi poolt ette antud ala Türi valla territooriumil (märgitud roosana) tuulikuparkide asukohavaliku analüüsi tegemiseks (aluskaart: Maa-amet, 2020).

4. LÄHTEANDMED JA METOODIKA

Töö käigus töötati läbi ja kasutati mitmesuguseid allikaid. Nendeks olid erinevad õigusaktid (eelkõige looduskaitseseadus ja selle alusel kehtestatud kaitsealade kaitse-eeskirjad jm kaitstavaid loodusobjekte käsitlevad määrused), tuulikuparkide teemaplaneeringud ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanded, Rapla ja Järvamaa maakonnaplaneeringud, kaitsealade kaitsekorralduskavad, kaitstavate liikide tegevuskavad ja varasemad uuringud. Töö koostamisse kaasati Eesti Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi liige Järvamaa koordinaator Jürgen Ruut, tehti koostööd ja töökoosolekuid Keskkonnaameti ja Türi Vallavalitsusega. 19.11.2020 toimus Kärü rahvamajas algusega kl 17.00. tuulikuparkide asukohavaliku analüüsi avalik arutelu, koosoleku protokoll ja osavõtjate nimekiri on esitatud käesoleva töö Lisas 2. Avalikule arutelule eelnevalt oli kõigil võimalik tutvuda koostatud analüüsiga Türi Vallavalitsuse kodulehel. Avaliku arutelu tulemused olid sisendiks lõpliku analüüsi vormistamisele.

Uuringu esimeses etapis toimus tuulikuparkide rajamiseks võimalike sobivate alade leidmiseks välistamise protsess. Koostati loetelu objektidest ja aladest, kuhu tuulikuparkide rajamist ei ole võimalik kaaluda. See on seotud nii otseselt õigusaktidest tulenevate piirangutega kui ka tuulikute püstitamisest ja töötamisest tingitud mõjutustega. Õigusaktidest tulenevad välistavad kitsendused on liikide leiukohad, vääriselupaigad, kaitsealused üksikobjektid, püsielupaigad, kaitsealad, hoiualad, Natura 2000 alad, kultuurimälestised, muinsusakaitsealad, maavarade maardlad.

Teises etapis analüüsiti tuulikute töötamisega kaasnevaid võimalikke mõjureid, kaardistades peamised aspektid, mis olid omakorda aluseks vajaliku puhverala määramisele. Puhverala ulatus peab kaitsma kahjuliku või olulise ebasoodsa mõju eest või tagama seaduses sätestatud normide täitmise. Võimalike aspektidena käsitleti:

- ohutuse tagamise vajadus (otsene oht inimeste ja lindude tervisele ning elule);
- müra ja vibratsiooni levimise kaugus (mõjutatud objektideks põhiliselt inimesed (puhke- ja virgestusalad, asustus, ühiskondliku kasutusega alad), linnud);
- visuaalne reostus/mõju ((varjutus + „plinkimine“ tiiviku töötamisel) (mõjutatud objektideks on inimesed (puhke- ja virgestusalad, asustus, ühiskondliku kasutusega alad)).

Arvestades, et linnustik on tuulikupargi rajamisel kõige tundlikum elustikugrupp, tegeleti nendest kõige väärtuslikuma ja ohustatumaga, kelle hulka kuuluvad I kaitsekategooria liigid. Töö koostamisse kaasati Eesti Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi liige Järvamaa koordinaator Jürgen Ruut, kes koostas I kaitsekategooriasse kuuluvate lindude maakasutuse lühianalüüsi (lisa 1), mille eesmärgiks oli uuritava alal olemasolevate andmete põhjal I kaitsekategooria lindude tõenäoliste kodupiirkondade kaardistamine ning sellest lähtuvalt selliste alade leidmine, kus tuulikupargi arendus ohustaks kaitsealuste lindude heaolu ja elu. Ohualad koostati looduslikke territooriumi piire ja toitumisalasid arvestades.

Keskkonnaameti ettepanekul moodustati teadaolevate metsise elupaikade ümber 1 km ulatusega puhverala.

Eelnevalt loetletud tuulikute poolt põhjustatud mõju valguses välistati tuulikupargi võimalikust arendusalast Kärü alevik, koostatava Türi valla üldplaneeringuga määratud väärtuslikud maastikud ning riigimaanteed ja raudteed.

Analüüsitud info koondati Lisas olevale joonisele 1 (tuulikupargi asukohavalik puhvritega).

Jürgen Ruudu poolt koostatud analüüsi tulemusel selgus, et I kaitsekategooria linnuliikide tõenäoliseimad kodupiirkonnad haaravad enda alla väga suure osa uuritavast alast. Samas tõdes ornitoloog, et Eestis pole siimaani veel tehtud uusimate andmete põhjal kaljukotka kodupiirkonna põhjalikku analüüsi ja seetõttu võeti käesoleva töö käigus ette ka algeline kaljukotka kodupiirkonna analüüs. Sellest tulenevalt on vajalik määratletud piirkonna täpsem analüüs. Lisaks leidis Jürgen Ruut, et ka must-toonekure kodupiirkonna suurus on väga raske hinnata, kuna GPS saatjatest saadud andmete järgi on täheldatud must-toonekure pikki, kuni 20 kilomeetriseid lende toitumisaladele. Seega ei ole asjakohane hetkel toitumisalade ja neist tuleneva kodupiirkonna välja selgitamine, kuna selle jaoks tuleks teha põhjalikum uuring. Sellest tulenevalt koostati tuulikupargi võimaliku arendusala kohta kaks erinevat ala (lisas joonis 2). Esimese ala puhul (lisas joonisel 2 tähistatud oranži viirutusega) on lähtutud keskkonnaregistrisse kantud I kaitsekategooria lindude pesapaiga esmasest kaitsest, st välistatavaks alaks on üksnes leiukohad ja püsielupaik ning teise ala (lisas joonisel 2 tähistatud sinise värviga) puhul on arvestatud linnustikueksperdi poolt koostatud töös toodud järeldustega vajalike puhveralade määramiseks. Teise ala korral otsustati lisaks II kaitsekategooriasse kuuluva metsise elupaiga piirist moodustada täiendav puhverala 1 km.

Lisas olev joonis 3 koondab eelkirjeldatud alad üheks tervikuks, mida saab koostatavas üldplaneeringus käsitleda tuulikupargi asukohavaliku ettepaneku alana.

Puhveralade määratlemisel ei arvestatud tuulikupargi tehnilise infrastruktuuri rajatistega (juurdepääsu- ja teenindusteed, elektrisüsteem), kuna selleks puuduvad vajalikud lähteandmed.

Rohevõrgustikku kuuluvate alade täielik välistamine ei pruugi olla õigustatud, neile tuleb aga kindlasti pöörata edaspidi kõrgendatud tähelepanu. Tuulikuparkide asukohavaliku tegemisel tuleb rohevõrgustiku osas järgmises etapis läheneda kohapõhiselt, kui on teada nii tuulikute endi asukohad kui ka kogu sellega kaasneva infrastruktuuri paiknemine, mis võimaldab hinnata rohevõrgustiku funktsioneerimise edasist säilimist ja teha selles osas ettepanekud.

5. VÄÄRTUSED JA PIIRANGUD

5.1 Uurimisalas ja lähiümbruses asuvad looduskaitsealised väärtused

Vaadeldavas alas asub mitmeid kaitstavaid alasid (EELIS andmed seisuga 24.09.2020):

- viis hoiuala, millest kolm esimest jäävad osaliselt või täielikult Türi valla aladele: Sonni (KKR kood: KLO2000199), Linnumängu (KLO2000183), Mukri (KLO2000186), Tillniidu (KLO2000201) ja Kastna (KLO2000204);
- 13 kaitseala, millest 10 esimest jäävad osaliselt või täielikult Türi valla aladele: lidva looduskaitseala (KLO1000240), Kärü looduskaitseala (KLO1000708), Rumbi looduskaitseala (KLO1000012), Piiumetsa maastikukaitseala (KLO1000327), Kolu mõisa park (KLO1200499), Kärü mõisa park

(KLO1200306), Männiku kasesalu (KLO1200300), Tamsi kasesalu (KLO1200298), Kädva põlispuud (KLO1200397), Laane asunduse tammede allee (KLO1200376), Laukesoo looduskaitseala (KLO1000168), Kõnnumaa maastikukaitseala (KLO1000505) ja Mukri maastikukaitseala (KLO1000535);

- Kõnnumaa-Väätsa linnuala (RAH0000086);
- üheksa loodusala, millest kaheksa esimest jäävad osaliselt või täielikult Türi valla aladele: lidva (RAH0000391), Kastna-Rapla (RAH0000351), Kõnnumaa (RAH0000562), Linnumängu (RAH0000282), Mukri (RAH0000281), Piiumetsa (RAH0000350), Sonni (RAH0000509), Tillniidu (RAH0000353) ja Laukesoo (RAH0000463).

Vaadeldavas alas asub mitmete kaitsealuste liikide elupaiku:

- I kaitsekategooria loomaliike on kolm: must-toonekurg (*Ciconia nigra*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*) ja kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*);
- II kaitsekategooria loomaliike on 12: kanakull (*Accipiter gentilis*), karvasjalg-kakk (*Aegolius funereus*), põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*), mustsaba-vigle (*Limosa limosa*), tõmmu- või habelendlane (*Myotis brandtii/mystacinus*), tiigilendlane (*Myotis dasycneme*), veelendlane (*Myotis daubentonii*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), pargi-nahkhiir (*Pipistrellus nathusii*), sarvikpütt (*Podiceps auritus*), metsis (*Tetrao urogallus*) ja hõbe-nahkhiir (*Vespertilio murinus*);
- III kaitsekategooria loomaliike on 19: rukkirääk (*Crex crex*), punaselg-õgija (*Lanius collurio*), teder (*Tetrao tetrix*), hiireviu (*Buteo buteo*), musträhn (*Dryocopus martius*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), värbkakk (*Glaucidium passerinum*), sookurg (*Grus grus*), hallõgija (*Lanius excubitor*), valgelaup-rabakiil (*Leucorrhinia albifrons*), suur-rabakiil (*Leucorrhinia pectoralis*), nõmmelööke (*Lullula arborea*), rüüt (*Pluvialis apricaria*), händkakk (*Strix uralensis*), teder (*Tetrao tetrix*), laanepüü (*Tetrastes bonasia*), mudatilder (*Tringa glareola*), punajalg-tilder (*Tringa totanus*) ja hoburästas (*Turdus viscivorus*);
- seentest on leitud III kaitsekategooria harilikku kopsusamblikku (*Lobaria pulmonaria*);
- II kaitsekategooria taimeliike on kuus: kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), ainulehine soovalk (*Malaxis monophyllos*), kummeli-võtmehein (*Botrychium multifidum*), sagristarn (*Carex irrigua*), kahar parthein (*Glyceria lithuanica*) ja väike käopöll (*Listera cordata*);
- III kaitsekategooria taimeliike on 11: Helleri ebatähtleht (*Anastrophyllum hellerianum*), laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), sulgjas õhik (*Neckera pennata*), kahalehine käokeel (*Platanthera bifolia*), balti sõrmkäpp (*Dactylorhiza baltica*), kuradi-sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), roomav öövilge (*Goodyera repens*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), sulgjas õhik (*Neckera pennata*) ja pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*).

I kaitsekategooria taimeliike ja kaitsealuseid samblikuliike uuritava alal ei ole registreeritud.

5.2 Õigusaktidest otseselt tulenevad piirangud

Alljärgnevalt on loetletud õigusaktidest tulenevad piirangud, mis välistavad teatud objektide ja alade sobivuse tuulikupargi arendusalana:

- 1) looduskaitseseadusest ja selle alusel kehtestatud kaitsealade kaitse-eeskirjadest tulenevad piirangud. Näiteks on kaitsealadel ehitamine tulenevalt kaitse-eeskirjast reeglina keelatud, kotkaste ning must-toonekure pesapuude ümber on kehtestatud tulenevalt looduskaitseseadusest liikumispiiranguga kaitsevööndid. Arvestatud on kaitstavate alade ning kaitsealuste liikide leiukohtadega ning nende kaitseks ettenähtud nõuetega. Arvestatud on püsielupaikadega nii taime- kui loomaliikide elupaikade ja kasvukohtade säilitamiseks;
- 2) muinsuskaitseseadusest tulenevad piirangud – mälestisele ja muinsuskaitsealadele tuulikuid rajada ei tohi;
- 3) maapõueseadusest tulenevad piirangud – maardlatele tuulikuid rajada ei tohi.

Veeseadusest tulenevalt on veekogude ehituskeeluvööndisse tuulikute rajamine keelatud, kuid põhjendatud juhul võib selle rajamine sellele alale olla põhjendatud, mistõttu võimaldab seadus detailplaneeringuga ehituskeeluvööndi vähendamist.

Mõned piirangud hinnati välistamise aspektist ebaoluliseks ning neid ei arvestatud keelualana tuulikuparkide arendamiseks. See otsus tulenes objekti olemusest. Näiteks ei arvestatud elektriliinide, ka keskpingeliinide kitsendusi. Põhjuseks on asjaolu, et tuulikupargi arendamise käigus võidakse elektrisüsteem olulisel määral ümber ehitada ning praeguste piirangutega arvestamine ei ole seetõttu põhjendatud ja otseselt vajalik. Potentsiaalne arendaja on kohustatud sellegipoolest kõikide õigusaktides ettenähtud piirangutega igal juhul arvestama ja piirangute valdajatega oma tegevuse kooskõlastama. Antud näite puhul võivad kitsendused arendustegevuse tõttu mõnes piirkonnas oluliselt muutuda.

5.3 Muud piirangud

- 1) Kaitseministeeriumi poolt on lubatud tuulikuparke rajada valla lääneosas.
- 2) Maanteeameti poolt on ette nähtud kaugus maanteedest, mis sõltub tuuliku kõrgusest. Valem, mille järgi kaugust arvutatakse, on $1,5 (H+D)$ ehk kaugus maanteest peab olema pooleteistkordne tuuliku masti kõrguse ja rootori diameetri summa. Näiteks 150 m kõrguse masti ning 100 m läbimõõduga rootoriga tuuliku puhul on see kaugus 300 m.
- 3) Eesti Raudtee AS ja Edelaraudtee AS ei ole oma seisukohta esitanud ja seetõttu kasutati raudteede puhul analoogset tingimust, mis maanteedegi puhul.

5.4 Eksperthinnangu koostamise käigus tehtud analüüsist tulenevad piirangud

Inimasustusest sobiva kauguse määramisel on üheks oluliseks mõõdikuks müratase. Tuulikute poolt tekitatavat müra jaotatakse kaheks: aerodünaamiline müra, mida tekitab tiivikulaba liikumine ja tuul ning mehaaniline müra, mida tekitab elektrituuliku generaator ja käigukast. Müraemissioon suureneb tuuliku mootori võimsuse suurenemisel, samas suurimat müra tekitab tuulikulabade liikumine (aerodünaamiline müra).

Tuulikute kaugus eluhoonetest tuleb kindlasti määrata eelkõige müra leviku kauguse järgi: tuulikuid ei tohi paigutada sellisesse asukohta, kus selle töötamisega tekitatud müratase ületab lähedal olevate elamute õuealadel õigusaktiga kehtestatud piirväärtust. Atmosfääriõhu kaitse seadusest tulenevalt kehtivad tuuleparkidele tööstusmüra piirnormid, mis elamualadel on päeval 60 dB(A) ja öösel 45 dB(A). Tulenevalt

tuulikute tüübist ja kõrgusest on müra teke samuti erinev, kuid seni tehtud müra mõõtmiste ja modelleerimiste põhjal saab paika panna teatud üldistatud kokkuleppelised piirid.

Skepast&Puhkim OÜ viis Loode-Eesti rannikumere tuulepargi keskkonnamõju hindamise aruande (2019) koostamise raames läbi kavandatavate tuulikute poolt põhjustatud müra leviku modelleerimise spetsiaaltarkvaraga SoundPLAN 7.4, tööstusmüra arvutusmodelina kasutati rahvusvaheliselt üldtunnustatud arvutusmeetodit ISO 9613-2:1996 Acoustics -- Attenuation of sound during propagation outdoors -- Part 2: General method of calculation. Arvutusmeetod ISO 9613-2 ennustab müratasemeid, mis esinevad müra levikut soodustavates tingimustes, st arvestatakse, et müra levib alati allatuult igas suunas müraallika poolt. Seega ei kasutatud müra modelleerimisel tingimisi tuule suundi, vaid arvestati üldise tuule kiirusega, peegeldades halvimat levi levimise olukorda. Müra modelleerimisel lisati mudelisse elektrituulikud punktallikadena vastavalt nende kõrgusele.

Müra modelleeriti kahe erineva alternatiivi jaoks: tuulikute alternatiiv 1 puhul oli võimalik valida kolme erineva tuulikutüübi vahel: Siemens SWT 4 MW, Siemens SWT 6 MW ja Vestas V 7 MW. Tuulikud erinevad peamiselt võimsuse (4, 6 või 7 MW), rootori diameetri (130, 154 164 või 220 m) ja tiiviku laba pikkuse osas (63, 75, 80 või 107 m). Tuulikumasti kõrguseks on 100-105 m. Kõige suurema võimsusega tuulikute valiku korral saaks paigaldada hinnanguliselt 157 tuulikut, koguvõimsusega ligikaudu 1100 MW.

Tuulikute alternatiiv 2 puhul oli kasutatavateks tuulikuteks kaks erinevat tüüpi tuulikut, Vestas 7 MW ja Haliade-2 12 MW (vastavalt rootori diameeter 164 ja 220 m, tiiviku laba pikkus 80 ja 107 m ning tuulikumasti kõrgus 105 ja 138 m). Alternatiiv II korral arvestati 107 tuulikust koosneva pargiga koguvõimsusega 1100 MW.

Kõikide tuulikute (v.a kõige võimsama Haliade-2) helivõimsustase on 500 Hz sageduse juures LWA 110 dB(A) ja tuuliku tüüp Haliade-2 helivõimsustase LWA on 115 dB(A)). Müra modelleeriti olukorrale, mil tuulikud töötavad ööpäevaringselt, et hinnata nõ halvimat müraolukorda piirkonnas. Mürakoormus arvutati kõigil juhul kahe meetri kõrgusel maapinnast, mis võimaldab hinnata müra mõju inimese kuulmise kõrgusel. Müra modelleerimise tulemused arvestasid allatuult heli levikut ning tuuliku tehnilisi andmeid vastavalt tuule kiirusele 8 m/s. Tuule kiiruse korral alla 8 m/s ja muu tuule suuna puhul kui allatuul, on tuulikutest tulenevad müratasemed kuulajale veelgi madalamad. Modelleerimise tulemused näitasid, et alternatiiv 1 korral levib müratase 60 dB kõige võimsama tuulikutüübi Vestas V164 7.0 tuulikutüübi puhul kuni 27 m kaugusele tuulepargist. 45 dB müratase levib tuulepargist kuni 684 m kaugusele. Teiste tuulikutüüpide puhul on kaugused väiksemad. Alternatiiv 2 korral levib kõige võimsama tuulikutüübi Haliade-2 12 MW tuulikutüübi puhul müratase 60 dB kuni 110 m kaugusele tuulepargist ning 45 dB müratase levib tuulepargist kuni 1195 m kaugusele.

KMH aruande (Skepast&Puhkim OÜ, 2019) koostamise käigus läbi viidud madalsagedusliku müra¹ modelleerimine näitas, et kavandatavast tuulepargist emiteeritavad müratasemed erinevates vastuvõtupunktides on madalamad kui keskkonnaministri 16.12.2016 määruses nr 71 esitatud müratasemete väärtused. Soomes läbiviidud mõõtmistest selgub, et kahel juhul kolmest annavad reaalsed mõõtmised madalamaid tulemusi, kui müra modelleerimine (Ramboll Finland OY, 2016). Modelleerimistulemusi kinnitavad ka mitmed mõõtmised (Aslund et al. 2013) elektrituuliku vahetus läheduses (305 m), millest selgub, et infraheli

¹ Madalsageduslikuks müraks loetakse helilaineid, mille sagedus on vahemikus 10-200 Hz.

ja madalsagedusliku heli tasemed jäävad oluliselt madalamaks kui on määratletud õigusaktidega (Suurbritannia, Jaapan ja USA). Seetõttu on teadlased jõudnud järeldusele, et infrahelil (sagedus on alla 20 Hz) ja madalsageduslikul müral ei ole inimeste tervisele mõju tuuleturbiinist kaugemal kui 305 meetrit (Aslund et al. 2013). Bolin et al. (2011) jõudis oma uuringus kokkuvõteneni, et infraheli tuuleturbiinide läheduses ei ole kuuldav, seda enam majapidamiste puhul, mis asuvad tuulikute kaugemal ja et infraheli ei põhjustada inimesele häiringut ning seega ei oma kahjulikku mõju inimese tervisele (Skepast&Puhkim OÜ, 2019). Elektrituliikute puhul tekib infraheli peamiselt allatuult elektrituliikute rootori laba möödumisel mastist, aga ka pealetuult, kui horisontaalteljega tuulikud tekitavad rootori labade pöörlemisel ebaühtlast madalsageduslikku heli (Heikkinen, G. 2013). KMH aruandes (Skepast&Puhkim OÜ, 2019) analüüsiti varem teostatud uuringuid ja mõõtmisi, mille tulemused näitavad, et elektrituliikute põhjustatud infraheli jääb allapoole inimese kuulmis- ja tajumisläve ning tuulikute poolt emiteeritud infraheli on samas suurusjärgus looduslike nähtuste poolt tekitatud tasemetega. Hendrikson&Ko OÜ (2019) on välja toonud, et madalsageduslikus spektrivahemikus (0–200 Hz) peab tajulävi ületamiseks helirõhk olema ca 80 dB 20 Hz piirkonnas ning 100 dB 5 Hz piirkonnas ning sellise tugevusega madalsageduslikku heli ei kaasne kaasaegsete tuuleturbiinide töötamisega. Ca 300–500 m kaugusel tuulikust puudub infrahelist tingitud oht inimese tervisele ning küsimus infraheli eksisteerimisest tuulikuparkide alal on pigem teoreetiliselt laadi, kuna ka tuulikute puudumise korral esineks looduses sarnase tugevusega kuid inimesele tajumatu infraheli (Hendrikson&Ko OÜ, 2019).

Hendrikson&Ko OÜ modelleeris 2019. aastal koostatud Saarde valla tuulikuparkide P14, P15, P16 detailplaneeringute keskkonnamõju strateegiline hindamise aruandes spetsiaaltarkvaraga WindPRO müra leviku kasutades hüpoteetilist tuulikut müraemissiooniga 108 dB(A)), mis kirjeldab võimalikku maksimaalset mõju tüüpilise kaasaegse „suure tuuliku“ korral. Tuuliku rootori diameetriks võeti 150 m, masti kõrguseks 175 m (ehk koondkõrguseks võeti maksimaalne lubatud kõrgus 250 m). See esineba tüüpilistest seeriatootmises olevatest tuulikute isegi mõnevõrra mürarikamat olukorda. Tuulikupargi mürakaardi koostamisel arvestati 14 tuulikust koosneva summaarse müraemissiooni liites tuulikute omavaheline kumuleeruv müraosa, iga tuulikut käsitleti kui eraldi punktmüraallikat ning maksimaalne müra levik anti samaaegselt kõigis suundades. 14 tuulikust koosneva pargi korral oli müratase 40 dB tagatud ca 800 m kaugusel.

Hendrikson&Ko OÜ (2019) tõi välja, et tuulikute müra mõõtmised on komplitseeritud, kuna foonimürast selgelt eristamiseks ning tuuliku töötamisest tingitud mürataseme määramiseks peaks tuuleturbiini müra mõõtmise ajal olema vähemalt 10 dB suurem kui taustamüra, kuid 35–40 dB vahemikus on neid tingimusi looduses raske tagada (huvi pakkuvast müraallikast tingitud müratase on tuulikute puhul oluliselt madalam (väiksem) kui liiklusemüra või tavapärase rasketööstuse poolt tekitatav müra). Normidega võrdlemise seisukohalt olulises vahemikus (35–40 dB) summutab tuule kiirusel üle 8 m/s taustamüra moodsate tuuleturbiinide hääle pea täielikult. Foonimüra ning tuuleturbiini müra segunevad, kuid taustamüra enamasti ühtlustab tuuleturbiini tekitatavat selgemate toonidega müra.

ELLE OÜ viis 2013. aastal läbi Hanila ja Noarootsi valdades tuulikuparkide müratasemete mõõtmised. Müra mõõtmiste eesmärgiks oli tuvastada tuulikuparkide tehnoseadmete poolt tekitatud helirõhutasemed nendega piirnevatel elamualadel. 2013. a kevadest-sügiseni viidi läbi pikaajalised müra mõõtmised kolmes Hanila ja kolmes Noarootsi valda jäävas mõõtmispunktis. Pikaajaline müra mõõtmine iseloomustab tegelikku

müraolukorda tuulikute lähedusse jäävatel elamualadel. Tuulikute mürateke ei ole pidev ning ühtlane, vaid sõltub hetketoodangust, mis omakorda sõltub tuule kiirusest ning suunast. Müratekke muutlikkusest tulenevalt on tegeliku müraolukorra hindamine seda täpsem mida pikemaajaliselt mõõtmine toimub. Suurim Aulepa tuulikupark koosneb 16 tuulikust koguvõimsusega 48 MW, järgneb Tooma tuulikupark 8 tuulikuga nimivõimsusega 3 MW, koguvõimsusega 16 MW ja masti kõrgusega 100 m. Mõõtmispunktid asusid tuulikute erinevatel kaugustel, jäädes 250-980 m kaugusele lähimast tuulikust. Mõõtmistulemused iseloomustavad mõõtmisperioodil valitsenud kogu mürataset, sisaldades lisaks tuulikute tekitatud mürale ka olmemüra, liikluse müra, muud tööstusmüra ning looduslikku fooni. Seetõttu ei saadud mitmel juhul kindlalt väita, et kõrgemad müratasemed on otseselt seotud tuulikute tuleneva müraga, seda eriti olukorras, kus lähima tuuliku ning vastuvõtja vaheline kaugus on suurem kui 500 m. Tulemused näitasid, et tuulikupargist kuni 500 m kaugusel ei pruugi olla tagatud öine müra ühe tunni ekvivalenttaseme normtase II kategooria aladel ehk 45 dB. Suurematel distantidel jäävad müratasemed eeldatavasti alla 45 dB.

Hendrikson & Ko 2016. a Tootsi tuulepargi ala ja teemaplaneeringu KSH aruande (Hendrikson&Ko OÜ, 2016) kohaselt on kaasaegsete tuulikute töörežiim tehnilise täiustamise tõttu suhteliselt vaikne. Siiski tuleb tuulikud paigutada elamutest mõnevõrra eemale. Üksikute tuulikute puhul on üldiselt piisavaks hinnatud 250-300 m. Muidugi sõltub see konkreetse tuuliku võimsusest ning gabariidist, samuti on tuulikute gruppide puhul vajalik arvestada laiema puhveralaga.

Lisaks tekitatavale mürale arvestati käesolevas töös ka päikesetõusu ja -loojangu ajal esineda võivat varjutust ning visuaalset häiringut. Analüüsi tulemusel jõuti veendumuseni, et kohalike elanike heaolu tagamiseks on põhjendatud kehtestada nõue, et lähim tuulik jääks Kärva aleviku tiheasustusalast vähemalt 2000 m kaugusele. Mis puudutab hajaasustuses paiknevaid üksikuid elamuid, siis otsustasid käesoleva töö koostanud eksperdid koos Türi Vallavalitsusega, et tuulikupargi arendamise võimalust (st tohib maaomanike nõusolekul alगतada detailplaneeringut tuulikupargi arendamiseks) ei peaks nende puhul täielikult välistama, sest teadaolevalt on osa elamutest lagunenud või kasutuseta. Türi Vallavalitsus ei soovi piirata omanike võimalust taotleda lisakompensatsioone tuulikupargi arendajatelt või müüa oma kasutuseta elamumaa tuulikupargi arendamise eesmärgil. Täna ei ole teadaolevalt piirkonnas suurt huvi uute elamute rajamiseks, seega eeldatakse maaomanikelt pigem sellise huvi olemasolu. Elanike ja maaomanike huvi selle võimaluse vastu tuleb selgitada läbi üldplaneeringu avalikustamise protsessi. Kui selline lahendus viiakse üle üldplaneeringusse, siis tuleb konkreetse tuulikupargi ala arendajal detailplaneeringu menetluses (või soovi korral juba sellele eelnevalt) saavutada kokkulepped hoonestatud katastriüksuste omanikega.

Eeltoodud mürataseme modelleerimis- ja mõõtmistulemuste andmeil peaks tuulikute ja lähimate elamute vaheline vahemaa 1000 m tagama müranormide täitmise ja seda isegi teatava varuga (sõltuvalt muidugi tuuliku margist ja võimsusest). Käesoleva analüüsi koostaja teeb ettepaneku lisada üldplaneeringusse tingimus, et ilma elamu **omaniku kooskõlastuseta** (detailplaneeringu etapis) ei ole lubatud **elamule lähemale kui 1000 m** kaugusele tuulikupargi rajamine. Ühtlasi on kohustuslik tuulikupargi detailplaneering kooskõlastada kõigi maaomanikega, kelle maa jääb tuulikust 1000 m raadiusesse. Ilma omaniku kooskõlastuseta ei tohi temale kuuluvale eluhooneta katastriüksusele lähemale tuulikuid püstitada kui selline kaugus, kus õigusaktiga kehtestatud müra piirväärtus on tagatud. Kui modelleerimise tulemusena selgub, et

õigusaktides määratud piirnormid on ületatud kaugemal, tuleb detailplaneering kooskõlastada kõigi maaomanikega, kelle kinnistul on modelleeritud piirnorm ületatud. Nõusoleku korral teadvustab maaomanik, et elamu ehitamine müra piirnorme ületavale alale pärast tuulikupargi detailplaneeringu kehtestamist ei ole lubatud. Läbirääkimised tuleb tuulikupargi arendajal teha järgmises etapis (detailplaneeringu koostamisel).

Üldplaneeringus on asjakohane määratleda, et **kasutuses elamule lähemale kui 500 m** ei ole lubatud tuulikupargi generaatoreid ühelgi juhul paigutada ning kindlasti peab olema tagatud õigusaktidele vastav müra piirnorm (selleks viiakse läbi modelleerimine).

Kui elamu ei ole kasutuses või on plaanis kasutusest välja jätta tuulikupargi rajamise ajaks ning hoonet ei võeta enam kasutusele elamuna (ka muu kasutus, millele kehtivad müra piirnormid), siis võib tuulikupargi rajada elamut arvestamata, kuid kindlasti on selleks vajalik detailplaneeringu raames maaomaniku kooskõlastus. Nagu eelnevalt öeldud, siis kõik konkreetset tingimused seoses elamutega lepitakse kokku tuulikupargi arendajaga detailplaneeringu menetluse käigus.

Üldplaneeringus ei planeerita tuulikupargiks sobival alal piirata senist maakasutust ning samuti **ei piirata teisi ehitustegevusi ja ehitusõigust**, seega see ei too kaasa maaomanikele ühtegi kitsendust võrreldes seni kehtivaga. Tuulikupargi ala üksnes annab võimaluse määratletud alal alatatada tuulepargi arendamiseks detailplaneeringu.

6. TÖÖ TULEMUSED

I kaitsekategooriasse kuuluvate lindude pesapaiga esmane kaitse on tagatud looduskaitseseadusega, mis tagab kaitse kõige lähemal asuvate toitumisalade säilimiseks. Teistest kaitsealustest linnuliikidest moodustati puhverala metsisele 1 km, arvestades liigi tundlikkust ja käitumismustrit. Teiste liikide käitumismustrid ning toitumisalad ja vajadused on erinevad ning ilma põhjalikuma analüüsita ei ole laiema puhverala määramine otseselt põhjendatud. III kaitsekategooria kaitsealuste linnu- ja nahkhiireliikide püsielupaikade puhul otsustati, et täiendavat puhverala ei määrata. Täpsem kaugus võimalikust tuulikupargist tuleb selgitada detailplaneeringu ja KSH käigus. I kaitsekategooria kaitsealuste taime-, seene- ja samblikuliikide leiukohti piirkonnas ei ole kirjeldatud. II ja III kaitsekategooria kaitsealuste taime- seene- ja samblikuliikide leiukohtade puhul otsustati, et täiendavat puhverala ei määrata.

Eesti Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi liige Järvamaa koordinaator Jürgen Ruudu poolt koostatud I kaitsekategooria lindude maakasutuse lühianalüüsi tulemuste alusel välistati tuulikupargi rajamiseks uuritaval alal I kaitsekategooria kui kõige olulisemate linnuliikide kodupiirkonnad. Lindude kodupiirkond on linnu territoriaalne ala, kus võib oodata, et lind lendab tihti ringi nii territooriumi kaitsmiseks kui ka saagiotsinguil. Jürgen Ruudu hinnangul on konnakotkaste kodupiirkonnaks ehk tuulikupargi arenduse korral potentsiaalseks ohualaks enam-vähem 2,5 kilomeetrise raadiusega ala linnu pesapaigast, kaljukotka puhul on see umbes 6-8 km. Samas on ekspert kaljukotka kohta kirjutanud, et kuna Eestis pole siiani veel tehtud kaljukotka kodupiirkonna põhjalikku analüüsi uuemate andmete põhjal, siis koostati ka algeline kaljukotka kodupiirkonna analüüs (kasutati ainukese GPS-GSM saatjat kandva kaljukotka andmepunkte). Must-toonekure puhul on ekspert välja toonud, et praegu ei ole asjakohane toitumisalade ja neist tuleneva kodupiirkonna välja selgitamine, kuna selle jaoks tuleks teha põhjalikum uuring. Käesolevas töös arvestati tuulikupargi arendamist

esialgu välistavaks alaks nii pesametsamassiiv kui ka tõenäolised lähedased toitumisalad: puhveralaks valiti enam-vähem 3,5-4,5 kilomeetrise raadiusega ala pesakohast.

Kuna eeltoodud analüüsi tulemused on suure üldistusega, on täpsemate uuringute läbiviimine tuulikupargi rajamiseks sobiliku ala väljaselgitamiseks kindlasti vajalik. See puudutab kõiki kaitsealuseid linnu- ja loomaliike, samuti tuleb arvesse võtta võimalikke lindude rändeteid üle uuritava ala.

Kuna I kaitsekategooria lindude pesapaiga esmane kaitse on tagatud looduskaitseseadusega, tagamaks kaitse kõige lähemal asuvate toitumisalade säilimiseks, aga arvestamata ei saa samas jätta ka käesoleva töö raames koostatud linnustikuanalüüsi, siis koostati tuulikupargi arendamiseks sobivate alade kohta kaks varianti. Ühe variandi puhul on lähtutud keskkonnaregistrisse kantud I kaitsekategooria lindude pesapaiga esmasest kaitsest, st välistavaks alaks on üksnes leiukohad ja püsielupaik (Lisas joonis 1) ning teise variandi puhul on arvestatud linnustikueksperdi poolt koostatud töös toodud järeldustega vajalike puhveralade määramiseks (Lisas joonis 2). Teise variandi korral otsustati ka II kaitsekategooriasse kuuluva metsise elupaiga piirist moodustada täiendav puhverala 1 km. Muud kriteeriumid jäid samaks. Potentsiaalseks tuulikupargi arendamiseks sobivaks alaks saab lugeda mõlemaid, nende eesmärk on teadvustada tuulikupargi arendajat pargi rajamise võimalikkuse tõenäosusest. Mõlema kaardi puhul on oluline teadvustada, et läbi tuleb viia detailplaneering ja KSH, mille käigus tehakse täpsem mõjude analüüs ja seega selgitatakse tuulikupargi rajamiseks sobiv ala. Lisaks on koostatud omavalitsuse siseseks kasutamiseks võimaliku tuulikupargi alade kaart, milles on toodud välja kõik konkreetsed välistused.

Nagu peatükis 5.4 toodud, teeb ettepaneku lisada üldplaneeringusse tingimus, et ilma elamu omaniku kooskõlastuseta (detailplaneeringu etapis) ei ole lubatud elamule lähemale kui 1000 m kaugusele tuulikupargi rajamine, ühtlasi on kohustuslik tuulikupargi detailplaneering kooskõlastada kõigi maaomanikega, kelle maa jääb tuulikust 1000 m raadiusesse. Alati võib muidugi taotleda veel paremaid müratingimusi kohalikele elanikele, mistõttu on käesoleva analüüsi Lisas joonisel 4 esitatud tuulepargi rajamiseks sobiva asukohavalik, kui puhverala laius elu- ja ühiskondliku kasutusega hoonetest on 1000 m asemel 2000 m (joonisel kajastuvad mõlemad puhveralade suurused). Jooniselt 4 nähtub, et sellisel juhul jääb tuulikupargi arendamiseks sobivaid alasid väga vähe alles. Kui eeldada, et arvestatakse ka I kaitsekategooria lindude kodupiirkonnaga (st mitte rajada tuulikuid nende toitumis ja lennualadele), siis võib suure tõenäosusega väita, et Türi valda tuulikupargi rajamiseks sobivat maa-ala ei jäägi: arvestades tuulikute omavahelist kaugust vähemalt 500 m ei ole võimalik allesjäänud ühele püstitada 5 ja enam tuulikut, milledest üldjuhul on tuulikupark tasuv.

Allolevas tabelis on loetletud objektid ning määratletud neist minimaalsed kaugused tuulikupargi rajamise kaalumiseks. Tuulikupargi all mõeldakse nii tuulegeneraatorit ennast kui ka sellega seonduvaid rajatisi.

Tabel 1. Türi vallas tuulikute rajamist välistavad objektid/alad ning nendest tulenev puhverala ulatus.

Tuulikupargi planeerimist välistav objekt/ala	Puhverala ulatus
Käru tiheasustusala	2000 m
Hajaasustuses elamud ja ühiskondliku kasutusega hooned	1000 m / (2000 m)
I kaitsekategooria lindude (must-toonekurg, väike-konnakotkas ja kaljukotkas) pesapuud looduskaitsealadest tuleneva püsielupaigaga	a) – b) Jürgen Ruudu poolt määratud kodupiirkond
II ja III kaitsekategooria lindude leiukohad ja püsielupaigad (v.a metsis)	-
Metsis	1 km
I, II ja III kaitsekategooria looma-, seene-, sambliku- ja taimeliikide leiukohad	-
Kaitsealad, hoiualad	-
Natura 2000 Kõnnumaa-Väätša linnuala	-
Natura 2000 loodusalad	-
Kultuurimälestised	Kaitsevööndi ulatus
Väärtuslikud maastikud	-
Vääriselupaigad	-
Maanteed, raudtee	100 m

Maanteeameti poolt on ette nähtud kaugus maanteedest, mis sõltub tuuliku kõrgusest. Valem, mille järgi kaugust arvutatakse, on $1,5 (H+D)$ ehk kaugus maanteest peab olema pooleteistkordne tuuliku masti kõrguse ja rootori diameetri summa. Tuulikupargiks kvalifitseeruva tuuliku masti miinimum kõrgus on 30 m. Sellise tuuliku puhul on rootori läbimõõt ca 20 m ning vajalik kaugus maanteest ca 100 m.

Kui tuulikut planeeritakse kaitseala, hoiuala, püsielupaiga, Natura 2000 loodus- ja linnuala välispiiri lähiste, siis on vajalik lähtuda põhimõttest, et pöörlev tuuliku tiivik ei ulatu vertikaaltasandit arvestades piirile.

7. SUUNISED EDASISEL PLANEERIMISEL

Oluline on üldplaneeringusse lisada tingimus, et potentsiaalse tuulikupargi arendamiseks sobiva ala määramine ei sea piiranguid arendustegevuseks sellel alal muudel eesmärkidel. Kui maaomanik soovib sellel alal ehitada elamut, siis ei tulene perspektiivse tuulikupargi alast talle takistusi, vaid vastuspidi ehk võimalik tuulikupargi arendaja peab arvestama siis juba rajatud elamuga. Arvestama peab alates sellest hektist, kui kohalik omavalitsus on projekteerimistingimused elamu või muu ehitise rajamiseks väljastanud.

Tuulikupargi rajamiseks sobiva ala selgitamisel detailplaneeringu ja KSH koostamise protsessis saab arvestada muuhulgas järgmiste võimalike leevendusmeetmetega, minimeerimaks mõju elusloodusele ja inimestele:

- müra ja varjutuse modelleerimise tulemustest lähtudes leevendusmeetmete välja töötamine (vajadusel tuulikute töö seiskamine tundlikeks perioodiks jms.);

- linnustiku eel- ja järelseire, töötamaks välja sobivaimad ja efektiivseimad leevendusmeetmed.
- tungivalt soovitatav on kasutada kõige uuemaid ja kaasaegsemaid lahendusi;
- tuulikute paigutuse valik lähtuvalt looduskaitsealistest tingimustest;
- linnuradarite kasutamine, mis tuulikud parvede ülelennu ajaks peatab (näiteks hommikuti ja õhtuti toitumisalale lend jms, migratsiooni periood jms);
- tuuliku laba värvimine mustaks, kuna on tõestatud, et see vähendab ohtu linnule (May, R. et al, 2020).

Kõiki käesolevas töös nimetatud piiranguid ja tehtud järeldusi võib otsekohalduvateks nimetada ka Türi valla teistel aladel tuulikute püstitamise kavandamisel. See puudutab alla 30 m kõrgusega tuulegeneraatoreid.

8. KASUTATUD MATERJALID

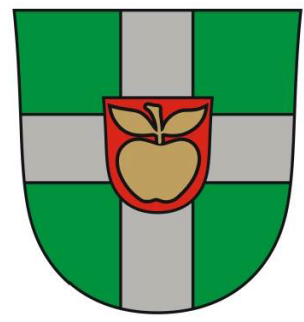
1. Atmosfääriõhu kaitse seadus, vastu võetud 15.06.2016.
2. Keskkonnaministri 16.12.2016 määrus nr 71 "Välisõhus leviva müra normtasemed ja mürataseme mõõtmise, määramise ja hindamise meetodid".
3. Looduskaitseseadus, vastu võetud 21.04.2004.
4. Maapõueseadus, vastu võetud 27.10.2016.
5. Muinsuskaitseseadus, vastu võetud 20.02.2019.
6. Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 määrus nr 615 "Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri".
7. Veeseadus, vastu võetud 30.01.2019.
8. Aslund, M. L. W., Ollson, C. A., Knopper, L. D. 2013. Projected contributions of future wind farm development to community noise and annoyance levels in Ontario, Canada. Energy Policy 62: 44-50.
9. Bolin, K., Bluhm, G., Eriksson, G. and Nilsson M.E. 2011. Infrasound and low frequency noise from wind turbines: exposure and health effects. Environmental Research Letters 6.
10. Hanila ja Noarootsi valdades tuulikuparkide müratasemete. Töö nr 13/KH/17. ELLE OÜ, 2013.
11. Heikkinen, G. 2013. Maismaa tuuleparkide negatiivsed keskkonnamõjud ja nende kajastumine keskkonnamõju (strateegilise) hindamise aruannetes Eestis. Bakalaureusetöö, Tallinna Ülikool.
12. Joonis 1. Tuulegeneraator. Autor/allikas: ERR.
13. Järvamaa maakonnaplaneering 2030+. Kehtestatud Järva maavanema 12.12.2017 korraldusega nr 1-1/17/329.
14. Kinnitatud kaitsekorralduskavad
<https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/kaitse-planeerimine/kaitsekorralduskavade-koostamine/kinnitatud>
15. Kliimapoliitika põhialused aastani 2050, kiidetud heaks Riigikogu poolt 05.04.2017.
16. Kotkaklubi kodulehekülg, <https://www.kotkas.ee/>
17. Liigikaitse tegevuskavad
<https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/looduskaitse/liigikaitse/liigikaitse-tegevuskavad>
18. Looke-Eesti rannikumere tuulepargi keskkonnamõju hindamise aruanne. Töö nr 2013_0056. Skepast&Puhkim OÜ, 2013-2019.
19. Low frequency noise and infrasound survey. Ramboll Finland OY, 2016.
20. Maa-ameti geoportaal, <https://geoportaal.maaamet.ee/>
21. May, R., Nygård, T., Falkdalen, U., Åström, J., Hamre, Ø., Stokke, B. G., 2020. *Paint it black: Efficacy of increased wind turbine rotor blade visibility to reduce avian fatalities*. Ecology and Evolution, Volume10, Issue16.
22. Rapla maakonnaplaneering 2030+. Kehtestatud Riigihalduse ministri 13.04.2018 käskkirjaga nr 1.1-4/80.
23. Saarde valla tuulikuparkide P14, P15, P16 detailplaneeringute keskkonnamõju strateegiline hindamine. Töö nr 2741/16. Hendrikson&Ko OÜ, 2019. KSH aruanne on vastu võetud Saarde Vallavolikogu 22.01.2020 otsusega nr 1 "Saarde valla tuuleenergeetika detailplaneeringu alal P14 ja

keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande vastuvõtmine”, Saarde Vallavolikogu 22.01.2020 otsusega nr 2 “Saarde valla tuuleenergeetika detailplaneeringu alal P15 ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande vastuvõtmine” ja Saarde Vallavolikogu 22.01.2020 otsusega nr 3 “Saarde valla tuuleenergeetika detailplaneeringu alal P16 ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande vastuvõtmine”.

24. Tootsi Suursoo ala ja tuulepargi teemaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne. Töö nr 1885/13. Hendrikson&Ko OÜ, 2016.

LISAD

TÜRI VALLA
TUULIKUPARKIDE
ASUKOHAVALIK

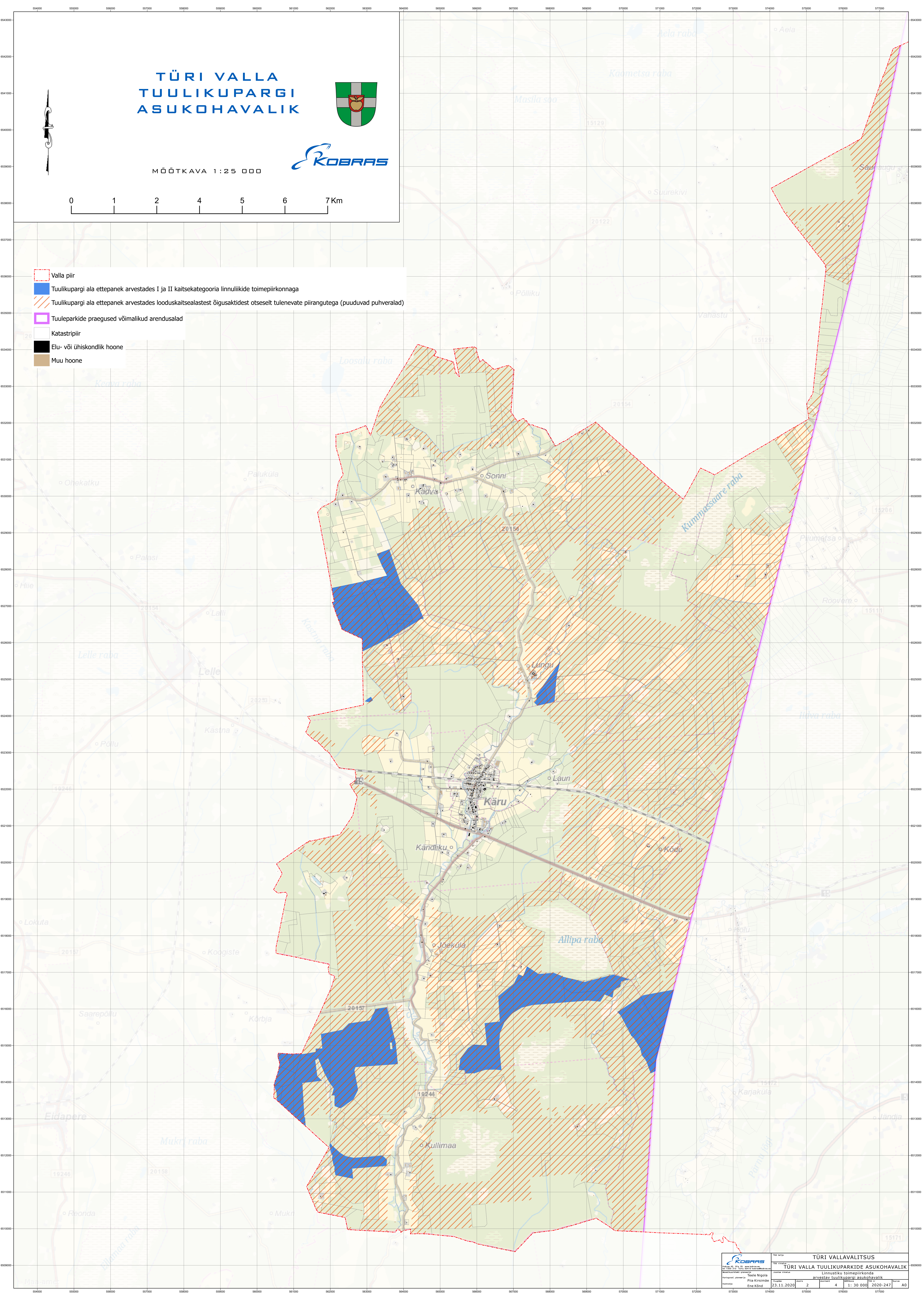
KOBRAS

MÕÕTKAVA 1:25 000

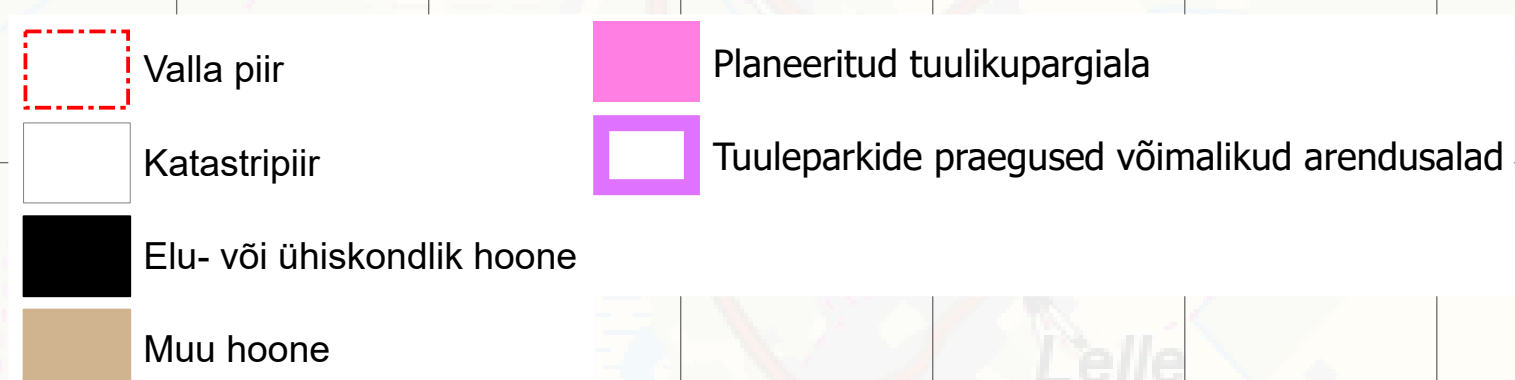
0 1 2 4 5 6 7 Km

- Valla piir
- Katastripiir
- Elu- või ühiskondlik hoone
- Muu hoone
- Tiheasustusala 2 000 m puhver
- Rööbastee minimaalne puhver 100 m
- Riigiteed minimaalne puhver 100 m
- Maardlad
- Vääratulistik maastik
- Hirveaed
- Loodusala
- Linnuala
- Kaltseala
- Hoiuala
- Metsise 1 000 m puhver
- Loomad I kat ohualad
- Loomad I kat
- Loomad I kat
- Loomad II kat
- Loomad III kat
- Loomad III kat
- Taimed II kat
- Taimed II kat
- Taimed III kat
- Taimed III kat
- Seened III kat
- Seened III kat
- Püsielupaik
- Vääriselupaik
- Üksikobjekt

Tuuleparkide praegused võimalikud arendusalad

MÕÕTKAVA 1:25 000

Türi valla I kaitsekategooria lindude maakasutuse lühianalüüs seoses tuuleparkide arenduse üldplaneeringuga

Jürgen Ruut 07.10.2020

Eesmärk ja tööala

Lühianalüüsi eesmärgiks on kasutada olemasolevaid andmeid I kaitsekategooria lindude kohta Türi vallas, et kaardistada I kaitsekategooria lindude tõenäolised kodupiirkonnad. Kodupiirkondade kaardistamise tulemusel on võimalik teada, kus piirkondades ohustaks potentsiaalne tuulepargi arendus I kaitsekategooria lindude heaolu ja elu.

Töö piirkonnaks on Türi vald, kuid kaitseministeeriumi poolt edastatud info põhjal võib Türi vallas tuuleparke arendada vaid Käru aleviku ümbruses (Lisa 1). Sellest tulenevalt on käesolevas analüüsis kaardistatud vaid Käru aleviku ümbruse I kaitsekategooria lindude kodupiirkonnad. Lindude kodupiirkonna all mõeldakse linnu territoriaalset ala, kus võib oodata, et lind lendab tihti ringi nii territooriumi kaitsmiseks kui ka saagiotsinguil. Käesolev töö käsitleb linnu kodupiirkonda kui ohuala tuulegeneraatoriga kokkupõrkeks.

Alal esinevatest I kaitsekategooria lindudest ja ohualadest

On teada, et alal esineb kolmest liigist I kaitsekategooria linnuliike: väike-konnakotkas (*Clanga pomarina*), kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), ning must-toonekurg (*Ciconia nigra*). Ohualasid kokku on 8 erinevat ala väike-konnakotka tõttu, 2 erinevat ala kaljukotka tõttu, ning 3 erinevat ala must-toonekure tõttu.

Väike-konnakotkas (*Clanga pomarina*)

Väike-konnakotkas on Eestis stabiilse arvukusega mosaiikmaastikus elutsev lind, kelle arvukust Eestis hinnatakse 500-600 paarini. Väike-konnakotka kodupiirkonna suurus on mõningal määral varieeruv, alates 15 ruutkilomeetrist, kuni üksikutel juhtudel isegi 150 ruutkilomeetrit (Väli et al.

2020). Siiski on väike-konnakotka kodupiirkonna suuruseks Eestis tavaliselt pigem 15-40 ruutkilomeetrine ala. Asjaolusid arvestades on konnakotkaste ohualade puhvertsooniks võetud enam-vähem 2,5 kilomeetrise raadiusega ala linna pesapaigast. Digiteeritud ohualad on joonistatud tõenäolisi looduslikke territooriumi piire ja toitumisalasid arvestades.

Kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*)

Kaljukotkas on Eestis stabiilse või tõusva arvukusega enamalt loodusmaastikus elutsev lind, kelle arvukust Eestis hinnatakse 60-65 paarini. Kaljukotka kodupiirkonna suurus on väga varieeruv olenevalt saagirohkusest, pesitsuskohtade olemasolust, ning naaberterritooriumite rohkusest (Moss et al. 2014). Kaljukotka kodupiirkond on tavaliselt väga suur, alates 60 ruutkilomeetrist kuni 600 ruutkilomeetrini (Moss et al.). Kuna Eestis pole siiani veel tehtud kaljukotka kodupiirkonna põhjalikku analüüsi uusimate andmete põhjal, siis võeti käesoleva töö käigus ette ka algeline kaljukotka kodupiirkonna analüüs. Analüüsi tegemiseks võeti Eesti ainukese GPS-GSM saatjat kandva kaljukotka andmepunktid, ning kontrolliti kui suur osakaal saadud punktidest jääb teatud suurusega puhverala peale. Kontrolliti puhveralasid võttes keskpunktiks nii pesakoht, kui ka näiva territooriumi keskpunkt. Saadud tulemuste põhjal võib arvata Eesti kaljukotkaste kodupiirkonna suuruseks ca. 140-200 ruutkilomeetrit, või umbes 6-8 kilomeetrise raadiusega ala linna pesakohast, kuna sellise ala peale jääb 78-85% linna liikumisest (Lisa 2). Digiteeritud ohualad on joonistatud tõenäolisi territooriumi piire ja toitumisalasid arvestades.

Must-toonekurg(*Ciconia nigra*)

Must-toonekurg on Eestis langeva arvukusega enamalt loodusmaastikus elutsev lind, kelle arvukust Eestis hinnatakse 40-60 paarini. Must-toonekure kodupiirkonna suurus on väga raske hinnata, kuna GPS saatjatest saadud andmete järgi on täheldatud must-toonekure pikki, kuni 20 kilomeetriseid lende toitumisaladele (Jiguet, Villarubias 2004). Seega ei ole asjakohane hetkel toitumisalade ja neist tuleneva kodupiirkonna välja selgitamine, kuna selle

jaoks tuleks teha põhjalikum uuring. Asjaolusid arvestades on käesolevas töös must-toonekure ohutsooniks valitud pesametsamassiiv, kui ka tõenäolised lähedased toitumisalad. Puhveralaks valiti enam-vähem 3,5-4,5 kilomeetrise raadiusega ala pesakohast. Digiteeritud ohualad on joonistatud tõenäolisi territooriumi piire, pesametsamassiivi ühtsust, ning lähedasi toitumisalasid arvestades.

Kihid

Tööga on kaasa manustatud üks „ESRI shapefile“ vektorkiht nimega „ohualad“, ning üks „Mapinfo TAB“ vektorkiht nimega „ohualad“. Mõlemad kihid on funktsionaalselt samad. Kihi projektsiooniks on „EPSG:3301 – Estonian Coordinate System of 1997“. Kihi sisuks on eraldi polügonidena digiteeritud tööalal esinevate I kaitsekategooria lindude kodupiirkonnad. Kihi andmepunktidel on vaid üks veerg nimega „liik“, milles on kirjas ohualaga seotud linnuliigi Eesti- ja Ladina(teadus)keelne nimi.

Autori järelsõna

Arvestades tööala kõrget loodusmaastiku osakaalu, tuleks potentsiaalsel tuulepargi arendajal arvestada asjaoluga, et tegemist on väga metsase ja parajalt elurikka piirkonnaga, kus elab mitmeid kaitsealuseid liike mitte ainult lindude hulgast. See tähendab, et tuleviku arendus võib olla üsnagi raskendatud. Autor soovitab ka mõelda võimalusele kasutada alternatiivseid tuulegeneraatori disaine, mis oleksid lendavate loomade jaoks ohutumad. Sellisel juhul võib olla võimalik rajada tuulepark ka palju lähemale I kaitsekategooria lindude elukohtadele. Kuid kui siiski tahta rajada „klassikalisi“ tuulegeneraatoreid, siis tuleks mõelda võimalustele kuidas minimeerida linnu ja generaatori kokkupõrke võimalust. Näiteks leiti hiljuti Norras Smøla tuulepargis, et värvides ühe tuulegeneraatori labadest mustaks, oli lindude ja generaatori vahel vähem kokkupõrkeid (May et al. 2020).

Autor paneb lühianalüüsi lugejale südamele, et Looduskaitse seaduse „§ 53. Teabe avalikustamine“ järgi on keelatud I ja II kaitsekategooria liigi isendite elupaiga asukoha avalikustamine massiteabevahendites.

Kasutatud andmed ja viited

I kaitsekategooria lindude pesakohtade andmed: „EELIS (Eesti Looduse Infosüsteem – Keskkonnaregister): Keskkonnaagentuur“ 05.10.2020

Kaljukotka GPS-GSM saatja andmed: MTÜ Kotkaklubi

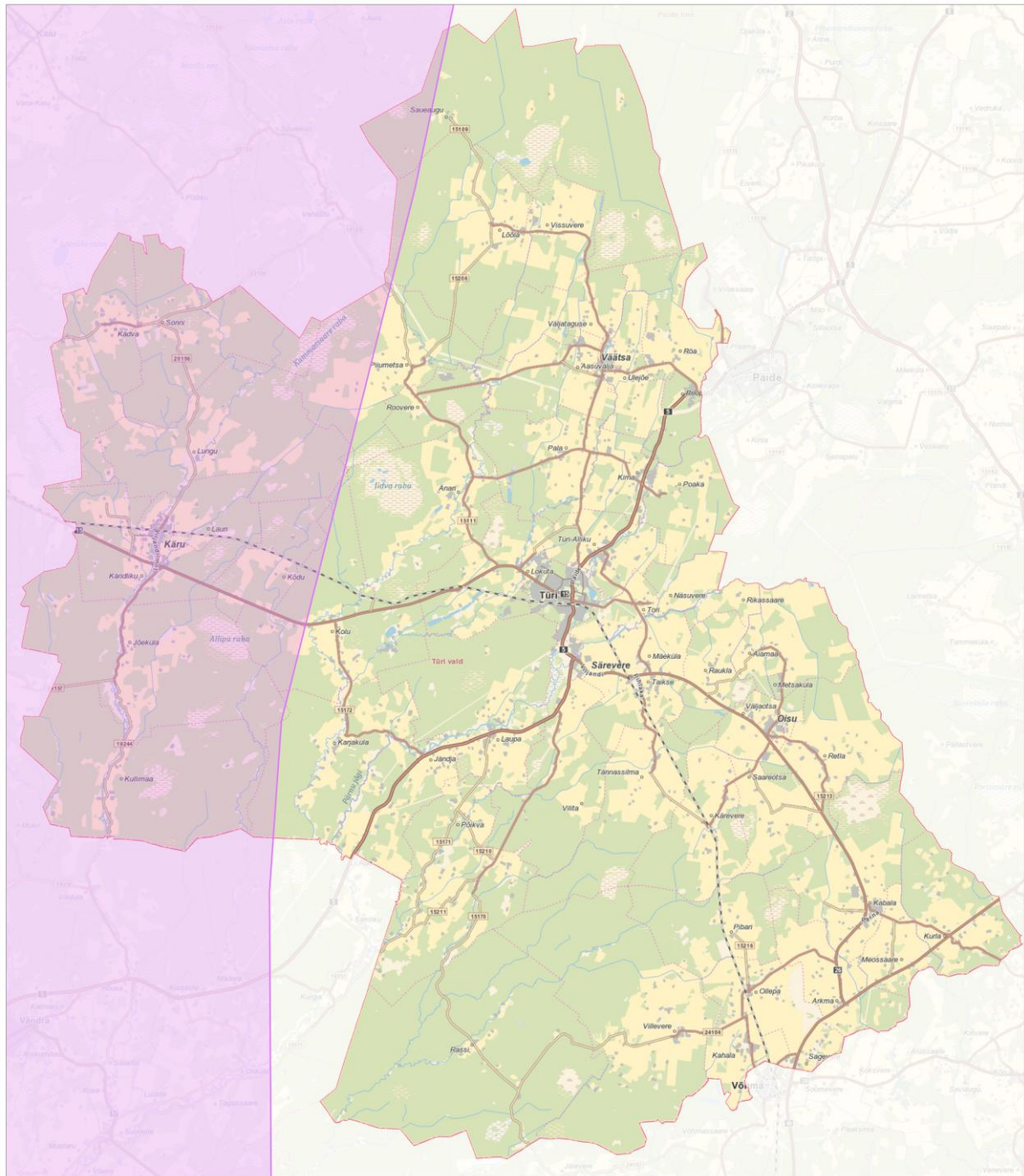
Ülo Väli, Paweł Mirski, Gunnar Sein, Urmas Abel, Grete Tõnisalu, Urmas Sellis. „*Movement patterns of an avian generalist predator indicate functional heterogeneity in agricultural landscape*“ Landscape Ecology vol. 35, No. 7, 35:1667-1681, June 2020.

Edward H. R. Moss, Tim Hipkiss, Frauke Ecke, Holger Dettki, Per Sandström, Peter H. Bloom, Jeff W. Kidd, Scott E. Thomas, Birger Hörnfeldt. „*Home-Range Size and Examples of Post-Nesting Movements for Adult Golden Eagles (Aquila chrysaetos) in Boreal Sweden*“ Journal of Raptor Research 48(2):93-105, June 2014.

Frédéric Jiguet, Stéphane Villarubias. „*Satellite tracking of breeding black storks Ciconia nigra: new incomes for spatial conservation issues*“ Biological Conservation 120 (2004) 157–164, February 2004.

Roel May, Torgeir Nygård, Ulla Falkdalen, Jens Åström, Øyvind Hamre, Bård G. Stokke. „*Paint it black: Efficacy of increased wind turbine rotor blade visibility to reduce avian fatalities*“ Ecology and Evolution vol. 10, Issue 16, Pages 8927-8935, August 2020.

Lisad

Lisa 1. Roosaga on märgitud töö käigus käsitletav ala.

Kaart tellija poolt, aluskaart Maa-amet.

Kaljukotkas	Pesast		Parim sobituvus	
Kaugus (km)	Punkte	Osakaal (%)	Punkte	Osakaal (%)
4	37459	67	28805	51
5	42921	77	37324	67
6	43491	78	44986	80
7	44109	79	46249	83
8	46999	84	47625	85
9	49323	88	50508	90
10	50369	90	51596	92
Punkte kokku	55933			

Lisa 2. Kaljukotka kodupiirkonna kiiranalüüsi tulemused.

*Andmetest on välja võetud üksikud väga kauged, mitteterritoriaalsed lennud. Kokku eemaldati andmetest 2876 andmepunkti.

Türi valla territooriumil tuulikuparkide asukohavaliku analüüs

Avaliku arutelu koosoleku protokoll

Arutelu toimumise koht: Kärü rahvamaja (Lao tänav 35, Kärü alevik)

Arutelu toimumise kuupäev ja kellaaeg: 19. november 2020 kl 17.00-19.15

Arutelu juhatasid sisse Elari Hiis (Türi Vallavalitsus) ja Urmas Uri (Kobras AS).

Türi valla territooriumil tuulikuparkide asukohavaliku analüüsi tutvustas ettekandega Teele Nigola (Kobras AS).

Järgnes arutelu.

Andres Teder: Milliste parameetrite tuulikutega olete arvestanud oma uuringu koostamisel? Millise võimsusega tuulikutega olete arvestanud?

Teele Nigola (Kobras AS): Me oleme arvestanud maksimaalsega ehk 150 m kõrguste tuulikutega.

Andres Teder: Kas 5 MW siis?

Teele Nigola: See sõltub tehnoloogiast.

Andres Teder: Võimsuse annab tuulikule selle laba pindala. Laba pindala tekitab ka müra. Järelikult ei saa määratleda sobivaid vahemaid ilma indekseerimata. Näiteks kui 3 MW tuuliku vahekaugus elamutest on 300 m, siis 5 MW tuuliku puhul ei saa see kindlasti olla 500 m. Kui paljud teist on olnud tuulepargi alal kauem kui 24 h?

(kää tõstsid 3 inimest)

Kalev Palling: Mille alusel olete määranud, et 1500 m kaugus Kärü tiheasustustalast ja elamutest 1000 m on piisav ja turvaline?

Teele Nigola: Kaitseministeerium on meile ette andnud tuulikute kõrguse, mis on maksimaalselt 150 m.

Andres Teder: Aga muud parameetrid, eelkõige võimsus? See 1 km, mille te olete määranud oma analüüsis piisavaks vahemaaks, on mõõdetud Hendrikson&Ko poolt mingi suvalise tuuliku müra andmete põhjal.

Teele Nigola: Jah

Andres Teder: Aga ei saa planeerida suvalist tuulikut ja suvalist piirangut.

Teele Nigola: Hetkel anname oma analüüsiga sisendit üldplaneeringule, et saaks edasi teha detailplaneeringut, kus saab kõiki asjaolusid täpsemini selgitada.

Andres Teder: Ei saa planeerida suvalisi tuulikuid ja ei saa rääkida sobivast vahekaugusest elamust 500 m või 1000 m. Kui 1 MW tuuliku puhul on vahekaugus elamust 500 m, siis on see sobiv, aga 1,5 MW võimsusega tuuliku puhul peaks vahekaugus olema juba 1,5 km. Laba pindala tekitab müra. Järelikult ei saa olla indekseerimata numbrid. Ilma indekseerimata ei saa üldplaneeringuga üldse tuulikuid kavandada. Kauguse elamutest peaks määrama ikkagi lähtuvalt tuulikute võimsusest.

Teele Nigola: Seda kõike saab hakata käsitlema täpsemas faasis, detailplaneeringu koostamisel. Teeme praegu üldplaneeringu astmes tööd

Andres Teder: Ilma indekseerimata võib juhtuda, et tuulik tuleb elamutele nii lähedale ja siis ei huvita see indekseerimine enam kedagi.

Hannu Lamp: Olen tuuleenergiaga tegelenud 20 aastat, sellest aktiivselt 5 aastat. Olen esimeste suurte tuuleparkide arendaja Eestis. 15 a tagasi hakkas Paldiskis tööle 40 tuulegeneraatorit, igaühe võimsus oli siis 2-3 MW. Nende müratase oli selline, et võimaldas need paigutada 400 m kaugusele elamutest. Tänapäevaks on tuulikute võimsus arenenud kuni 5 MW-ni. 8-10 MW on mõeldud avamerele. Detailsemate uuringute käigus saab uurida sobiva vahekauguse vajadust kuni 8 MW-ni välja lähtuvalt müra tekitamisest ja siis saaks ka teada, kas 1 km

piisab või mitte. 5 MW puhul piisab. Kui keegi soovib paigaldada võimsamaid tuulikuid, mis müranorme ei täida, siis ei ole see lubatud. Vald ei tohi ennem detailplaneeringut kehtestada, kui on kontrollitud ja kindel, et müranormid on täidetud. Öine müra 40 db peab olema täidetud.

Andres Teder: Täpsustus, et maismaa 8 MW tuulik on töös täna. Meie eeldus on siin vaikne keskkond.

Teele Nigola: Oleme uurinud, et 1 km on piisav kaugus, kus nii päevane kui öine müranorm on täidetud. Müra modelleerimine lähtuvalt tuuliku parameetrist tuleb igal juhul teha ja selle järgi saab siis täpselt teada ka vajaliku vahemaa elamutest.

Andres Teder: Müra modelleerimine ei pruugi ka õiget pilti anda. Võidakse metsaga arvestada, aga see pole õige, kuna mets võidakse maha võtta. DP koostamisel müra modelleerimise võidakse metsaga arvestada, aga siis tuleb RMK ja võtab maha.

Andres Teder: Kui üldplaneeringuga määratase tuulepargi ala, siis annab see õiguse ka sellel alal detailplaneeringut teha.

Teele Nigola: Miks te nii arvate?

Andres Teder: Vaadates Tahkuna tuulepargi juhtumit, siis seal ei küsitud kellegi käest midagi.

Teele Nigola: Olen teiega nõus, et tuulikuparkide arendamisel on olemas usalduskriis, usaldusprobleem.

Andres Teder: Mis Risti tuulikutest me räägime, kui on Kaitseministeeriumi poolt etteantud ala, kus võib tuulikuid rajada? Kaitseministeeriumi poolt etteantud ala Ristile tuulikute rajamist ju ei luba.

Teele Nigola: Risti on Lääne-Eestis ja riik on seal otsustamas teise kompensatsiooniradari paigaldamist. Risti kavandas ja planeeris selle teadmise alusel. Kaitseministeerium lubab iseenesest kavandada, aga on öelnud, et enne ei tohi ühtegi ehitusluba väljastada, kuni kompensatsiooniradar püsti ei ole. Sama kehtib ka meie poolt planeeritava ala osas.

Mis puutub usaldusse, siis usalduse osas peate pöörduma valla poole ja küsima, kas lubab rahvast üle sõita.

Kalev Palling: Sellega on sedaviisi, et vallavanem võib vahetuda.

Elari Hiis: Tuulikud rajatakse kellegi maale. Kui maaomanik sellega nõustub, alles siis saab tuulikud sinna rajada.

Kalev Palling: Kui ma olen maja ehitanud selliselt, et hommikupäike paistab tuppa, siis mul on eeldus, et sooviks aknast välja vaadata nii, et tuuliku plinkimist ei näe. Siin ei aita võibolla 10 kilomeetrist ka.

Teele Nigola: Keegi ei ütlegi, et tuulikuid näha ei ole. Küsimus on kas, kus ja kui palju.

Kalev Palling: Elamute keskkonda ei saa panna nii suuri tuulikuid (150 m), küll aga saab panna väiksemaid. Riik võib rohelist mõtteviisi ajada, aga mitte inimeste arvelt.

Teele Nigola: Riik tegelebki praegu sellega, et sellist häiringut saaks inimestele kompenseerida.

Andres Teder: Inimest ei saa ära osta, inimesele ei saa kompenseerida mitte kunagi temalt äravõetud heaolu.

Teele Nigola: Selleks me olemegi täna siia kohale tulnud, et te saate avaldada oma arvamust selles küsimuses. Niikaua kui me teema seda üldplaneeringu raames ja pärast detailplaneeringu raames, siis on teil väga suur sõnaõigus.

Andres Teder: tuulikud võiks panna mere äärde, kus need ei ole nii häirivad. Teatavasti riigil ei ole niipalju raha, et osta kompensatsiooniradareid.

Hannu Lamp: Mul on selline ettepanek, et ei peaks ära ootama 3 aastat kuni üldplaneering kehtestatakse ja siis hakata uurima, kas ja kuhu ja millistel tingimustel on võimalik tuulikuid rajada, selleks peaks praegu üldplaneeringu käigus detailsemalt müra modelleerimise ära tegema sõltuvalt erinevatest võimsustest kuni 8 MW-ni välja. Ka looduskaitse piiranguid tuleks uurida.

Millise meetodikaga modelleeritakse? Mulle see võibolla ei sobi. Madalsageduslikust mürast te ju ei räägi.

Hannu Lamp: Kui must toonekurg vajab 4 km enda pesapuu ümber tuulikutevaba ala, siis võibolla tuulikupargi rajamiseks sobivaid alasid ei jäägi alles. Ühtlasi - kui Kaitseministeerium annab ette tuulikute maksimaalse

kõrguse 150 m, siis ei pruugi see olla piisav. Aastaid tagasi, kui mina tuulikutege tegelesin, siis oli tasuv paigaldada tuulikuid sinna, kus meri paistab. Võibolla ka 150 m tuulikud jäävad liiga madalaks arvestades kohalikke tuuleolusid. On väga suur vahe tuulekiirusel 7 m/s ja 8 m/s ja siin valitsevad tuulekiirused võivadki jääda liiga madalaks. On väga tore, et sellist võimalust on uurima hakatud, aga see võib olla väga pika perspektiiviga. Praegune tehnoloogia täna lubatud kõrgusega ei pruugi üldse tasuv olla. Elektrivõrk jääb ka kaugele. Seega ei tasuks liiga palju muretseda. 5 MW tuulikud vajavad omavahelist vahekaugust 500 m kuni 1 km sõltuvalt rootori diameetrist. Mina soovitaks küll, et kui üldplaneeringus saaks seda käsitleda detailplaneeringu täpsusastmes, mille raames viiakse läbi kõik vajalikud uuringud selles, et rahvas saab oma vastused.

Teele Nigola: ÜP faasis ei ole realistlik nende uuringute tegemine.

Urmas: meil ei ole ikkagi piisavalt andmeid (tehnilised andmed). Tekitav müra ei sõltu ainult kõrgusest ja võimsusest, vaid ka tuulikut tootvast ettevõttest. Algmüra karakteristikud on erinevatel firmadel erinevad, mida modelleerimisel aluseks võtta.

Andres Teder: Tulekski võtta see kõige nn hullem.

Teele Nigola: Probleem on selles, et kui me oleme üldplaneeringus ära määranud tuulikuparkide arendamiseks sobivad alad, siis väljaspoole seda ala enam kavandada ei saa. Seega kui tuleb arendaja, kes tahab vaiksemaid tuulikuid kavandada, siis ta enam väljaspoole kehtestatud ala ei saa neid panna.

Anne Vaarmari: Miks ta ei saa? Siis saab teha ju uue modelleerimise, kas see on siis nii raske?

Teele Nigola: modelleerimine ei ole raske, aga siis saab tuulikuid planeerida ikkagi ainult sellel alal, mis me üldplaneeringus tuulikupaegi alaks määrame.

Võin kihla vedada, et 5 MW tuulikut ei saa planeerida elamust 1 km kaugusele, ikka kaugemale. Aga see puudutab ainult müra. Kui tuulik hakkab aknast sisse plinkima, siis hakkab see lõpuks närvidele käima.

Teele Nigola: olen aru saanud, et see toimub tegelikult ainult mõned nädalad aastas

Hannu Lamp: plinkimist saab modelleerida spets tarkvaraga, mis ütleb sõltuvalt asukohast ja isegi aknast, mis kuupäeval ja mis kell see võib juhtuda.

Anne Vaarmari: Kõik on väga õige, aga ikkagi ei kuule me siin, millise kõrgusega, millise võimsusega ja kui tihedalt tuulikuid planeeritakse. Millised on kumuleeruvad mõjud?

Urmas Uri: Me ei tea seda, meil ei ole praeguses staadiumis lähteinfot selleks.

Anne Vaarmari: Kui valmis on ehitatud ja siis selgub, et pärast ehitamist ei ole ikkagi mõju õigesti prognoositud, kas siis on taganemistee?

Teele Nigola: Üldplaneeringule järgneb detailplaneeringu tegemine, kus selgitatakse täpsete parameetrite põhjal avalduvad mõjud. Praeguses staadiumis me ei tea, milliseid tuulikuid soovitakse püstitada.

Kui firma valitakse välja ja selgub, et tema parameetrid ei sobi, siis kas see tähendab, et ei saagi kavandada? Võibolla on mõni teine firma, kelle parameetrid sobivad paremini ja võetakse mõni teine firma. Detailplaneeringus ju ei määrata ära ettevõtet, kes hakkab konkreetsele alale tuulikuid püstitama.

Teele Nigola: Me ei opereeri üldplaneeringu tegemisel ühegi kindla firmaga, detailplaneeringuprotsessis on aga kindel arendaja, kes on huvitatud isik kindlate parameetritega.

Anne Vaarmari: Ükskõik milliseid riiklikke tellimusi täidetakse, küsitakse vähemalt kolme pakkumist. Kas selliste suurte asjade puhul siis küsitakse ainult üks pakkumine?

Elari Hiis: Kui keegi huvitatud isik tuleb, siis ongi see ainult üks ja pakub välja oma lahenduse. Vald ei korralda konkurssi, ei küsi 3 pakkumist. Detailplaneeringut ei hakka vald tegema, vaid tuulikupargi rajamisest huvitatud ettevõtte. Vallavalitsus ei ole arendaja.

Anne Vaarmari: Millised on kompensatsioonimehhanismid, millised tuulikud tulevad, meil ei ole infot.

Teele Nigola: käesolev etapp on alles uuring. Me loome üldplaneeringusse tuulikuparkide ala määramise näol võimaluse nende hilisemaks ja järgneva kavandamiseks. Kohtume samadel teemadel teiega veel vähemalt kaks korda ja võibolla aasta pärast jõuame üldplaneeringuga kehtestamise staadiumisse. Pärast üldplaneeringu

kehtestamist tuleb potentsiaalne arendaja, kes teeb ettepaneku detailplaneeringu algatamiseks. Detailplaneeringu menetlus on avalik, sellest teavitatakse kohalikke elanikke ja siis pakub arendaja välja konkreetsed kompensatsioonimehhanismid. Detailplaneeringu menetluse arutatakse maaomanikega need läbi. Kui maaomanik ei ole nõus, ei saa ka detailplaneeringut kehtestada. Nõusoleku saamise järgselt hakatakse alles menetlema ehituslubasid. Protsess on mitmeid aastaid pikk, enne, kui see üldse kuhugi jõuab.

Teele Nigola: Joonisel tähistatud lillad alad on sellisel, mis on looduskaitsealadest aspektidest soodsamad. Oleme tuulikuid paigutanud „lilladel aladel“ niimoodi, et 1 km kaugusele jääksid elamutest (kaart).

Anne Vaarmari: Saan aru sellest kõigest ja sellest, et tuuleenergiast elektri tootmine on saastevaba, aga milline on riigi energianõudlus üldse? Energiat peaks jääma üle võrreldes sellega, mis näiteks 10 aastat tagasi kasutati.

Urmas Uri: Eesti riigil on 40% energia puudjääk külmal talvel aastal 2030. Täna Postimehes oli selle kohta artikkel.

Urmas Uri: Juhin teie tähelepanu sellele, et räägime praegu ainult tuuliku agregaadist, lisaks sellele on tehnilised kommunikatsioonid – teed, elektriliinid. See kõik selgub alles detailplaneeringu koostamisel.

Teele Nigola: Me ei ole nõus sellega, et oleks üldplaneeringus võimalik seda detailplaneeringu tasemel lahendada.

Valdor Mändel: ma ei esinda kogukonda. Tegelesin 5 aastat tagasi selle teemaga. Ma ei ole tuuleenergia vastane. Pooldan, aga sellised asjad peaksid olema oluliselt paremini põhjendatud. See töö on praeguses mastaabis tehtuna puudulik ja selle alusel ei saa hakata detailplaneeringut tegema. Toon mõned puudused välja. Olete joonistanud välja Kärü aleviku ala. Jõeküla poole minnes jääb „lillast alast“ arvestatuna alla 1 km Kehtna küla. Miks te ei näita, et on olemas kokkulepped Kehtna vallaga ja mingis osas ka Vändraga. Miks seda ei ole tehtud?

Urmas Uri: oleme edastanud naabervaldadele need andmed. Naabervallad ei ole jõudnud oma üldplaneeringutega nii kaugele, et saaksid arvamust selles osas avaldada.

Valdor Mändel: kui teil ei ole neid andmeid, siis on praegune töö tulemus ennatlik. Miks pakute „lilla ala“ välja, kui ei ole kooskõlastanud Kehtna vallaga?

Teele Nigola: teise vallaga käib kooskõlastamine üldplaneeringu kooskõlastuse etapis. Oleme arvestanud olemasolevate elamutega teistes valdades. Tuulikud oleme kaardile märkinud selle arvestusega, et elamutest, kaasa arvatud naabervalla elamutest jääks need 1 km kaugusele.

Valdor Mändel: miks te ei ole ühte kaardikihti teinud, kus 1000 m puhvriga oleks hajaasustuses arvestanud?

Teele: valla lehele üles pandud kaartidel ei olnud 1000 m ümber märgitud. Laua peal oleval kaardil on tärnikestega kaardil arvestatud hajaasustuses elamutega (1000 m). Kodulehel üles pandud variandil tõepoolest ei olnud tuulepargi arendamiseks sobilike alade hulgast elamuid koos puhvertsoonidega välja lõigatud, aga seletuskirjas on vastavad tingimused olemas.

Valdor Mändel: kas on olemas õigusakt, millega on sätestatud tuulikute ja elamute vaheline vajalik kaugus? Teie olete puhvriks arvestanud 1000 m, kas see on kusagil sedaviisi sätestatud? Võib-olla võiks see olla hoopiski suurem - 2000 m.

Teele Nigola: ei ole õigusakti, mis reguleeriks ära tuuliku kauguse elamust. Müratase on reguleeritud määrusega. 1000 m on hinnanguline kaugus, mida on seni koostatud analüüsides kasutatud. Kui kasutatakse parimat võimalikku tehnoloogiat, siis on sellel kaugusel müranorm tagatud, mis aga ei välista seda, et väga võimsate tuulikute korral peab vahekaugus olema suurem. Kui määrata puhverala ulatuseks 2 km, siis ei jääkski tuulepargi arendamiseks sobivaid alasid valda alles.

Urmas Uri: Vaatasime ka erinevaid tuulikuparkide müra modelleerimise andmeid ja suurim vajalik vahekaugus kõige võimsaima tuuliku puhul oli 1100 m.

Andres Teder: ärge võrrelge maafooni linnafooniga.

Valdor Mändel: kuna eksisteeriv mürafoon on piirkonnas madal, siis peaks distantse tuuliku ja elamute vahel pigem suurendama ja mitte võrdlema suurte linnade müranormidega.

Valdor Mändel: Infraheli ehk madalsageduslik heli, mille sagedus on alla 20 Hz. See on teema, mille kohta teaduslikult ei taheta midagi ühemeelselt kindlalt väita. Selle mõjude suhtes on erinevaid uuringuid tehtud ja valitsevad vastakad arvamused. Mul on otsitud selle kohta paar viidet, kust saab selle kohta rohkem teavet.

Valdor Mändel: Kolmas ja kõige huvitavam osa puudutab tuuleressurssi – Kärü piirkond üle Eesti kõige kehvema tuuleressursiga üldse. Tuulikud üldreeglina käivituvad, kui tuulekiirus on 3,5 m/s ja seiskuvad, kui tuulekiirus on ca 20 m/s. Meie piirkonnas on energiatiheduseks 50 W/m² mis on ca 10 korda väiksem kui rannikumeres. Vahe on kümnekordne. Miks te ei arvestanud tuuleressurssi? Kui Kaitseministeerium kehtestab tuulikutele piirkõrguse, siis sellega ei saagi midagi teha arvestades tuuleressurssi. Ilma tuuleressurssi arvestamata on töö mõttetu. Miks me ei uuri hüdroelektrijaama võimalust Kärü jõele?

Valdor Mändel andis Tommy Biene (Kolme T OÜ ja BRM TB OÜ) koostatud kirja töö teostajatele edasi.

Urmas Uri: mulle helistatakse ja uuritakse, millal saab tuulikuid püsti hakata parema. Millegipärast arvavad arendajad, et saavad püstitada. Samamoodi arvasin ka mina, et tuuleressursi puuduse tõttu ei ole see mõistlik.

Hannu Lamp: ise pidasin ka sisemaal võimatuks tuulepargi rajamist ja et on kallis, ei suudeta kompenseerida jne. Hetkel on sisemaal 200 elektrituulikut, 10-15 % kogu elektrist annavad tuulikud. 15 aastaga on tehnoloogia kõvasti arenenud. Rannikul on tuulikute kasutegur 25-30%. Tehnoloogia on sedavõrd praeguseks arenenud, et kasutegur on 35-40%, seega tasub ikkagi ka madalatel tuulekiirustel ära. Ei vaidle selles osas on et tingimused nt Valgas ja Ruhnul on erinevad. EMHI andmed tuulekiiruste kohta on esitatud 10 m kõrgusel. Maapinna lähedases kihis ja kõrgemal on tingimused erinevad, madalamal osutub määravaks pinna karedus, millest tulenevad ka erinevused). Masti kõrgus on 100-150 m ning sellel kõrgusel on üle Eesti tuule kiirus ühtlasem ja suurem kui 10 m kaugusel. See on arendajate risk, kes soovivad asja peale mõelda. Vastaselt korral võetakse liiga suur majanduslik risk ja seda keegi ei soovi. Tuulikuparke keegi ei rahastaks, kui ei tasuks ära. Tuulikumast ei saa kindlasti olla väga madal. Peab olema kõrgem kui 100 m, et ära tasuks. Tuleks Kaitseministeeriumiga selgitada, miks nt Saarde vallas on lubatud kogukõrguseks 250 m ja Türi vallas ainult 150 m. Võibolla on nad mõelnud gondli kõrgust. See vahe ei tohiks nii suur olla.

Teele Nigola: 150 m peaks ikkagi kogukõrgus koos tiivikuga olema.

Andres Teder: Kui koos rootori kõrgusega on 150 m, siis ei saagi olla üle 100 m masti kõrgus.

Hannu Lamp: Tuulikute lubatud kõrguse väljaselgitamise võiksid muidugi arendaja enda peale võtta.

Hannu Lamp: kuna I kaitsekategooria linnustik paneb suuresti paika tuulikupargi arendamiseks sobivad alad, siis peaks võimalikult kiiresti välja selgitama, millised siis on tuulikupargi arendamiseks tõenäoliselt sobilikud alad ja selle järgi siis ka määratlema.

Andres Teder: lähtudes sellest, et madalal on niikuinii tuulekiirus madal ja sobilikud on pigem kõrged tuulikud, siis on ettepanek määrata tuulikute ja elamute vahele puhverala ulatuseks 2 km.

Hannu Lamp: kui määrata puhveralaks 2 km, siis ei jäägi alles tuulikupargi arendamiseks sobivaid alasid. Tuleks modelleerida müra levikut maksimaalse võimsusega ja tihedusega tuulepargi parameetrite alusel ja vaadata, kui kaugel müra piirväärtus on tagatud.

Andres Teder: Kui palju võiks tuulikupargis tuulikuid üldse olla?

Hannu Lamp: Mina suhtlen ühe maaomanikuga, nimelt Metsamaa Haldus OÜga, kes omavad metsamaad ja natuke põllumaad. Hetkel on mul vaatluse all neile kuuluvad alad Kädvast põhja pool ja kui on koostööhuvi olemas, siis kaasaks ka mõned naaberkinnistud veel lisaks. Arvestades linnustikust tulenevaid piiranguid, siis maksimaalselt saaks paigaldada 5-6 elektrituulikut. Kui mustale toonekurele piisaks puhvrist 2 km, siis saaks sellevõrra võibolla elamutest kaugemale minna.

Elari Hiis: Kaitseministeerium võib veel niimoodi ka lubada, et äärde tulevad madalamad tuulikud ja keskele kõrgemad.

Urmas Uri: Ala, mida välja pakume on ala, kus saaks edasi uurida. See ei ole ala, kuhu saaks ilmingimata tuulikuid teha.

Hannu Lamp: Kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu algatamine oleks lahendus. Selle raames saaks põhjalikult uurida kuhu ja milliseid tuulikuid paigaldada. Üldplaneeringu koostamisel võib tuuleenergeetika teema kogu tähelepanu endale tõmmata ja muud teemad saaksid väiksemat tähelepanu.

Urmas Uri: Oleme kohtunud Keskkonnaametiga, nemad ei oska ka pakkuda konkreetseid kriteeriume.

Teele Nigola: Me ei saa uuringuid üldplaneeringu faasis seda teha. Tahame üldplaneeringu menetlusega edasi minna.

Urmas Uri: Mina valiksin detailplaneeringu menetluse tuulikupargi arendamiseks kehtestatud üldplaneeringu alusel. Üks võimalus on tuulikuparkide asukohavalik lahendada ka riigi eriplaneeringuga.

Teele Nigola: Riigi eriplaneeringus on kohalike huvide arvestamise tase teistsugune. Detailplaneeringu raames on kohalike elanike huvidega arvestamine kindlasti maksimaalne.

Andres Teder: Palju meil neid tuulikuid vaja siia siis tegelikult on?

Elari Hiis: Kui saime teada, et meil on Kaitseministeeriumi poolt lubatud ala tuulikupargi arendamiseks, siis oleks rumal seda teemat mitte käsitleda. Kui riik saab aru, et ükski kohalik omavalitsus ei ole nõus, tuleb riigi eriplaneering ja on oht, et see surutakse paraku läbi. Kaardil tähistatud „lilla ala“ ei tähista ala, kuhu on 100% kindlusega võimalik tuulikuid rajada. Näiteks Kärust lõuna pool ei ole lähedal ühtegi alajaama, kuhu ülekandeliine ühendada. Tõenäosus, et tuulikuparki meie valla alale rajada on võimalik ja tasuv, on marginaalne. Joonistasin 1500 m ringi hajaasustuses elamute ümber ja järgi ei jäänudki tegelikult tuulikupargi arendamiseks sobivaid alasid.

Hannu Lamp: Tuulikud on vaja kuhugi ühendada. Elektriliin jääb 10 km kaugusele, see on pikk vahemaa. Üksikuid tuulikuid ei ole mõistlik liita. Suurusjärgus 5-10 peaks tuulikuid olema, et ära tasuks.

Hannu Lamp: Seda, et üldplaneering tehakse detailplaneeringu täpsusega, seda praktikat Eestis ei ole. Teine võimalus on kohaliku omavalitsuse eriplaneering algatada, et teemat saaks fookusseeritult käsitleda. Arendajad on tihti eriplaneeringu juures infot jagamas. Tavaliselt algatatakse eriplaneering mingil kitsal alal, mitte suurel alal. Kui eeltöö on ära tehtud, siis saategi valida oma valitust alast nüüd omakorda välja kindla ala ja uurite põhjalikult ära. Tori ja Saarde ja Lääne-Nigula vallas on sellised eriplaneeringud juba algatatud. Kui kedagi häirib, siis saab modelleerida konkreetsest aknast kasvõi tuulikut (kuidas paistab sealt). Taani on eeskujulik näide, kuidas tuulikud ja inimesed koos eksisteerivad, seal on ühiskonna aktsepteeritus suurem.

Urmas Uri: otsuseid ei taha täna vastu võtta. Saate veel omavalitsuse poole pöörduda ja teie pöördumisi kaalutakse.

Teele Nigola: Andke teada meile või omavalitsusele, kui keegi tahab visualiseeringut saada konkreetse ala kohta. Kui majadest peaks kaugus olema 2 km, siis see tähendab, et me lõpetame selle tegevuse üldse ära. Oleme kaartidega mitu kuud tööd teinud ja seepärast saan niimoodi öelda, et sellisel juhul tuulikupargi ala järele ei jää.

Andres Teder: Peaks panema üldplaneeringusse mõned konkreetSED alad, mitte kogu suure ala.

Teele Nigola: kui mõned majapidamised jäävad tühjaks, siis kas tal võiks olla see võimalus, et ta saaks selle maha müüa? Kas me võiks selle võimaluse jätta?

Elari Hiis: paljudes kohtades on ainult vundament alles ja oleks huvitatud seda maad muudmoodi realiseerida.

Teele Nigola: see on ainult võimaluse andmine.

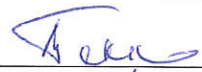
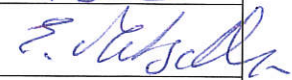
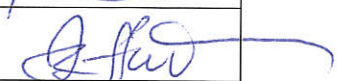
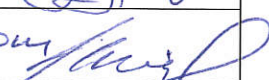
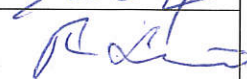
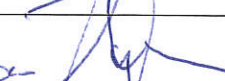
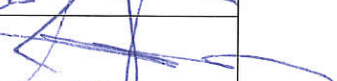
Teele Nigola: Kui kellelgi rohkem küsimusi ei ole, siis tänan tulemast ja aktiivselt osalemast.

Protokollis: Noela Kulm (Kobras AS)

REGISTREERIMISLEHT

Türi valla territooriumil tuulikuparkide asukohavaliku analüüsi tutvustav avalik koosolek

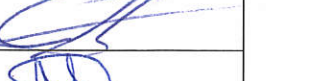
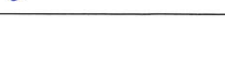
19.11.2020 kell 17.00 Kärü rahvamajas (Lao tn 35, Kärü alevik)

Jrk	Ees- ja perekonnanimi	Asutus, maaüksus või muu	Kontakt	Allkiri
1.	Noela Kulm	Kobras AS	noela@kobras.ee	
2.	Teela Nigola	Kobras AS	teela@kobras.ee	
3.	Urmas Uri	Kobras AS	urmas@kobras.ee	
4.	Ants Tero			
5.	Eha Metsallik		Eha.Metsallik@gmail.com	
6.	Anne Karijs	RAM RETIO	anne.karijs@fin.ee	
7.	V.-S. Karijs			
8.	Katri Antson	JÕEKÜLA KOPLIMETSA	katri.antson@gmail.com	
9.	Heili Biermeistru	Kärü alevik	heili.biermeistru@gmail.com 56356139	
10.	Kärt Loog	Kärü	kart.loog@mail.ee	
11.	Timo Tuisik	Kärü	timo.tuisik@gmail.com	
12.	AIN VAINO	Kärü	ain@piperon.com	
13.	Kello Pelling	Lauri, Kärü	kello.pelling@piperon.com	
14.	Andre Telen	Lauri, Kärü	andres@todor.ee	
15.	Margus Oks	Kändliku küla		

REGISTREERIMISLEHT

Türi valla territooriumil tuulikuparkide asukohavaliku analüüsi tutvustav avalik koosolek

19.11.2020 kell 17.00 Kärü rahvamajas (Lao tn 35, Kärü alevik)

Jrk	Ees- ja perekonnanimi	Asutus, maaüksus või muu	Kontakt	Allkiri
16.	ESTER PINDMAA	KESKKONNAAMET	ester.pindmaa@keskkonnaamet.ee	
17.	OLAVI RANDVER	HÄE	orandver@hot.ee	
18.	LEO KASS	LINAMÄE, PEEKERMAA	leo@toosikassu.ee	
19.	BÄNNE VÄARMARI	kuu 4 Kärü	vaarmari@banne.ee	
20.	TOOMAS KALBERG	" "	toomas.kalberg@gmail.com	
21.	VALDAR MÄNDEL	SONNI KÜLA	valdar.mandel@siitistru.ee	
22.	TARMO VEST	SONNI KÜLA	tarmovest@gmail.com	
23.	ELARI HIIS	TÜRI VV/Nõmme	elari.hiis@tyri.ee	
24.	MARGE PÄRM	Türi VV	marge.parm@tyri.ee	
25.	HANNU LANG	hannu@online.ee	Metsamachalduse AS	
26.				
27.				
28.				
29.				
30.				